

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİN SOSYOLOJİSİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİNDARLIK SUÇ İLİŞKİSİ
“ADİYAMAN AÇIK VE KAPALI CEZA İNFAZ KURUMLARI ÖRNEĞİ”

Danışman
Yrd.Doç.Dr. Salih AYDEMİR

Hazırlayan
Muhammet ÇEVİK

ŞANLIURFA

2010

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİN SOSYOLOJİSİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİNDARLIK SUÇ İLİŞKİSİ
“ADİYAMAN AÇIK VE KAPALI CEZA İNFAZ KURUMLARI ÖRNEĞİ”

Danışman
Yrd.Doç.Dr. Salih AYDEMİR

Hazırlayan
Muhammet ÇEVİK

ŞANLIURFA

2010

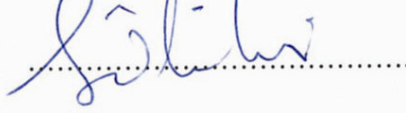
ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. Salih AYDEMİR danışmanlığında, Muhammet Çevik'in hazırladığı “Dindarlık Suç İlişkisi: Adıyaman Açık Ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumları Örneği” konulu bu çalışma 21.06/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

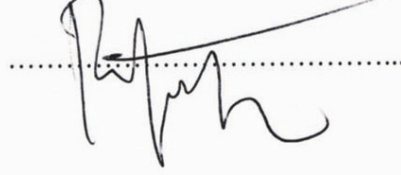
Danışman : Yrd.Doç.Dr. Salih AYDEMİR

.....

Üye : Yrd.Doç.Dr. Şevket ÖKTEN

.....

Üye : Yrd.Doç.Dr. Rifat ATAY

.....

Bu Tezin Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım

.....
Prof. Dr. Abuzer PINAR
Enstitü Müdürü

.....

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan hükümlüler ile yapılan bu çalışma ile Türkiye’de az çalışılan, az bilinen ve resmi prosedürlerden dolayı araştırmanın güç olduğu bir alana katkı sunmuş olmayı umuyoruz. Yapılan literatür taramasında Ceza İnfaz Kurumlarındaki çalışmaların ya da suç araştırmalarının önemli bir kısmının Adli Tıp Kurumları bünyesinde yapıldığı ve psikoloji-psikiyatri-kriminoloji üçgeninde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu alanda yapılmış çalışmaların önemli bir kısmı adli ve idari kayıtların incelenmesi ve istatistiklerin değerlendirilmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, hükümlülerin sosyo-ekonomik özellikleri, suça ilişkin nitelikleri ve dini tutum ve davranışları konusunda alan araştırması yapılması, verilerin güncelliği ve ilk elden toplanması bakımından önem arz etmektedir.

Motive edici bir araç olarak din olgusunun hükümlüler için taşıdığı önemin ve onun sosyal fonksiyonunun belirlenmesi, doğru ve etkili bir yaklaşımın benimsenmesi ise bu konudaki gereksinimlerin ve beklentilerin karşılanması çabalarına katkı sunacaktır.

Çalışmamın her aşamasında benden ilgisini ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Salih AYDEMİR’e, saha çalışmalarında izin ve destekleri ile beni cesaretlendiren dönemin Adıyaman Cumhuriyet Başsavcısı Ekrem AYDINER’e, Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumları idareci ve çalışanlarına, mesai arkadaşlarıma, verilerin işlenmesinde ve tez yazımında emeği geçen Erkan BAKIR’a ve sıkıntılara katlanan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLolar DİZİNİ	iv
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
1. Tezin Konusu ve Amacı	1
2. Araştırmanın Önemi	2
3. Evren ve Örneklem	3
4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
5. Yöntem ve Teknikler	5
1. BÖLÜM	8
SUÇ KAVRAMININ SOSYOLOJİK TANIMI VE SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ.....	9
1.1. Suç Kavramının Sosyolojik Tanımı	9
1.2. Sosyolojik Suç Teorileri	12
1.2.1. Sosyal süreç teorileri	12
1.2.1.1. Sosyal öğrenme ve davranış teorileri	12
1.2.1.2. Kontrol teorileri	13
1.2.1.3. Etiketleme teorisi	16
1.2.2. Sosyal yapı teorileri	17
1.2.2.1. Fonksiyonalist teori	17
1.2.2.2. Alt kültür teorisi	18
1.3.Sosyal Ekoloji Teorileri	19
1.4.Çatışma Teorileri	20
2. BÖLÜM	23
DİN KAVRAMININ SOSYOLOJİK TANIMI ve DİNİN SOSYAL FONKSİYONLARI.....	24
2.1. Dinin Sosyolojik Tanımı	24
2.2. Dinin Boyutları	26
2.3. Dindarlık ve Dindarlık Ölçekleri	28
2.3.1. Dindarlığın tanımı ve dindarlık tipolojileri	29

2.3.2. Dindarlık ölçme ve dindarlık ölçekleri	31
2.4. Dinin Sosyal Fonksiyonları	32
2.4.1. Din ve sosyalleşme	33
2.4.2. Din ve sosyal bütünleşme	36
2.4.3. Din ve sosyal farklılaşma	36
2.5. Suça Etkisi Açısından Din	38
2.5.1. Bütünleştirici ve yasaklayıcı rolüyle suçtan men edici özelliği	38
2.5.2. Dinin ayırıştırıcı rolü ve dinin belirleyiciliğinde suçlu davranışın tezahürü.....	40
2.5.3. Dünyevileşme sorunu ve hukuk kaynağı olarak din	41
2.6. Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Yaşantı	42
3. BÖLÜM	46
ARAŞTIRMA BULGULARI	47
3.1. Suç Türlerine İlişkin Veriler	47
3.2. Hükümlülerin Demografik Özellikleri, Aile ve Eğitimlerine İlişkin Veriler.....	49
3.2.1. Demografik özellikleri	49
3.2.2. Eğitim durumlarına ve ailelerine ilişkin veriler	53
3.3. Ekonomik Duruma İlişkin Veriler	58
3.4. Dine Yaklaşımları, Dini Tutum ve Davranışları	61
SONUÇ ve ÖNERİLER	85
KAYNAKÇA	88
EK-1: İZİN YAZISI	91
EK-2: ANKET SORULARI	92
ÖZET	104
ABSTRACT	105

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Hükümlülerin Suç Türlerine Göre Dağılımı	47
Tablo 2: Hükümlülerin Cinsiyet Dağılımı	49
Tablo 3: Hükümlülerin Yaş Dağılımı	49
Tablo 4: Hükümlülerin Doğdukları Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı	50
Tablo 5: Hükümlülerin İkamet Ettikleri Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı	51
Tablo 6: Hükümlülerin Suç İşledikleri Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı	51
Tablo 7: Hükümlülerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	52
Tablo 8: Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	53
Tablo 9: Hükümlülerin Annelerinin Hayatta Olup Olmadığına Göre Dağılımı	54
Tablo 10: Hükümlülerin Babalarının Hayatta Olup Olmadığına Göre Dağılımı	54
Tablo 11: Hükümlülerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	55
Tablo 12: Hükümlülerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	55
Tablo 13: Hükümlülerin, Babanın Kötü Muamelesine Göre Dağılımı	56
Tablo 14: Hükümlülerin, Annenin Kötü Muamelesine Göre Dağılımı	56
Tablo 15: Hükümlülerin Ailede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılımı	57
Tablo 16: Hükümlülerin, Cezaevinde Kendilerini Ziyaret Edenlere Göre Dağılımı.	57
Tablo 17: Hükümlülerin, Aylık Gelirine Göre Dağılımı.....	58
Tablo 18: Hükümlülerin, Cezaevi Dışındaki Mesleklerine Göre Dağılımı.....	59
Tablo 19: Hükümlülerin, Cezaevinde Gelir Getiren Uğraşlarının Olup Olmadığına Göre Dağılımı	60
Tablo 20: Hükümlülerin, Cezaevinde Bir Meslek Edinip Edinmediklerine Göre Dağılımı	60
Tablo 21: Hükümlülerin, Tanrının Varlığına Olan İnançlarına Göre Dağılımı.....	61
Tablo 22: Hükümlülerin, Tanrının Adaletine Olan İnançlarına Göre Dağılımı.....	61
Tablo 23: Hükümlülerin, Öte Dünyada Hesap Sorulacağına Ve Herkesin Yaptığının Karşılığını Bulacağına Olan İnanca Göre Dağılımı	62

Tablo 24: Hükümlülerin, Dini Bilgiye Sahip Olma Açısından Kendini Nasıl Tanımladıklarına Göre Dağılımı	63
Tablo 25: Hükümlülerin, Sahip Olduğu Dini Bilgilerin Kaynağına Göre Dağılımı.	63
Tablo 26: Hükümlülerin, Anne Babalarının Dini Eğitim Hususunda Yardımlarına Göre Dağılımı	64
Tablo 27: Ailesini Dini İnanç Ve Yaşayışları Açısından Nasıl Değerlendirdiği....	65
Tablo 28: Hükümlülerin, Kendi Çocuklarına Dini Eğitim Verilmesini İsteyip İstemediklerine Göre Dağılımı	66
Tablo 29: Hükümlülerin Ergenlik Çağına Girdiğinde Gusül Abdesti Bilgisine Göre Dağılımı	66
Tablo 30: Hükümlülerin, Kur'an Okumayı Bilip Bilmediklerine Göre Dağılımı ...	67
Tablo 31: Hükümlülerin, Kur'an Okuyup Okumadıklarına Göre Dağılımı	67
Tablo 32: Hükümlülerin Dini Kitap Okuma Durumlarına Göre Dağılımı	68
Tablo 33: Hükümlülerin 'Bir İnsan Dini Bilgilerini En İyi Şekilde Öğrenmelidir' Düşüncesine Katılımına Göre Dağılımı	68
Tablo 34: Hükümlülerin, İslam Dininin Suç İşlemeyi Engelleyen Bir Yapıya Sahip Olup Olmadığına İlişkin Düşüncesine Göre Dağılımı	69
Tablo 35: Hükümlülerin, Yaptıkları İşin Helal-Haram, Günah-Sevap Olmasına İlişkin Hassasiyetlerine Göre Dağılımı	69
Tablo 36: Hükümlülerin, 'İnsanların Suç İşlememesi İçin Onlara Dini Bilgilerin İyi Öğretilmesi Gereklidir' Düşüncesine Katılıp Katılmamasına Göre Dağılımı	70
Tablo 37: 'Allah'tan Korkmayan İnsan Her Şeyi Yapar' Düşüncesine Katılıp Katılmamalarına Göre Dağılım	71
Tablo 38: Hükümlülerin Arkadaş Seçiminde En Çok Neye Dikkat Ettiklerine Göre Dağılımı.....	72
Tablo 39: Hükümlülerin Allah'a Dua Etme İhtiyacı Hissedip Etmediklerine Göre Dağılımı	72
Tablo 40: Hükümlülerin Bu Dünyaya Gelmelerinden Memnuniyetine Göre Dağılımı.....	73

Tablo 41: Cezaevinde Olmanın Dini İbadetleri Yerine Getirmeyi Engelleyip Engellemediğine İlişkin Düşünceye Göre Dağılım	73
Tablo 42: İnsanların Bu Dünyadaki Fiillerinden Mesul Olduğu ve Yaptıklarının Karşılığını Öbür Dünyada Mutlaka Göreceğine İlişkin Düşünceye Göre Dağılım ...	74
Tablo 43: ‘Kaza Ve Kader İle İlgili İnançlarımız Olmasaydı, Cezaevinde Yaşamak Mümkün Değildi’ Düşüncesine Katılıp Katılmadığı	75
Tablo 44: Hükümlülerin Vakit Namazlarını Kılma Sıklıklarına Göre Dağılımı	75
Tablo 45: Hükümlülerin Namazı Hiç Kılmadığı Yada Kaçırıldığı Durumlarda Üzülüp Üzülmediğine Göre Dağılımı	76
Tablo 46: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önce Cuma Namazlarını Kılma Sıklıklarına Göre Dağılımı?	77
Tablo 47: Hükümlülerin Ramazan Orucunu Tutma Durumlarına Göre Dağılımı...	77
Tablo 48: Hükümlülerin Hapse Girmesine Sebep Olan Fiili Yapmadan Önce O Fiilin Günah Olup Olmadığını Düşünmelerine Göre Dağılımı	78
Tablo 49: Dini inanç ve tutumlarında, dini yaşantısında hapse girdikten sonra herhangi bir değişiklik olup olmadığına Göre Dağılımı	78
Tablo 50: Hükümlülerin Hapishane ve Dindarlığı ile İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı	79
Tablo 51: Hükümlülerin Dini Vecibeleri Yerine Getirmek Konusunda Cezaevi Koşullarını Nasıl Değerlendirdiğine Göre Dağılımı	79
Tablo 52: Hükümlülerin Dini Vecibeleri Yerine Getirme Konusunda Cezaevi Personelinin Kendisine Karşı Tutumunu Nasıl Değerlendirdiğine Göre Dağılımı...	80
Tablo 53: Hükümlülerin Cezaevinde Verilen Din Eğitimini Yeterli Bulup Bulmadığına Göre Dağılımı	81
Tablo 54: Hükümlülerin Dışarıdan Görevlendirilen Din Görevlilerinin İhtiyacı Karşılıyıp Karşılımadığına İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı	81
Tablo 55: Hükümlülerin cezaevlerinde kadrolu din görevlisi bulunmasına ihtiyaç olup olmadığına ilişkin düşüncesine göre dağılımı.	82

Tablo 56: Hükümlülerin Cezaevine Girmesine Sebep Olan Fiil Dolayısıyla Pişmanlık Duyup Duymadıklarına Göre Dağılımı	83
Tablo 57: Hükümlülerin Eylemlerinden Pişmanlık Duyma Nedenlerine Göre Dağılımı.....	84

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
CİK. : Ceza İnfaz Kurumu
ev. : Çeviren
örn. : Örnek, Örneğin
s.: Sayfa
S.B.E. : Sosyal Bilimler Enstitüsü
TCK. : Türk Ceza Kanunu
Ünv. : Üniversitesi
vb. : Ve benzeri
vd. : Ve devamı
v.s. : Vesaire
Yay. : Yayınları, Yayınevi, Yayıncılık
yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

1. Tezin Konusu ve Amacı

Bu çalışmanın konusu Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan hükümlülerin sosyo-ekonomik özellikleri, dini pratikleri yerine getirme düzeyleri ve dine ilişkin tutumlarıdır. Bu kapsamda teorik tartışmalara değinilecek ve hükümlülerle yapılan anket çalışmasının bulguları değerlendirilecektir.

Dinin toplumsal düzeni sürdürmede, toplumun norm ve değerlerinin içselleştirilmesinde, bireyin yaşamından gelen acı durumları anlamlandırmasında önemli bir yere sahip olduğu çeşitli disiplinler tarafından ortaya konmuştur. Bunun, hükümlüler açısından önemi ve onların dine yüklediği fonksiyonların tespitine çalışılacaktır.

Suç sayılan fiil ve davranışları gerçekleştirdikleri kanuni olarak kesinleşmiş ve bu nedenle hüküm giymiş kişilerin suç öncesi ve sonrası dönem ile cezaevi yaşamında dini inanç ve ibadetlere bağlılıkları ve bunda anlamlı bir değişimin meydana gelip gelmediği de gözlenmeye çalışılacaktır.

Mahkumların din konularındaki problemlerinin ve beklentilerinin tespiti, cezaevi koşullarının dini yaşam açısından değerlendirilmesi de önem arz eden bir konudur. Bu yolla hükümlülerin sorunlarının tespiti ve çözüm önerilerinin ortaya konması mümkün olacaktır.

Araştırmanın problemlerinden biri dindarlık ile suç sayılan eylem ve fiilleri gerçekleştirme arasındaki ilişkidir. Suç işleyenlerin kendilerini dini bilgiye sahip olma ve dindar olma bakımından nasıl gördükleri sorgulanacaktır. Ancak bu konudaki önemli sıkıntılardan biri suç işlemeden önceki yaşama, bu dönemde dine bakışa ve dindarlığa ilişkin verilerin sağlıklı olarak toplanmasındaki güçlülüdür. Dindarlığa ilişkin soruya verilen cevapların çoğunlukla bugünün koşullarından ve süreçten etkilendiği, geçmişin bu gözle değerlendirildiği görülmüştür.

Çalışmada, toplumsal yaşama etkileriyle din, dinin tutum ve davranışları belirleyici, toplumsal düzeni sürdürmeyi sağlayıcı rolü ve bu çerçevede suçlulukla mücadelede dinin fonksiyonu konusuna da değinilecektir.

Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan yetişkin suçluların örneklem oluşturduğu çalışmada ayrıca cinsiyet, yaş, eğitim, aile yapısı, ekonomik durum, suç türü, aldığı ceza miktarı gibi tanımlayıcı özelliklerin de tespiti yapılacaktır.

Çalışma boyunca sapma, suç, ceza, din ve dindarlık kavramları ağırlıklı olarak işlenecektir. Suç olgusunun kaynağı, suça etki eden nedenler, sosyolojik suç teorileri, suç ve ceza ilişkisi, din ve dindarlık kavramı, dindarlık tipolojileri ve dinin sosyal fonksiyonları teorik tartışmaların merkezinde yer alacaktır.

2. Araştırmanın Önemi

Suç, toplumu çok yakından ilgilendiren önemli bir olgudur. Toplumsal yapıyı ve düzeni tehdit eden bu olgu insanlık tarihi boyunca aileden, devletlere, dinlerden siyasal rejimlere kadar her alanda tartışılan ve mücadele edilen bir gerçeklik olmuştur.

Her toplum, düzenini ve sürekliliğini sağlayacak araçları kullanıp, bunu mümkün kılanları teşvik ederken toplumsal yapıyı ve düzeni tehdit eden durumlarla da mücadele etmeye çalışmaktadır. Toplumun kendisinin ya da temsili kurumların ihdas ettiği hukuk kuralları, dini kurallar, norm ve değerler, gelenekler toplumsal düzenin sürmesinin en önemli araçlarıdır. Bunlara uymayan ve sapma olarak tanımlanan tutum ve davranışlar, söz ve eylemler ise suç olgusunun temelini oluşturmaktadır.

Toplumda sosyo-kültürel yapıya, örf, adet, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar sapmış davranışlar olarak görülür. Her sosyal yapı kendini korumak, kurallarının devamını sağlamak için bu sapmış davranışları olumsuzlar ve bunları suç olarak görür. Toplumun kendini koruma ve sürdürme refleksi suç sayılan davranışlara karşı caydırıcı tepkiler ve müeyyideler ortaya konmasına sebep olur. Bu tepkilerin sonucunda ceza olgusu ortaya çıkar. Özgürlüklerin kısıtlanmasından, ölüm cezasına kadar çok çeşitli cezalar var olagelmıştır.

Sapma ve suç ile mücadelede birçok yöntem kullanılmaktadır. Bunların başında sapma davranışına toplumun tepkisi, dışlama ve cezalandırmalar gelmektedir. Modern yaşamın en önemli mücadele araçları; kolluk kuvvetleri aracılığıyla suçun önüne geçmeye çalışmak, bunun mümkün olmadığı durumlarda suç işleyenleri ve yakalananları yargılayıp cezalandırmaktır.

Bugün cezalandırmanın en yaygın şekli, hapis cezasıdır. Yani suç işleyenleri toplumdan soyutlanmış infaz kurumlarında tutmaktır. Toplumdan ve günlük yaşamdan uzaklaştırmayı ve bireyin özgürlüklerinin kısıtlanmasını ifade eden bu cezalandırma yönteminin birden fazla amacı olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki suç işleyenin yaptığı fiilin karşılığı olarak cezalandırılması, ikincisi toplumun risk potansiyeli yüksek bu gibi kişilerden korunması, üçüncüsü ise suçluların ıslah edilmesi ve topluma karşı

taşıdığı riskin azaltılmasıdır.¹ Bu amaçla devlet tarafından kurulan, çeşitli güvenlik önlemleri ve kendine özgü kuralları ile idare edilen ceza infaz kurumları ülkemizde de suç ve ceza olgularının en önemli bileşenlerindedir.

Suçlulukla mücadelenin ve ona karşı etkili önlemler almanın ilk basamağı suç olgusunu anlamak ve suçluları tanımaktır. Bu amaçla çeşitli teorik ve pratik çalışmalar yapılmışsa da, bu çalışmaların yeterli olmadığı ve sorunun ortadan kalkmadığı muhakkaktır. Çünkü bu sosyal olgunun çeşitli sebepleri bulunmakta, toplumdaki topluma farklılık göstermekte ve çeşitli değişkenlerden etkilenmektedir. Bu yüzden hem makro ölçekli hem mikro ölçekli çalışmalara ihtiyaç vardır. İşte bu sebeplerden dolayı Adıyaman ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler üzerinde yapılan bu çalışma ile suç olgusunu anlamayı ve çözüm çabalarına katkı sunmayı amaçlamaktayız.

Ancak belirttiğimiz gibi suçluluk çok çeşitli etkenlerden etkilenmektedir. İnsanın biyolojik ve psikolojik yapısı, ekonomik ve sosyal ilişkileri bu etkenleri çeşitlendirmektedir. Din de insanı etkileyen önemli bir olgudur. Dinin önem arz ettiği toplumsal bir yapıya sahip olmaktan dolayı çalışmamızı din-suç ekseninde şekillendirip sınırladık. Dinin sosyal fonksiyonlarını ortaya koyarak, bu çerçevede hükümlülerin dine yaklaşımlarını, dinin onlar için taşıdığı önemi, suçluluğu önlemede dinin sunduğu imkanları da değerlendirmeye çalıştık.

Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan hükümlüler arasında yapılan çalışma ile toplumun gözden ırak bu kesiminin tanınması ve toplumun bu konudaki bilgi ihtiyacının karşılanması hedeflenmektedir.

Çalışmanın pratik kaygıları ise elde edilen verilerin suçluluğu önleme ve cezaevinde bulunan hükümlülerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve gereksinimlerinin karşılanması çabalarında kullanılmasıdır. Yine yapılan çalışmanın Ceza İnfaz Kurumlarında hükümlülerin kontrolü ve iç disiplinin sağlanması yönünde de önemli sonuçları olacağı düşünülmektedir.

3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Adıyaman Merkez’de bulunan Açık ve E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan yetişkin hükümlülerdir.

Bu cezaevlerinde bulunanlar üç kategoriye ayrılmaktadır; Tutuklu, hüküm özlü ve hükümlü. Tutuklular, henüz yargılaması devam eden ve haklarındaki suç isnadı

---

¹ Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, s.197 vd.

kesinleşmemiş olanlardır. Bunlar çalışmaya dahil edilmemişlerdir. Hüküm özlüler suçu sabit bulunmuş, haklarında cezaya hükmedilmiş ve cezaevine konulmuş, ancak haklarında verilen karara üst mahkemelerde itiraz etmiş olanlardır. Bunların suçluluğunun bir üst mahkeme tarafından reddedilmesi ya da suçun niteliğinin ve cezanın miktarının değişmesi ihtimali olduğundan bunlar da çalışmaya dahil edilmemişlerdir. Hükümlüler ise suçları ve aldıkları cezalar kesinleşmiş, üst mahkemelerde onanmış ya da itiraz yolu kapalı olanlardır. Araştırmamızın evrenini bunlar oluşturmaktadır.

Tez konusunun yalnızca yetişkin suçluları kapsamasının nedeni, çocuk suçluların cezalarının açık ya da kapalı ceza infaz kurumlarında değil çocuk ıslahevlerinde infaz edilmesidir. Ancak sayıları çok az olmakla birlikte, kadın hükümlüler bu araştırmaya dahil edilmiştir. Kapalı ceza infaz kurumunda kadın suçluların kalmasının önünde yasal bir engel yoktur ve cezaevinde bir kadın koğuşu bulunmaktadır. Bu koğuşta bulunan ankete katılmayı kabul eden 11 kadın hükümlünün tamamı, temsil kabiliyetinin yüksek olması için örnekleme dahil edilmiştir.

Cezaevlerinin mevcudu günlük olarak değişmektedir. Her gün yeni gelenler ve tahliyeler olduğundan uzun dönemli bir sayı tespit etmek ve evreni sabit-sayısal olarak belirlemek mümkün değildir. Bunun için Adalet Bakanlığı izniyle cezaevi idarelerinden mevcut listelerinin alındığı günkü sayı esas alınmış ve evren buna göre tespit edilmiştir.

Cezaevi mevcut listelerinin alındığı tarihte, Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan hükümlüler araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir. Ancak evren içinde sol siyasi suçlardan tutuklu bulunan ve birlikte hareket eden 70 hükümlü görüşmelere katılmayı grup olarak reddettiği ve tüm çabalara rağmen bu kararlarından vazgeçemedikleri için çalışmaya dahil edilememiştir. Kadın koğuşunda bulunan ve görüşmeyi kabul eden 11 hükümlünün tamamı örnekleme dahil edilmiştir. Evrenin geriye kalanından (614 kişi) ise evreni temsil etmede yeterli olacağı düşünülen 122 kişi örneklem olarak seçilmiştir. Evrenin %20 sine denk gelen bu rakamın temsil kabiliyetinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

Örneklem seçiminde kısmi tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılmış ve ilk aşamada suç türü esas alınmıştır. Evrende bulunan hükümlüler önce suçlarına göre sınıflandırılmıştır. 1- cinayet, adam öldürme, 2- uyuşturucu suçları, 3- silah ticareti v.b. suçlar, 4- hırsızlık, yağma, kapkaç, gasp gibi bireysel mali suçlar, 5- dolandırıcılık, sahte para gibi organize mali suçlar, 6- yaralama, müessir fiil, 7- terör suçları 8- cinsel suçlar olmak üzere sekiz tür suç tasnif edilmiş ve her suç türündeki kişi sayısı belirlenmiştir.

Daha sonra, belirlenen sınıflar içerisinde her tabakayı temsil edecek sayıda örneklem tesadüfi olarak seçilmiştir. Seçilip örnekleme dahil olup da görüşmeyi reddeden hükümlülerin yerine aynı suç grubunda bulunan bir başka hükümlü seçilmiştir.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamız Adıyaman Merkez’de bulunan cezaevleri ile sınırlı tutulmuştur. Ancak merkez cezaevlerinde bulunan hükümlüler çoğunlukla başka illerden geldikleri için araştırmada araştırma objesi olarak seçilenlerin sosyo-kültürel müktesebat itibarıyla Adıyaman sınırlarını aşan bir nitelikte olduğu ifade edilebilir. Hükümlülerin yoğun olarak Adıyaman, Diyarbakır, Şanlıurfa, Adana ve Gaziantep illerinden geldiği görülmüştür. Bu yönüyle çalışmamız suç ve bölge kültürel yapısı ilişkine yönelik önemli sonuçlar ortaya koymuştur.

Araştırma evreninde kadın hükümlü sayısının çok az olması da önemli bir sınırlılık getirmiştir. Örneklem içinde yalnız 11 kadın bulunması, kadın suçluluğuna ya da kadın hükümlülere ilişkin tespitleri güçleştirmektedir. Bunu aşmak için kadın koğuşunda bulunan tüm hükümlüler örnekleme dahil edilmiştir. Ancak yine de yeterli temsil imkanı sağlanamamıştır.

Sol siyasi suçlara, başka bir ifade ile terör suçlarına ilişkin katılımın sağlanamaması da araştırma sonucuna etki eden bir eksiklik olmuştur. Dine bakışlarının farklı olduğu bilinen bu görüşten insanların çalışmaya katılmaması ile farklı sonuçların ortaya çıkması ihtimali zayıflamıştır.

5. Yöntem ve Teknikler

Çalışmamız alan araştırması niteliğinde betimsel bir çalışmadır. Teorik ve uygulamalı iki bölümden oluşmaktadır.

Araştırmanın teorik altyapısına ilişkin kavramsal çerçeve ve teorik tartışmalar bu konudaki literatürün taranmasına ve ilgili eserlerin okunmasına dayanmaktadır. Uygulamalı çalışmalar ise anket formlarının hükümlüler tarafından doldurulması ve sonuçların bilgisayara işlenerek değerlendirilmesine, bulguların yorumlanmasına dayanmaktadır.

Araştırmanın konusu tespit edildikten sonra, kapsamı, amacı ve hedefleri belirlenmiştir. Konuyla ilgili literatür taraması yapılarak ilgili kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bulunan kaynaklardan edinilen bilgilerden hareketle araştırmanın sınırları belirlenmiş ve uygulamalı çalışmaya ilişkin soru kağıdı oluşturulmuştur.

Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmaların genelde mahkumlar, cezaevi görevlileri ve din görevlileri ile yapılan anketlere dayandığı görülmüştür. Bu çalışmalardan bazıları şunardır:

Peker'in, "Suçlularda Dini Davranışlar" konulu, 407 tutuklu ve hükümlünün ibadet ve inançlarını inceleyen yayınlanmamış doçentlik tezi mahkumlarla yapılan bir ankete dayanmaktadır. Bu çalışmada Peker, suçlularda dinin temel inanç esaslarını benimseme oranının oldukça yüksek olduğunu, yüz kızartıcı suç işleyenlerde inanç esaslarını benimseme ve ibadetlerini yerine getirme oranının diğerlerine göre daha düşük olduğunu, yine bu bireylerde dine olan ilginin daha az olduğunu tespit etmiştir.²

"Cezaevlerinde Din Eğitimi" adlı çalışmada Özdemir tarafından 8 ceza infaz kurumundan tutuklu ve hükümlü, farklı ceza infaz kurumlarından yönetici ve hali hazırda derse giren ve daha önce girmiş bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı personeline yönelik olarak anket çalışması yapılmıştır. Özdemir, mevcut durumu belirlemeyi, din eğitiminde karşılaşılan problemlerin neler olduğunu, tutuklu ve hükümlülerin, yöneticilerin ve Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin ceza infaz kurumlarında verilen din eğitimine nasıl bir bakış açısı sergilediklerini tespit etmeyi amaçlamıştır.³

"Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü" isimli doktora çalışmasında ise Karademir İzmir E Tipi Kapalı, İzmir Yarı Açık ve Muş E Tipi Kapalı ceza evlerinde bulunan hükümlüler ile çalışmıştır. Karademir, genel hatlarıyla din faktörünün ve din eğitiminin, suçluların tekrar topluma kazandırılması konusundaki rolünü incelemiştir. Bu çalışmaların sonucunda ceza evlerinin eğitici yönünün güçlendirilmesi gerektiğini, cezaevlerinde din eğitiminin özel bir formasyonla verilmesi gerektiğini, bu yolla verilen din eğitiminin suçluların rehabilitasyonuna ve sosyalleşmelerine katkı sağlayabileceğini ve dinin önemli bir motivasyon kaynağı olabileceğini ortaya koymuştur.⁴

"Cezaevlerinde Dini Yaşantı Ve Din Algısı: Konya Örneği" adlı yüksek lisans tez çalışmasında ise Tecim, Konya ilinde bulunan Yarı Açık Ceza İnfaz Kurumu ve E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda'ki hükümlülerle yaptığı çalışmada, hükümlülerde dini yaşantının nasıl olduğu ve hükümlülerin din algısının hangi düzeyde olduğunu sorgulamıştır. Çalışmasında mahkumların din konusundaki problemlerini ve beklentileri

---

² Peker, Hüseyin, *Suçlularda Dini Davranışlar*, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Samsun, 1987.

³ Özdemir, Şuayip, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 1998.

⁴ Karademir, Kemal, *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1997.

de ortaya koymaya çalışmış, ayrıca sosyal ve demografik özelliklerin suç ile ilişkisini değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda Kapalı ceza infaz kurumlarında mahkumlarının dini konulardaki bilgisi ve dindarlık düzeyinin yarı açık cezaevinde bulunanlardan daha düşük olduğu sonucuna ulaşan Tecim, din eğitimi müfredatının pratiğe yönelik olması gerektiğini belirtmektedir.⁵

Tecim'in "Cezaevlerinde Dini Yaşantı Ve Din Algısı: Konya Örneği" isimli çalışmasında kullandığı soru kağıdı esas alınarak bizim çalışmamızın anket formu oluşturulmuştur. Zikredilen çalışmanın soru kağıdı üzerinde bazı değişiklikler yapılarak bizim çalışmamıza uyarlanmıştır.

Çalışma konusu ve soru kağıdı Adalet Bakanlığı'na bildirilerek izin talebinde bulunulmuştur. İzin sürecini müteakiben ceza infaz kurumlarından mevcut listesi alınarak evren ve örneklem tespiti yapılmıştır. Belirlenen örneklemden hükümlülerle görüşülmüş ve ankete katılmayı kabul edenlerin anket formlarını doldurmaları sağlanmıştır.

Uygulama aşamasında Ceza İnfaz Kurumu yetkililerinin yardımları ile görüşmeler çoğunlukla cezaevlerinin eğitim birimlerinde yapılmıştır. Örnekleme dahil olan hükümlüler koşullara göre birer birer ya da gruplar halinde eğitim birimine çağrılarak anket formlarını doldurmaları istenmiştir. Okuma yazması olmayanların ya da zayıf olanların formları kendilerine okunarak cevapları işaretlenmiştir.

Araştırma bulgularına temel teşkil eden anket formlarının hükümlülere uygulanmasından elde edilen veriler SPSS programı ile işlenip değişkenlere ilişkin frekans tabloları oluşturulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırmamız deskriptif bir çalışma olduğundan daha ayrıntılı bir değerlendirmeyi gerektiren değişkenler arası ilişkiler üzerinde durulmamıştır.

Literatür taraması, teorik çerçeve ve alan taraması tamamlandıktan sonra, çalışmanın varsayımları ile araştırma bulguları karşılaştırılarak araştırmanın sonucu ortaya konmuş ve bu doğrultuda bazı öneriler dile getirilmiştir.

---

⁵ Tecim, Erhan, "Cezaevlerinde Dini Yaşantı Ve Din Algısı: Konya Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.

1. BÖLÜM

SUÇ KAVRAMININ SOSYOLOJİK TANIMI ve SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ

SUÇ KAVRAMININ SOSYOLOJİK TANIMI ve SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ

Suç olgusunun, suçlu davranış ve kişiliğinin nedenlerinin bilimsel yöntemlerle incelenmesi 19. yüzyılda başlamıştır. Müspet bilimlerde 17. ve 18. yüzyıllarda elde edilen başarılar, toplumsal olguların da bilimsel incelemelerin konusu olabileceği ve toplumların yapısı ve değişimin ardındaki kanunların belirlenmesi aracılığıyla, toplumsal gelişime hâkim olunup bu gelişim ve değişimden kaynaklanan sorunların çözülebileceğine dair bir inanç doğurmuştu. Bir kısmı suçlu kitlenin toplumsal kontrolünün sağlanması arayışında olan, bir kısmı ise daha hümanist motivasyonlarla yola çıkan düşünür, araştırmacı ve bilim insanları suç konusunda bilimsel araştırmalara girişmeye ve çeşitli kuramlar geliştirmeye başladılar.⁶ Bu kuramlardan biyolojik yaklaşımlar bazı biyolojik özelliklere, psikolojik ekol zeka geriliği ya da ruhsal hastalıklara atıfta bulunurken, sosyolojik ekol sosyal yapı ve süreçleri öne çıkarmıştır.

Bu bölümde suç kavramının tanımı ve suç olgusuna sosyolojik yaklaşımları ele alacağız.

1.1. Suç Kavramının Sosyolojik Tanımı

Suç olgusunun varlığına, yani belirli hareketlerin yasak fiillerden sayılmaları ile, bunları işleyenlerin çeşitli tepkilere konu olmalarına, devlet müessesesi şeklinde gelişmiş insan toplumlarının meydana çıkışından çok önce bile rastlanmıştır. Tarihte hiçbir toplum yoktur ki, orada belirli fiiller yasaklanmamış ve bunun karşılığı olarak ceza müeyyidesi var olmamış olsun. Suçlar toplumların sosyo-ekonomik şartlarına ve kültürel altyapısına göre şekillenmiştir.⁷

Neyin suç olduğu neyin olmadığı toplumdan topluma veya aynı toplumda farklı zaman dilimlerine göre değişmektedir. Toplumsal değişimin dinamiği insanın tutum ve davranışlarının, eylemlerinin niteliğini ve normatif değerini belirlemektedir. Göreli bir olgu olan suçun ya da suçlu eylemin karakteristiğini belirleyen referanslar da tarihsel süreç içerisinde sürekli değişmiştir. Bu değişimin tarihsel seyrini ortaya koyan Reckless'in görüşlerini Dönmezer şöyle özetlemiştir;

---

⁶ Gölbaşı, Serkan, *Kentleşme ve Suç*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 49.

⁷ Dönmezer, Sulhi, *Kriminoloji*, 8.basım, Beta Yay., İstanbul, 1994, s.55-56.

“İnsanlar ilkel devirlerde her şeyde bir ruh ve canlılık görmüş ve belirli fiil ve hareketlerin icra edilmemesine ilişkin emirleri tabu saymışlardır. Kötülük yapanları veya yapanları cezalandırmayanları sözü geçen kuvvetlerin, tabuların şiddetle cezalandıracaklarına, felâkete uğrayacaklarına inanılmıştır. Fakat bazı hallerde ilâhların, tabuları ihlâl edenleri hemen cezalandırmadıkları görüldüğünden toplumun müdahale ile kuralı ihlâl edeni cezalandırması zorunlu sayılmış ve böylece toplumun felaketlerden, kıtlıktan korunabileceği kabul edilmiştir.

Sonradan suç, dini esaslarla tanımlanmış, topluma zarar veren fiil ve hareketlerin aynı zamanda birer günah teşkil ettiği ve Allah’ın iradesine karşı olduğu kabul edilmiştir. Zamanla ve yüzyıllar içinde suç fikri gittikçe lâikleşmiş ve suçun zarar veren kişi ile toplum arasındaki ilişkileri ilgilendirdiği görüşüne varılmıştır.

18. yüzyılın başlangıcından itibaren suç fikri lâikleşmeye başlar ve suçun zarar veren kişi ile toplum arasındaki ilişkilerde aranması gerektiği fikri ortaya çıkar; bu düşünce kısa bir süre içinde yaygınlaşır. Gelişme, bazı yazarlarca, rasyonel bir suç kavramına yönelmesi olarak ifade edilmiştir.

Suç fikrinin rasyonelleşmesinin asıl anlamı başta devletin, tekel bir yetkinin sahibi olarak suçları belirlemek ve ceza vermek hakkını elinde tutması, daha doğrusu eline almasıdır. Bu gelişmenin yüzyıllar boyu devam eden insanlık dışı ve dehşet verici uygulamalar sonunda ortaya çıktığını ise tarih göstermektedir.

Uzun yüzyıllar sonra böylece rasyonel bir suç kavramına ulaşılırken, ilkel esaslar daima etkisini göstermeye, varlıklarını hissettirmeye devam etmişlerdir. Bugün ceza kanunlarındaki bazı suç tariflerinin kökenini ilkel devirlerde bulmak kabildir.”⁸

Suç için böylesi bir tarihsel seyir ortaya koymak kuşkusuz yararlıdır ancak, bu seyrin zorunlu olarak takip edildiğini söyleyemeyiz. Çünkü zaman içinde yukarıda belirtilenin dışına mutlaka çıkmıştır ve çıkmaktadır. En modern zamanlarda bile tabulara, dini inanç esaslarına ya da pragmatik amaçlara dayanan kurallar konduğu ve suçlu sayılan eylemlerin buna göre belirlendiği görülmektedir.

Suç, en basit şekilde kişilerin toplum tarafından benimsenen toplumsal normları ve kuralları ihlâl ettiği zaman ortaya çıkan bir olgu olarak tanımlayabiliriz. Suçla ilgili yapılacak değerlendirmede öne çıkan en belirgin özellik kuralların, bağlayıcı norm ve

---

⁸ Dönmezer, 1994, s.55-56.

değerlerin varlığıdır. Her toplum, içinde var olageldiği ya da var ettiği düzeni korumak için belirli kurallara sahiptir. Bu kurallar bazen iradi olarak koyulup uygulanırken, çoğunlukla zaman içinde bireyler üstü bir nitelikte yerleşirler. Bu kuralların içinde doğmak ve onlarla birlikte sosyalleşip, yaşama katılmak onları bireyler üzerinde belirleyici, bağlayıcı kılmaktadır.

Bu bağlamda suç bireysel alanı aşıp kamusal alana giren ve toplum düzenini bozan, toplumsal değerleri çiğneyen her türlü davranış veya eylem olarak tanımlanmaktadır. Hukuk kurallarının toplum için zararlı ve tehlikeli görerek yasakladığı ve cezai yaptırıma bağladığı bir eylem olan suç, sosyolojik anlamda toplumda gruplar ve kurumlar arasındaki mevcut ilişki ağını bozan, dayanışma bağını koparan, böylece toplumsal yapıyı temelden sarsan sosyal bir problem olarak görülür.⁹

Sosyolojik yaklaşımlar ise bireyin sosyal çevrenin etkisiyle suça eğilim gösterdiğini savunur. İçinde bulunulan sosyal çevrenin suçlu davranış üzerinde belirleyici olduğunu savunmak, sosyal koşulların iyileştirilmesi, eğitim, sosyal kontrol gibi faktörlerle suçluluğu önleme çabalarına zemin hazırlar Böylesi bir yaklaşım suçluları cezalandırmadan önce ıslah etmenin, topluma yeniden kazandırmanın yollarını aramayı anlamlı kılar.

Suçlulukta biyolojik-kalıtsal özelliklere vurguda bulunmak ise, suçluları topluma kazandırmak veya toplumu onların vereceği zararlardan korumak için alınacak önlemleri güçleştirecek ve radikalleştirecektir.

Örneğin pozitivist kriminoloji ekolünün kurucusu olarak, İtalyan Doktor Lombroso, suçlularla suçlu olmayanlar arasındaki biyolojik farklılaşmalara dikkat çekerek, fiziksel yapının bireyin davranış ve etkilerini yöneten başlıca etken olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, bilimsel deney ve araştırma yolu ile suçlu davranışın açıklanabileceğini belirtir. Bu düşünceden hareketle İtalyan hapishanelerindeki hükümlüler üzerinde çalışmalar yaparak, “Born Criminal-Doğuştan Suçlu” kavramını geliştirmiştir. Lombroso, “atavizm”e bağlı olarak, benzer beden yapısındaki suçlu bireylerin özelliklerinin de aynı olduğunu savunurken, onları “doğuştan suçlu” olarak betimlemiştir. “Atavizm” ile ırkların biyolojik evrim sürecinde en ilkel evredeki karakteristik özelliklerini anlatmaktadır.¹⁰ Açıktır ki suça böylesi bir yaklaşım suçlulukla mücadelede radikal önlemleri davet eder niteliktedir.

---

⁹ Kirman, Mehmet Ali, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul 2004.

¹⁰ Yavuzer, Haluk, *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s.21.

1.2. Sosyolojik Suç Teorileri

Suç işleyen bireyi, onu toplumun bütününden, içinde yaşadığı sosyal çevreden soyutlayarak ele alan yaklaşımlara karşı; sosyoloji suçu toplumun yapısından, bu yapının içerdiği çelişki, çatışma ve değişimlerden kaynaklanan bir olgu olarak ele alır.¹¹ Bu bağlamda toplumsal yapıyı ve süreçleri anlamaya çalışan sosyologlar suç olgusunu anlamak için de çalışmalar yapmış, teoriler geliştirmiştir.

Bu bölümde belli başlı sosyolojik suç teorilerini ele alacağız. Ayrıntısına çok fazla girmeden ele alacağımız bu teorileri özellikle din olgusu ile ilişkilendirerek ele alacağız. Bu şekilde, çalışmanın amacına daha uygun hareket etmiş olacağımızı ve teorik çerçeveyi daha anlaşılır kılacağımızı düşünüyoruz.

1.2.1. Sosyal süreç teorileri

1.2.1.1. Sosyal öğrenme ve davranış teorileri

Sosyal süreç teorilerinin ilki, sosyal öğrenme ve davranış teorileridir. Bu teoriler suçu, suçlu faaliyetle ilgili normların, değerlerin ve davranışların öğrenilmesi ile ilişkilendirerek ele alırlar. Sosyal öğrenme teorisinin kökleri, 19. yy. sonlarına Gabriel Tarde'in 'taklit teorisi'ne dayanır. Tarde, suçluların normal kişiler olduklarını ve suçu öğrendiklerini iddia etmiştir.¹²

O, suç istatistiklerinde mükerrer suçluların oranlarının gittikçe artmasını taklide bağlamaktadır. Artan haberleşme ve ulaşım olanakları suçluların etkileşimini arttırmaktadır. Ayrıca hapishaneler, suçluların başkalarını değil birbirlerini taklit etmelerine neden olan bir ortam sağlamaktadır. Büyük şehirler suçluları kendilerine çekerek, belirli mahalleler ve kurumlarda bir araya getirerek onları yeniden suç işlemeye teşvik eden bir etki yaratmaktadırlar. Suçlular arasında adeta bir "anti-sosyal birlik" oluşmakta, ancak bu birlik kendi içine kapanık bir halde kalmamakta, "taklitçi salgın" birlikte bir sınıf oluşturdukları "düşkünler ve aylaklar" arasında da yayılmaktadır.¹³

Sosyal öğrenme teorileri psikolojik veya biyolojik tecrübelerin kişiyi suçlu davranışa eğilimli yapabileceğine, fakat içinde yaşadığı çevrenin rolünün daha etkili

---

¹¹ Gölbaşı, 2008 s.62.

¹² İçli, Tülin, *Kriminoloji*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1984, s.99.

¹³ Tarde, Gabriel De, *Karşılaştırmalı Kriminoloji*, Çev., Yusuf Vehbi Dalda, EGM/APK, Ankara, 2004, s. 51 içinde: (Gölbaşı, 2008 s.71).

olduğuna vurguda bulunmuştur.¹⁴ Buna göre suçu öğrenmede sosyalleşme süreci önem kazanmaktadır. Özellikle çocukluk devresinde edinilen kanaatlerin, kazanılan norm ve değerlerin bireyin toplumsal rolünden beklenen davranışları yerine getirip getirmeyeceği üzerinde etkisi olmaktadır.

Suçta öğrenme temelli bir yaklaşımın yararı ise bunun değişimi mümkün görmesi ve toplum dışı bireyleri kazanmanın yollarını aramasıdır. Dinin etkisi açısından değerlendirildiğinde de sosyal öğrenme teorileri önemlidir. Çünkü dinin birey üzerinde etkili olması, onun tutum ve davranışlarında belirleyici olması öncelikle onun öğrenilmesini ve benimsenmesini gerektirmektedir. Aile, okul veya dini kurumların verdiği din eğitiminin öncelikli amacı bir dine mensubiyetin gerektirdiği inanç ve ahlak sistemini bireye benimsetmek, ibadet ve ritüelleri yerine getirmesini sağlamaktır. Ancak bu eğitim bir yandan da, toplumda hakim olan ve sosyal yapıyı bir arada tutan norm ve değerlerin içselleştirilmesini mümkün kılan sosyalizasyon sürecinin bir parçasıdır.

1.2.1.2. Kontrol teorileri

Kontrol teorileri, insan davranışının denetimi ve bu denetimle ilgili kurumsal süreçler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyal kontrol kuramı, insan davranışını düzenleyen, yönlendiren ve şekillendiren teknikleri ve stratejileri inceleme konusu olarak almakta, insan davranışını belirli ölçülerde şekillendiren; aile yapısı, okul/eğitim, akran grubu, değerler ve inançlar gibi sosyal faktörleri ele almaktadır. İnsan davranışları üzerinde etkili olan bu faktörler, fertlere hangi davranışların iyi, hangi davranışların kötü veya cemiyet tarafından arzu edilen ve edilmeyen davranışlar olduğunu empoze eder. Bütün sosyal gruplar ve toplumlar, kendi normları dışında kalan ve normal olarak kabul edilmeyen davranışlarla uğraşmak üzere çeşitli yollar geliştirmişlerdir. Mevcut kurallara uymayanlara ceza adı altında olumsuz müeyyideler, bu kurallara uyan örnek kişilere de övgü ve itibar gibi olumlu müeyyideler uygun görülmektedir. Bu olumlu ve olumsuz müeyyideler sosyal kontrol tipleridir. Sosyal kontrolün bazı tipleri resmi, veya hukuki, diğerleri de resmi olmayan karaktere sahiptirler. Bu yazılı ve resmi olmayan normlar gelenek-görenek, örfler ve adetler, olarak ifade edilir.¹⁵

Travis Hirschi'in 'sosyal bağlantı' kuramı, kontrol teorileri içinde en çok bilinen kuramdır. Hirschi'e göre toplumdaki tüm bireylerin potansiyel yasa ihlalcileri olduğunu

---

¹⁴ Balamir Rahşan, *Suç Teorileri İçinde Chicago Okulunun Yeri ve Önemi*, Hacettepe Ün. S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999, s.42.

¹⁵ Üresinler, Ratıp, *Sosyo-Kültürel Yapı Ve Suç (Kırakkale Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Kırakkale Ün. Sosyal Bil. Enstitüsü, Kırakkale, 2005, s.66.

düşünmeliyiz. Dolayısıyla açıklanması gerekli olan, neden bazı insanların suç işlediği değil, bazı insanların suç işlemeye neden başarısız olduğudur. Bu sorunun yanıtı bireyin sosyal ilişkilerinde yatar. Bireyin, okul ve çalışma yeri gibi önemli sosyal kurumlarla, ebeveynleriyle, akranlarıyla olan ilişkileri bunda belirleyicidir. Bu bağlar güçlü olduğunda, bireyler suç davranışlarının toplumdaki konumlarına zarar vereceğini düşünüp korkar ve illegal bir davranışta bulunarak anlamlı sosyal ilişkilerini, mesleklerini ve güvenilirliklerini kaybetme riskine girmeyi reddeder. Hirschi sonuç olarak suça yol açan şeyin kişinin sosyal ilişkilerinin zayıflaması olduğunu belirtir.¹⁶

Kontrol teorileri bireylerin, fakirlik, işsizlik, eşitsizlik sapkın ve suçlu alt kültürlerin, grupların ve arkadaşların varlığı gibi sosyal sebepler tarafından sürekli olarak suça itildiğini ifade eder. Bunun yanında kişisel ve psikolojik faktörler de suçu teşvik edici olabilir.

Reckless'a göre hem iç hem de dış kontroller insanların suç işlemesini önler. Dış kontrollerle, bireyin suç davranışından uzak durmasını sağlayan sosyal kontrolün aracı olan güçlü sosyal bağlar kastedilmektedir. Öte yandan iç kontroller, toplumdaki çoğu sağlıklı bireysel kişiliğin gösterdiği 'iç güçlülüğün' işaretidir: iyi benlik kavramı, güçlü irade, hedefe odaklanma gibi. Dolayısıyla dış ve iç kontrolleri olan kişiler suçlu davranışa daha az yönelir. Bu tezi savunanlar iç kontrolün suçlu davranışa yönelmede dış kontrolden daha etkili olduğunu belirtir.¹⁷

Kontrol teorileri bireyler ve kurumlar arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Bir kişinin ailesine, arkadaşlarına, sosyal çevresine bağlılığı arttıkça toplumun beklentilerine uygun davranması kaçınılmazdır. Ayrıca kişi amaçlarına ulaşmak için yasal faaliyetleri keşfettikçe de uyum olasılığı artacaktır. Toplumsal normlara duyulan inanç da uyum olasılığını etkileyen bir diğer unsurdur.¹⁸

Sosyal kontrol teorilerinin dinin sosyal fonksiyonu açısından değerlendirilmesi bizi dinin iç kontrolü sağlamadaki rolüne götürecektir. Din içinde var olduğu toplumda dini referanslı kurumlar yaratmakta ve bu kurumlar diğer resmi ve sivil sosyal kurumlarla birlikte bir dış kontrol (denetim) mekanizması oluşturmaktadır. Ama dinin öteki kurumların yapamadığı asıl fonksiyonu bireylerin duyuş ve düşünüşünü etkileyerek, tutum ve davranışlarını belirleyici içsel bir denetim mekanizması oluşturmasıdır.

---

¹⁶ Balamir, 1999, s.43.

¹⁷ Balamir, a.g.e. s.44.

¹⁸ İçli, 1984, s.112.

Din getirdiği günah ve sevap sarmalı ile bireyin her davranışını maddi faydazarar değerlendirmesinin ötesine taşımaktadır. O gerçekleştirdiği eylemleri kendi içsel mihenk taşına vurarak günah veya sevap olmasına göre yapmakta veya reddetmektedir. Günah anlayışı, bireyi yasaklanan filleri gerçekleştirmekten vazgeçiren bir polis gücü gibi işlev görmektedir. Örneğin son yüzyılın etkili alimlerinden Said Nursi kendi eserleri üzerinden dinin bireysel caydırıcılığını şöyle ortaya koymaktadır;

“Din yalnız iman değil; belki amel-i salih dahi dinin ikinci cüz’üdür (parçasıdır). Acaba katl, zina, hırsızlık, kumar, şarap gibi sosyal hayatı zehirlendiren pek çok büyük günahları işleyenleri onlardan men etmek için, yalnız hapis korkusu ve hükûmetin bir hafiyesinin görmesi korkusu kâfi gelir mi? O halde, her hanede, belki herkesin yanında daima bir polis, bir hafiyeye bulunmak lâzım gelir ki, serkeş nefisler kendilerini o pisliklerden çeksinler. İşte Risale-i Nur, amel-i salih noktasında, iman yönünden, herkesin başında her vakit bir mânevî yasakçıyı bulundurur. Cehennem hapsini ve gazab-ı İlâhîyi hatırına getirmekle fenalıktan kolayca kurtarır.”¹⁹

Burada iç kontrolü sağlayan manevi yasakçı, gûnahtan kaynaklanan cehennem azabı ve Allah’ın gazabına uğrama korkusudur. ‘*Büyüleyici ve korkutucu sır*’²⁰ olarak tanımlanan dinin korkutuculuğu bu yasak koyucu güçten duyulan korkudan gelmektedir.

Din insanlara yaptıklarının bir değerlendirilmesinin yapılacağı inancını telkin etmek suretiyle onların her türlü davranışını düşünerek düzenlemesini, basit ve ilkel isteklerine kendini kaptırmamasını sağlayan bir iç disiplin kazandırdığından, çok kere ona hem suç işlememe, hem de suç niteliğinde bir davranışta bulunduğunda pişmanlık duyup kendini toplarlama gücü vermektedir. Bu bakımdan din eğitimin, özel prensip ve metotlarına uyularak verildiğinde, insanın ruhen gelişmesine ve buna bağlı olarak topluma başarılı bir uyum sağlamasına imkân vereceğini kabul etmek gerekir.²¹

Esas olarak dinin amel kısmı sürekli vurgulanmasına karşın günah ve suç sayılan eylemlerden men edici, yasaklayıcı yönü bireysel ve toplumsal yaşamda daha çok öne çıkmaktadır. Gözlemediğimiz kadarıyla şunu söyleyebiliriz ki; toplumda dinen yasaklanan eylemlerden kaçınmak, dinin emrettiği fiilleri yerine getirmekten daha

---

¹⁹ Nursi, Bediüzzaman Said, Şualar, Sözler Yayınevi, İstanbul 1999, s.250 .

²⁰ Otto, Rudolf, *The Idea of The Holy*, Translated by John W. Harvey, Oxford University Press, London, 1958, 13.

²¹ Karademir, Kemal, *Suçluların Toplumda Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 1997, s.1-2 .

yaygın bir tutumdur. Bireyler dinin emrettiği ibadet ve ritüelleri yerine getirmese de, onun yasakladığı tutum ve davranışlardan kaçınmak konusunda daha duyarlıdır.

1.2.1.3. Etiketleme teorisi

Suçun sosyal etkileşimin ürünü olduğunu savunan bir diğer teori de etiketleme teorisidir. Buna göre kişiler çevrelerinde belli sıfatlarla adlandırıldıkları, suçlandıkları için böyle davranmaktadırlar. İnsanlar, öğretmenler, polis, komşuları, ebeveynleri ve arkadaşları tarafından bu şekilde damgalandıkları için suçlu olurlar.²²

Sembolik etkileşimden yararlanan etiketleme teorisinin savunucuları, birincil ve ikincil sapma kavramlarını kullanmıştır. Birincil sapma, normu ihlal etme hareketidir. Aktör üzerinde çok az etki yapar ve çabuk unutulur. İkincil sapma toplumun rolleri tanımaya ve yaptırım uygulamaya başlamasıyla ortaya çıkar ve sapma çoğalır. Suçlular kendilerini toplumdan izole olmuş hissederler. Etiketleme kuramı özellikle ikinci sapma üzerinde odaklaşır. İkincil sapma görüşüne göre, bir toplum belli hareketleri yasaklayarak kuralların çiğnenmesine imkan sağlar; yasalar olmadan, hiç kimse suçlu gibi davranmaz.²³

Etiketleme kuramının Amerika'daki başlıca savunucusu olan Howard S. Becker ise 'toplumsal grupların ihlalinin sapkınlık/suç olarak görüldüğü kurallar belirleyip bu kuralları bazı insanlara yansıtarak ve onlara yabancılar etiketi yapıştırarak sapkınlık yaratması' anlamında sapkınlığı toplumun yarattığını vurgular.²⁴

Ancak hemen belirtmek gerekir ki 'sapkınlık yaratmak' gibi olumsuz bir şekilde ifade edilen olgu toplumsal yaşamın vazgeçilmez şartı olan kural koyma, toplumsal ilişkileri düzenleme sürecine karşılık gelmektedir. Kural koymanın beraberinde kural ihlallerini ve suçu getireceğini belirtmek mantıksal olarak doğrudur. Ancak bu tespitin bize suçu önlemek için bir imkan verdiği söylenemez. Böylesi bir akıl yürütmenin sonucu bize, suçu önlemenin yolunun kural koymamak olduğunu söyler ve sapsmış bireylerin varlığının önüne geçmek için topyekün toplumsal düzeni, dolayısıyla toplumu ortadan kaldırmayı gerekli kılar.

---

²² Demirbaş, Timur, *Kriminoloji*, Seçkin Yay., Ankara, 2001, s.138 vd. (içinde, www.kriminoloji.com).

²³ Balamir, 1999, s.46.

²⁴ Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü) Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999, s.212.

1.2.2. Sosyal yapı teorileri

Suçun toplumsal yapının özellikleri nedeniyle ortaya çıktığını savunan sosyal yapı teorileri, yapı ve durumlar değiştikçe suç oranının değişip değişmediğini, suçun sosyal sisteme nasıl bağlı olduğunu, yapının özelliklerinin neler olduğunu araştırma konusu yapmaktadır. Bu teze göre suçu ortaya çıkaran, bireyler değil toplumdur. İnsan ilişkilerinin sürdüğü sosyal etkileşimin gerçekleştiği, kurumsal yapıların hakim olduğu toplumsal yapı, problemlerin kaynağıdır. Basit ya da kompleks, organik ya da mekanik, geleneksel ya da modern olsun, hiçbir toplum sosyal değişme dışında değildir. Teknolojik buluşlar, ekonomik sıkıntılar, toplumsal hareketlilik, şehirleşme, savaş ve doğal afetler, sosyal ilişkileri bozmakta ve toplumsal yapıyı etkilemektedir. Toplum ya da bireyler bu değişimlere ayak uyduramazsa, toplumun sosyal organizasyonu insan davranışlarını düzenleyemez hale gelmektedir. Kişi yapı tarafından belirlenmiş davranış örüntüsüne uygun davranmadığında da suç ortaya çıkmaktadır.²⁵

1.2.2.1. Fonksiyonalist teori

Sosyal yapı teorilerinin en önemlilerinden biri fonksiyonalist teoridir. Bu teori suçu normal olarak görmekte ve toplumsal ilişkilerin, toplumsal düzenin sürekliliği için suçlu davranışa olumlu işlev atfetmektedir.

Suç, toplumdaki mevcut normların bir parçasıdır ve aynı zamanda fonksiyoneldir, toplumların değişmesinde etkili olmaktadır. Durkheim'e göre suç bazı dönemlerde toplu duyguların yeni bir biçim almasının da öncülüğünü yapmaktadır.²⁶ Bir toplumdaki suç oranlarının yükselmesi sosyal değişme ihtiyacının bir göstergesidir. Suçun fonksiyonelliği yanında, disfonksiyonel olma özelliği de vardır, sosyal kopmalar, maddi zararlar, mülke verilen zararlar suçun disfonksiyonel olduğu durumlardır.²⁷

Fonksiyonalist teorinin en önemli temsilcisi Durkheim'dir. Durkheim sosyal evrimin yapısına bakarak suçun doğal ve normal bir olay olduğuna dair açıklamalar yapmıştır.

Durkheim, bütün kriminologların suçun patolojik bir toplumsal olgu olduğu konusunda birleştiklerini, oysa sorunun bu kadar basit çözümlenmemesi gerektiğini belirtmektedir. Suçun bütün toplumlarda gözlemlendiğini, ayrıca toplumlar aşağı tiplerden yukarı tiplere doğru evrimleştikçe de azalmadığını, bu nedenle de normalliğin

---

²⁵ Balamir, 1999, s. 47.

²⁶ Gölbaşı, 2008, s. 68.

²⁷ Balamir, a.g.e., s.48.

bütün belirtilerini suç kadar fazla gösteren bir toplumsal olgu olmadığını iddia etmektedir. Ona göre suç, ilk bakışta düşüncenin bütün rahatsız ediciliğine rağmen “her sağlıklı toplumun bütünleyici bir parçası, kamusal sağlığın bir unsuru”dur.²⁸

O, suçun sosyal bir gerçeklik olduğunu kabul eder ve onu açıklamak için de diğer sosyal gerçeklerden yararlanır. Ona göre suç evrensel bir olgudur ve toplum kültürünün bir parçasıdır. Suçluluğun bulunmadığı hiçbir toplum yoktur. Bu yüzden suçluluk normaldir. Eğer suçluluğun kapsamı belirli bir sınırı aşarsa, bu hastalıktır. Her yerde ve her zaman insanların bazı davranışlarına tepki olarak ceza uygulanmıştır.²⁹ Ancak Durkheim’a göre ceza suçu işleyenin ileride yeniden suç işlemesini caydırıcı olduğu için değil topluluğun ahlak duygularını dile getirdiği ve adalet duygusunu tatmin ettiği için son derece önemlidir.

1.2.2.2. Alt kültür teorisi

Sosyal yapı teorilerinden bir diğeri ise alt kültür teorisidir. Bu teori iş bölümünün gelişmiş olduğu toplumlarda, farklı kültürel özellikleri barındıran alt kültür gruplarını konu eder. Toplumun heterojen alt toplumların birleşiminden oluştuğunu kabul eden bu yaklaşım, tüm toplum içinde yer alan bazı alt-toplumlarda kültür farklılıklarının oluştuğunu belirtir ve belirli meslekler ve sosyal kategoriler içinde ortaya çıkan bu farklı kültürleri ‘alt kültürler’ olarak adlandırır.

Suçun nedenlerini alt-kültüre bağlayan teorilere gelince bunlar belirli alt-kültüre mensup olmanın, kişiyi belirli amaçlara yönelteceğini ve bunların da hukuka aykırı olabileceğini, suç niteliği taşıyabileceğini ileri sürmektedirler.

Örneğin üç tür suç çetesi alt-kültürü bulunmaktadır:

i. İyi entegre olmuş, bütünleşmiş toplumlarda çeteler adeta, erişkinlerin organize suçluluk faaliyetleri için staj grubudur. Öncelik kâr getiren faaliyetlere verilir ve şiddete pek az rastlanır. Buna suçlu alt-kültürü denir.

ii. Zamanla bu gruplarda uyuşturucu maddelere yönelme söz konusudur ve bu maddeleri sağlamak için para kazanmağa yönelik faaliyetlerde bulunurlar.

iii. Bütünleşmemiş toplumlarda ise bu gibi iyi organize olmuş yapı bulunmamaktadır ve gençler üzerinde zayıf bir toplumsal kontrol vardır. bu tür

---

²⁸ Gölbaşı, a.g.e., s. 67.

²⁹ Demirbaş, 2001, s.125.

toplumlarda ki, çete alt-kültürü aşırı davranışlar sergiler. Burada ilk amaç 'saygı' sağlamaktadır. Bunun için şiddet, mal tahribi gibi davranışlarda bulunurlar.³⁰

Alt kültür teorileri incelenirken dini tecrübenin sosyal tezahürünü oluşturan, dini grup ve cemaatler akla gelmektedir. Her formel din belirli bir süre sonra kendisine tabi olanların görüşlerinde, yorumlanmalarında meydana gelen farklılaşmalardan dolayı kendi içinde bölünmeler yaşayabilmektedir. Örneğin Müslüman toplumlarda inanç esasları itibariyle ana gövdeye bağlı olup da sosyo-ekonomik çıkarları ayrışan alt grupların yanında akidevi ya da ameli farklılıkların ileri düzeye ulaştığı daha mikro grupların, toplulukların meydana çıktığı görülmüştür. Bu topluluklardan bazılarının uzun yıllar süren karışıklıklara ve kaotik durumlara sebebiyet verdiği nakledilmektedir. İslam tarihinde görülen Karmatilik, Batnilik, İsmaililik hareketleri³¹ alt kültürün suç etkisi açısından değerlendirilebilir.

1.3. Sosyal Ekoloji Teorileri

Suç olgusunu ve nedenlerini açıklamaya çalışan bir diğer yaklaşım da sosyal ekolojik yaklaşımdır. Organizmayla çevre arasındaki ilişkileri inceleyen 'ekoloji' her ne kadar biyoloji bilimine ait bir kavramsa da, artık kriminolojide de kullanılmaya başlanmıştır. Ekoloji teorileri belli fenomenlerin dağılımını ve çevreleriyle ilişkilerini inceler. Ekoloji ile uğraşanlar suç, çevrenin değişimi ile birlikte ortaya çıkan sosyal değişimin bir fonksiyonu olarak açıklamaya çalışır.³²

Sosyal ekoloji teorilerinin en önemli temsilcileri Chicago Okulu sosyologlarıdır. Chicago okulu'nun şehrin problemlerini çözme endişesi taşıdığı bilinmektedir. Bu endişelerinin sonucunda suç çalışmalarına yönelmişlerdir. Ekolojik yaklaşımı benimsemelerinden dolayı, suçu şehrin doğal yapısının (yerleşim yerinin) bir özelliği olarak ele almışlardır. Burgess'in tipolojisi benimsenerek şehrin bölgeleri ve bu bölgelerdeki suçluluk oranı araştırılmıştır. Bölgelerin etnik heterojenliği, nüfusun değişmesi, yerleşim bölgelerindeki hareketlilik gibi faktörlerle suçluluğu açıklamaya çalışmışlardır.³³

Chicago Okulu'nun kent konusunda birbiriyle ilgili iki görüşü özellikle dikkate değerdir. Bunlardan ilki, şehir merkezini çevreleyen semt ve mahallelerin dağılımı esas

---

³⁰ Sokullu, Akıncı Füsün, *Kriminoloji*, İstanbul, 1994 (içinde, www.kriminoloji.com) .

³¹ Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul, 2006, s. 250 vd.

³² Hancı, İ.Hamit, *Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara "İç Göçler ve Çarpık Kentleşme"*, *Hekim ve Yaşam*, "İzmir Tabip Odası Bülteni" Mayıs-Haziran 1999, Sayı:6, s. 24-28.

³³ Balamir, 1999, s.55.

alınarak gerçekleştirilen ekolojik yaklaşımdır. Buna göre Park, Burgess ve diğerleri, bitki ve hayvan organizasyonunu ele alan ekologların çalışmalarından, kentin sosyal organizasyonunu incelemek için, biyolojideki ekolojik işlemler ile kentleşme arasında doğrudan benzetmeler kullanmışlardır.

Chicago Okulunun diğer önemli görüşü ise Louis Wirth'in kentlerdeki yaşamın evrensel niteliklerini tanımak konusuna bir ölçüde sahip çıkan 'kentleşme bir yaşama biçimidir' yolundaki görüşüdür. Wirth istisnalarını kabul etmekle beraber şehir yaşamı için bir genellemede bulunur; O'na göre şehrin şehirlerde oturanlara özgü bir yaşam biçimi vardır. Şehirde insanların başkalarıyla ilişkileri bölük pörçük, kısa temastır. İnsanlar bu ilişkilere kendi içinde tatmin olmaktan çok, bir hedefe götüren, çıkarlara yönelik araçlar olarak bakarlar. Ona göre birey bütünleşmiş bir toplumda yaşamaktan dolayı, manevi değerler, yardımlaşma duygusu gibi özelliklerinden soyutlanmıştır.³⁴

Ekolojik yaklaşım altında değerlendirilebilecek bir diğer önemli teori ise sosyal organizasyonsuzluk görüşüdür.

Sosyal organizasyonsuzluk, toplumda sosyal kontrolün etkili olamadığı ve toplumun ortak değerlerinde ve amaçlarında kopuşların yaşandığı bir sürece işaret eder. Göç ve sosyal değişim sonucunda kültürel değerlerde görülen değişimin toplumun yapısını değiştirmesi ve yeni kültürel değerlerin ortaya çıkmasıyla tüm bireylerin buna uyum sağlayamadığına vurguda bulunur. Suç da bu sosyal organizasyonsuzluğun olduğu kent bölgelerinde bir kuşaktan diğerine aktarılır.³⁵

1.4. Çatışma Teorileri

Çatışma teorileri genel olarak toplumun birbirleriyle çatışan birim ve öğelerden oluştuğunu değişimin de aralarında çatışan bu öğelerin itici gücüyle ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Toplumsal bütünlük; uyumlu ve bütünleşmiş bir varlık olmayan toplumun öğeleri arasındaki çatışmanın meydana getirdiği birbirine zıt güçlerin dengelenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çatışma teorileri çatışmanın nedenleri bakımından bireysel nedenli çatışma ve toplumsal nedenli çatışma olmak üzere iki farklı görüşe ayrılmaktadır. İlk görüşe göre, çatışma bireyin içgüdüsel bir özelliğidir,

---

³⁴ Balamir, 1999, s.59.

³⁵ Balamir, a.g.e., s.61.

kaçınılmaz ve evrenseldir. İkinci görüşe göre, çatışmanın nedeni toplum içinde farklı grupların çıkarlarının çatışması sonucu ortaya çıkmaktadır ve kaçınılmazdır.³⁶

Çatışma teorileri genelde tek başlık altında toplansa da, çatışmacılar arasında farklılıklar vardır. Çatışmacı düşünürler, güç dağılımındaki ve toplumsal yapıdaki eşitsizliklerin çatışmayı yarattığı fikrini paylaşırlar. Ancak kaynağı konusundaki ayrışmalar aralarındaki farklılığı belirlemektedir.

Çatışmacı yaklaşımın önde gelen isimlerinden Marx ve Engels, suçluluk üzerine herhangi bir spesifik çalışma yapmamışlardır, ancak, suçun kökenini toplumsal sistemdeki eşitsizlikler, ve kapitalizmin yaratmış olduğu ahlaki yozlaşma temelinde analiz ederek, suç üzerine günümüze kadar yapılmış olan bir çok çalışmanın başlangıç noktasını oluşturmuşlardır.³⁷

Engels'e göre toplumsal düzene karşı gelmek kendisini en açık biçimde suç işlemek şeklinde açığa vurur. Emekçinin üzerindeki ahlak bozucu etkiler belli bir yoğunluğa ulaşıncaya, emekçi suçlu haline gelir. Engels, proleteryanın genişlemesiyle birlikte suç oranlarının arttığını ve Britanya halkının dünyadaki en suçlu halk haline geldiğini, suç istatistiklerine dayanarak iddia etmektedir.³⁸

1960'ların son döneminde çatışma kuramcıları, toplumun birbiriyle rekabet eden gruplara ayrıldığını, bu grupların her birinin kendine özgü çıkarları olduğunu ve toplumun bütününe kontrolleri altına almak üzere bu grupların birbiriyle mücadele ettiğini savunmuşlardır. Buna karşı çıkan Marksist suç bilimcileri ise bu yaklaşımın toplumdaki temel ekonomik çatışmadan uzaklaştığını ileri sürerek itiraz etmişlerdir. Onlara göre toplumda temel iki sınıf bulunmaktadır. Refah içinde yaşayan küçük burjuva kesimi ve bu refahtan yoksun büyük çoğunluk. Çatışma esas bu iki sınıf arasında yaşanmaktadır.³⁹

Marksist çatışma kuramcılarının dine temas ettiği nokta da burasıdır. Onlara göre din toplumda varolan sınıfsal ayrımı ve çatışmayı örtbas eden, halkın sınıf bilincine ulaşmasını engelleyen, sınıfsal mücadeleyi mecrasından çıkaran yabancılaşmadır. Marx bunu 'din, baskıya tabi yaratıkların iç çekmesi, kalpsiz bir dünyanın kalbi, ruhsuz olanların ruhudur, (din) halkın afyonudur' şeklinde ifade etmektedir. Konunun uzmanlarının belirttiği gibi, burada 'afyon'un anlamı vicdansız bir üst sınıfın halkı

---

³⁶ Kongar, Emre; *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1995, s. 185-186.

³⁷ Gölbaşı, 2008, s. 67.

³⁸ Gölbaşı, a.g.e., s. 64.

³⁹ Balamir, 1999, s.73.

uyutmak için kullandığı bir araç değil, insanların kendilerini olayların yüzeyinde batmadan tutabilmek için kullandıkları bir kendi kendini aldatmacadır.⁴⁰

Din, Marx tarafından kişisel oyalama planında ifade edildikten sonra toplumsal fonksiyon olarak açık bir şekilde ele alınmamıştır, ancak daha sonra gelen sosyolog ve antropologlar daha Marxçı bir görüşle dinin toplumsal yapıları desteklemekte ne şekilde iş gördüğü konusunu ele almışlardır. Bu arada, Marx'ın bilinçli olarak üzerinde durmadığı fonksiyon kavramı, toplumlarla dinler arasındaki ilişkileri incelemenin bir ana türü olmuştur.⁴¹

Görülen o ki çatışma kuramcıları dinin toplumsal yapı ve bütünlüğü etkileyen fonksiyonel boyutunu açıkça görmekte-dirler. Onun birey için taşıdığı ontolojik anlamın ve antropolojik ihtiyacın da farkındadırlar. Ancak dine yaklaşımları Marx'ın kaçınılmaz son olarak gördüğü devrimci dönüşümün o kadar da kaçınılmaz olmadığını gösterdiği, gerçekleşmesini geciktirdiği veya engellediği için olumsuzdur.

---

⁴⁰ Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji*, İletişim Yay., İstanbul, 2007, s.42-45.

⁴¹ Mardin, a.g.e. s. 42-45.

2. BÖLÜM

DİN KAVRAMININ SOSYOLOJİK TANIMI ve DİNİN SOSYAL FONKSİYONLARI

DİN KAVRAMININ SOSYOLOJİK TANIMI ve DİNİN SOSYAL FONKSİYONLARI

İnsanlık tarihinin en eski dönemlerinden günümüze kadar din, toplumun her alanına nüfuz etmiştir. Kimi zaman bireysel düzeyde, kimi zaman toplumsal düzeyde dinin insan hayatını etkileyici veya belirleyici fonksiyonları görülmüştür. İnsanlar dünyayı anlamlandırmak, hayatın gayesini açıklayabilmek, olayların işleyişini yorumlayabilmek gibi çeşitli sebeplerle dini bilgiyi bir kaynak olarak algılamışlardır.

Bu bölümde din kavramını sosyolojik bakış açısıyla ele alacak, dine ilişkin çeşitli boyutları, dindarlık olgusunu ve dindarlık ölçeklerini inceleyeceğiz.

2.1. Dinin Sosyolojik Tanımı

Tanımlar tam da doğaları gereği “doğru” veya “yanlış” olmayıp sadece az veya çok faydalı olabilirler. Bu nedenle tanımlar üzerinde durmanın çok büyük önemi yoktur. Ama şayet belli bir alandaki tanımlar arasında farklılıklar mevcutsa bu durumda her birinin yararı üzerinde ayrı ayrı durulabilir diyen Berger, açıkça yanlış ön-kabullere dayanan tanımların bile bir yararlılık düzeyi olduğunu belirtir. Buna örnek olarak Max Müller’in dini, “bir dil sürçmesi” olarak algılamasını gösterir. Bunun yararını ise; en yüksek gücüne tanrıları teorik olarak inşa etmekle kavuşan dilin, insanın dünyakurmadaki en büyük aracı olmasını gösterir ve tarif konusunda en anlamlı tutum geniş bir müsamahaya sahip olan tutumdur der.⁴²

Bu yaklaşım herhangi bir kavramı tanımlarken bize geniş bir hareket alanı sağlar ve en basit haliyle araştırmacıya bir özgüven kazandırır.

Din kutsal fikrine dayalı olan ve müminleri bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler kümesidir. Sosyologlar dini, bir tanrı ya da tanrılara inançla değil kutsala gönderme yaparak tanımlamışlardır. Çünkü böyle bir tanımlamanın toplumsal bir karşılaştırmayı olanaklı kıldığına işaret ederler. Kutsal ve dindışı ayrımını ise Durkheim şöyle yapmaktadır. Kutsal şeyler, (dini) yasaklarla

---

⁴² Berger, Peter L., *Kutsal Şemsiye*, (çev. Ali Coşkun), Rağbet Yay., İstanbul, 2000, s. 253.

korunan ve tecrit edilen şeylerdir; dindışı şeyler ise, bu yasakların hedef aldığı ve kutsal olandan ayrı tutulması gereken şeylerdir. Buna bağlı olarak, kutsal şeyler olağanüstü sınıfına sokulur ve diğer her şeyden ayrı bir yere konulurlar.⁴³

Kavram olarak aşkın bir varlığa bağlanma ve bu inancın gerektirdiği düşünce ve uygulamaların bütünü şeklinde ifade edilen din, bir inanç, ibadet ve ahlak sistemidir. Ancak, bir inancın sosyal geçerliliği ya da sosyal bağlayıcılığı varsa, o inancın sosyolojik din olduğunu söyleyebiliriz. Sosyolojide din, fert ve cemiyetle olan münasebeti bakımından, psikolojik ve sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tek inanca inanmak, inancın bir sistem olarak idrakinden doğan psikolojik tatmin sağladığından ferdi alâkadar eden psikolojik bir yöne; sosyal bütünleşmeyi temin ederek cemiyeti alâkadar ettiği için de sosyolojik bir yöne sahiptir.⁴⁴

Durkheim'e göre bütün dinlerin birleştiği ortak özellik eşya ve eylemlerin, kutsal ve kutsal-dışı olarak ikiye bölünmesinde toplanmaktadır. Bir başka ifade ile din fikrinin esası kutsal düşüncesinde toplanmakta ve din, "kutsal şeylerle ilgili inanç ve amellerden mürekkep bir sistem" olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁵ Dinin, genel toplumsal işlevselliğini öne çıkaran Durkheimci bu tanım onun "toplumsal bir olgu" olarak algılanmasını kolaylaştırmaktadır.⁴⁶

Dini, onun toplumsal işlevselliği açısından tanımlamaya girişen en inandırıcı ve en kapsamlı girişim Thomas Luckmann'ınındır. Luckmann'ın din anlayışının özü, insan organizmasının; biyolojik tabiatını, nesnel, ahlaken sınırlayıcı ve tamamen kuşatıcı mana alemleri vasıtasıyla aşkınlaştırma yeteneğinde odaklanır.⁴⁷ Dinin modern toplumun hala önemli bir özelliği olduğunu fakat dar biçimde kiliseye ya da diğer ibadet yerlerine gitmekle daraltılmaması gerektiğini belirten Luckmann'a göre din, kültürle benzer şekilde anlam yaratıcı bir misyon da üstlenir.

Sosyolojik olarak en kısa ve geniş anlamıyla Otto'nun 'kutsalın tecrübesi' olarak tanımladığı din olgusunu yine O'nun karakterize ettiği 'korkutucu ve büyüleyici sır' ifadesiyle tanımlamak işlevsel olacaktır.⁴⁸ Böylece dinin, günlük yaşamın ötesine geçen ve bireyi aşan, bağlayıcılığının kaynağına da işaret edilmiş olacaktır.

Burada Radcliffe-Brown'un tanımı önemlidir. Ona göre din 'Bizim dışımızda olan manevi veya ahlaki güç diyebileceğimiz bir güce karşı bir bağlılık duygusunun falan ya

---

⁴³ Marshall, 1999, s. 156-439.

⁴⁴ Bilgiseven, Amiran Kurtkan, *Din Sosyolojisi*, İstanbul 1985, s.19.

⁴⁵ Günay, 2006, s. 158.

⁴⁶ Berger, 2000, s. 254.

⁴⁷ Berger, a.g.e., s. 255.

⁴⁸ Günay a.g.e., s. 213.

da filan şekilde anlatımından ibarettir.⁴⁹ Böylesi bir tanımlama dinin bireyin davranışları üzerindeki etkisinin kaynağını göstermektedir. Bizim dışımızda var olan ve kendisine güç atfedilen bir fenomene karşı duyulan sevgi ya da korku, onun yapılmasını hoş gördüğü ya da istediği şeyleri yapmayı, yapılmasını yasakladığı şeyleri ise yapmamayı gerektirmektedir. Ahlak'ın belirleyicisi de bu olmaktadır.

2.2. Dinin Boyutları

Görüldüğü gibi dini tanımlamakta dahi güçlük çekilmektedir. Bu güçlüğün temel nedeni dinin çeşitli yönlerinin olmasıdır. Her disiplin ele aldığı yönüne göre tanımlamalar yapmaktadır. Bu çeşitlilik beraberinde dinin bu boyutlarının ayrıca ortaya konmasını getirmiştir.

Dini tecrübenin dinamik ve diyalektik karakteri beşeri ve dünyevi ortamda onun çeşitli tezahürlere bürünmesine imkan sağlamaktadır. Nitekim tarihi ve sosyolojik olarak dinler, dini hayat ve dindarlık, bir toplum ve kültür ortamında, çeşitli iç ve dış etkenler çerçevesinde bu yapısal unsurların dinamiğine göre şekilleniyor ve hatta değişime uğrayarak yeni formlara yöneliyor.⁵⁰

Dinin boyutları bir toplum içinde yaşayan insanın dindarlığının nasıl tespit edileceği veya dinin insan hayatının hangi yönlerinde ve ne derecede etkide bulunduğu meslesini tartışmaktan kaynaklanmaktadır.⁵¹ Bu boyutlar temelde dinin insan yaşamındaki tezahürlerinin incelenmesinden elde edilmektedir.

Dindarlığın çok boyutlu bir fenomen olduğunu ilk keşfeden Glock olmuştur. Glock'a göre din, ister ilkel isterse modern toplumlarda olsun değişik anlamlar kazanır. Her ne kadar çeşitli dünya dinlerinin oldukça farklı tezahürleri olsa da, bu dinlerde dindarlığın ifade edildiği genel boyutlarda bir uzlaşma mümkündür.⁵²

Dinin boyutlarının ortaya konmasına yönelik teşebbüsler, Glock ve Stark'ın çalışmalarıyla sistemik bir bütünlüğe kavuşmuştur. Kendinden önceki araştırmaların yetersizliğini göz önünde bulunduran ve dinin kapsamlı ve operasyonel bir tanımının yapılması gerektiği tezinden hareket eden Glock ve Stark, dindarlığı beş boyutta ele

---

⁴⁹ Günay a.g.e., s. 218.

⁵⁰ Günay, Ünver, "Dindarlığın Sosyolojisi", *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, Der. Ünver Günay-Celaleddin Çelik, Karahan Kitabevi, Adana, 2006, s.30.

⁵¹ Köktaş, M. Emin, *Türkiye'de Dini Hayat, İzmir Örneği*, İstanbul 1993, s.50.

⁵² Karaşahin, Hakkı, "Din Sosyolojisinde Dindarlığın Ölçülmesi Problemi Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLVIII (2008), Sayı I, s. 198.

almış ve her bir boyuta ilişkin açıklamalarda bulunmuşlardır. Bunları özetleyen Mehmedoğlu'na göre bu boyutlar ve içerikleri kısaca şöyledir.⁵³

- a. **İnanç Boyutu:** Her din inanç ve ilkelerinden bir sistem kurar ve mensuplarından bu ilkelere inanma kabulünü göstermelerini ister. Dinin inanca yönelik kısmını araştırmak, onun 'doktrin' olabilecek kısmını araştırmak demektir. Bu açıdan ele alındığında insanların neye inandıkları, inançlarının işlevleri ve anlamları araştırılabilir.
- b. **İbadet Boyutu:** Bu boyut bir dine inanan insanların yerine getirdikleri bütün dini pratikleri ifade eder. Bu boyutla insanların ibadete katılmalarının sıklığı, ibadetlerin çeşitli biçimleri arasındaki değişik ilişkiler ve belli bir pratiğin içindeki değişkenler izlenebilir.
- c. **Tecrübe (Duygu) Boyutu:** Bu boyutun çeşitli bileşenleri vardır. İhtiyaç, idrak, tevekkül (veya güven), korku (veya endişe). Tecrübe boyutu Tanrı ile belli bir iletişimi içermesi bakımından, bir kişi tarafından hissedilmiş ya da bir dini grup tarafından tanımlanmış bütün duyguları, algıları ve duyumları kapsamaktadır.
- d. **Bilgi Boyutu:** Bütün dinler taraftarlarından inançları hakkında bilgi sahibi olmalarını bekler. Bu boyutla, insanların inançları hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları, bu konudaki tutumları, dini bilgiye ve buna bağlı olarak benimsenen bilgi tarzlarına verilen önem ve kutsal kitaplar ve diğer dini literatürün kendisiyle okunduğu eleştirel zihniyet araştırılabilir.
- e. **Etki Boyutu:** Bütün dinler, dini bağlılık ve imanın bazı sonuçları olduğu veya olması gerektiği konusunda birleşmektedirler. Bu sonuçlar, hem dindar olarak fertten ne beklendiği, hem de bizzat onun ne yaptığıyla ilişkilidir. Dolayısıyla bu boyut insanın kendi dini bağlılığının sonucu ve etkisi olarak ne yapması gerektiğine ilişkin beklentileri, belli davranış tarzlarından kaçınmayı ve diğer davranış tarzlarına aktif olarak katılmayı kapsar.

Bu ayrım kesin ve net bir ayrım olmamakla birlikte din sosyologları ve din psikologları çeşitli tasnifler yapmıştır. Bunlardan önemli biri de Wach'ın tasnifidir. Wach dini tecrübenin yani dindarlığın üç boyutta tezahür ettiğini düşünmektedir. Bunlar, "akide" (teori veya doktrin), "ibadet" (kült) yahut "uygulama" (pratik) ve "dini grup" veya "cemaat" yani "dini toplum"dur.⁵⁴

---

⁵³ Mehmedoğlu, Ali Ulvi, *Kişilik ve Din*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s. 27-29.

⁵⁴ Wach, Joachim, *Din Sosyolojisi* (Çev. Ünver Günay), M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1995, s.43-61.

Dini farklı boyutlarının varlığına ilişkin bir konu, İslam teolojisi ve felsefesi alanında, iman ve amel boyutları üzerinden tartışılmaktadır. İbadet ve inanç bütünlüğünün kurtuluş için şart olup olmadığına ilişkin bu tartışma; “amel imandan bir cüz müdür?” sorusu etrafında şekillenmektedir. Yaygın görüş olan ehl-i sünnet ekolünden Eş’ari’ye göre; ameller imanın asıl şartı değildir. O, imanın tanımı içerisinde amele yer vermez. Böylece günah işleyen kimseyi günahından dolayı imandan çıkarmaz⁵⁵ Mu’tezile ekolü ise büyük günah işleyen mü’minin imandan çıkacağını, çünkü amelin imanın vazgeçilmez bir parçası olduğunu beyan eder.⁵⁶ Bu tartışmanın sosyal yaşamda da görüldüğü ve Müslümanlar arasında bunun bir tenkit hususu olarak kullanıldığı görülmektedir.

Günlük yaşamda karşılaştığımız ve açıklamakta güçlük çektiğimiz, dini öğretiler bakımından çelişki olarak gördüğümüz bu konu, dinin farklı boyutları üzerinden anlam kazanmaktadır. Ameli bütünlüğü olup, inanç esaslarından şüphe duyanları, dini bilgiye sahip olup ameli zaaf içinde olanları, dindar görünüp ahlaki çöküntü içinde olanları anlamamız böylece daha kolay olmaktadır.

Her ne kadar formel ya da informel bir din ya da inanç sistemi müntesiplerinin her boyutta kusursuz olmasını, itikadi, ameli, ahlaki ve ilmi alanlarda bağlılığın doruk noktasında olmasını arzu etse de, insan psiko-sosyal yapısı itibariyle bu ayrışmaya ve bu çelişkilere müsait bir varlıktır ve bunun sürekli mümkün olmadığı ortadadır. Din Sosyolojisi çalışmaları bunun gerçekleşmemesinin anlaşılır sebeplerini ortaya çıkarmaktadır.

2.3. Dindarlık ve Dindarlık Ölçekleri

Din olgusu tanımlanırken karşılaşılan güçlükler ve ortaya çıkan çeşitlilik dindarlık kavramı tanımlanırken de karşımıza çıkmaktadır. Esas itibariyle dindarlık tanımı dini nasıl tanımladığımız ile direkt ilgilidir. Ayrıca dindarlığın tespiti ve ölçülmesi de sosyal bilimlerde önemli bir sorundur. Bu bölümde dindarlığın tanımı ve dindarlık ölçekleri üzerinde durulacaktır.

---

⁵⁵ Kutlu, Sönmez, “Hadis Taraftarları Eş’arilik, Maturidilik”, *İslam Düşünce Ekolleri Tarihi*, Ankuzem Yayınları, Ankara, 2006, s.161.

⁵⁶ Topaloğlu, Bekir, *Kelam İlmi*, Damla Yayınevi, İstanbul, 1996 s.176.

2.3.1. Dindarlığın tanımı ve dindarlık tiyolojileri

Dindar, sözlükte din inancı güçlü, din kurallarına bağılı kimse olarak tanımlanır. Dindarlık ise bir kişinin günlük hayatında dinin önemini ifade eden, kişinin dine inanma ve bağlanma derecesini gösteren bir kavramdır.⁵⁷ Din ve dindarlık kavramlarının birbirinden farklı anlamları vardır. Çeşitli disiplinler hem kendi içlerinde hem de diğer disiplinlerden bağımsız olarak bu kavramları tanımlarlar. Dinin tanımında ortaya çıkan problemler dindarlığın tanımı için de geçerlidir.⁵⁸

Hem din kavramı için hem dindarlık kavramı için birbirine bağılı çeşitli tanımlamalar yapılabilmektedir. Örneğin Johnstone'a göre dindarlığın tanımı, dinin tanımı esas alınarak yapılabilir. Ona göre din, dini grup üyeleri tarafından paylaşılan kutsal ve aşkın güçlere inanmaya odaklanmış inançlar ve pratikler bütünüdür. Aşkın ve kutsal şeylere inanan, bu inançlar doğrultusunda belirli aktiviteler yapan ve dini grup üyesi olanlar ise dindardır.⁵⁹

Beşeri bir olgu olarak dinin, "aşkın" ve fakat aynı zamanda "içkin" bir özelliğe sahip "kutsal"la ilişki bağlamında bireysel, psikolojik, kültürel ve toplumsal bir fenomen olduğunu belirten Günay ise dindarlığı; "kutsal olanın yahut onun özel bir formu olmak itibariyle belli bir dinin muayyen bir zaman ve şartlarda, belli bir kişi, grup ya da toplum tarafından yaşanması" olarak tanımlamaktadır.⁶⁰

Çok yönlü ve kapsamlı bir kavram olduğu için bir kişinin dindarlığı hakkında konuşmak oldukça güçtür. Bu yüzden konuya 'nasıl dindar', 'ne yönden dindar' şeklinde gösterilecek bir yaklaşım içinde olmak daha aydınlatıcı olacaktır. Nitekim bu çerçevede çok değişik dindarlık tiyolojileri yapılmıştır.⁶¹ Dindarlık yönünden insanların oldukça çeşitlilik göstermesi sebebiyle, benzer özellikler alınarak, kişilerin dindarlığını belirli tiplere ayırmak mümkündür.⁶²

Din Sosyolojisinde ortaya çıkan bazı dindarlık tiyolojileri şunlardır: Weber, çeşitli meslek gruplarının ve sınıfların dindarlığını ele aldığı eserinde, büyüsel dindarlık, kurtuluş dinleri, dünyevi ve uhrevi zahitlik, ayinci dindarlık gibi çeşitli dindarlık tiyolojilerinden bahseder. Le Bras'ın geliştirdiği tiyolojide ayırım şöyledir: "Koyu dindarlık, dini pratikleri düzenli olarak yerine getirenler, sadece hayatın önemli

---

⁵⁷ Kirman, 2004, s.63.

⁵⁸ Mehmedoğlu, 2004, s.30-31.

⁵⁹ Karasahin, 2008, s. 192.

⁶⁰ Günay, Ünver, "Dindarlığın Sosyolojisi", s.22.

⁶¹ Kirman, 2004, s.63.

⁶² Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Sönmez Yayınları, Samsun 1993, s. 85.

alanlarındaki geçiş ayinlerini yerine getirenler ve dini hayata kayıtsız ve yabancı olanlar”.⁶³

Bir başka dindarlık tipolojisi de M. Arglye tarafından ortaya konmuştur. Arglye, çevresel etkilerle bağımlı bir değişken olan dindarlığı, bağımsız değişken olarak almak suretiyle tutucu dindarlık, protestan dindarlık, sekt dindarlık ve liberal dindarlık şeklinde ayırmıştır. J. Fichter ise, dindarlığı, gerçek dindarlık, şekilci dindarlık, kenarda dindarlık ve kapalı dindarlık olarak sınıflandırma yoluna gitmiştir.⁶⁴

Türkiyede yapılan bazı araştırmalarda da çeşitli dindarlık tipolojileri ortaya konmuştur. Bunlardan ilki, Taplamacıoğlu'nun “dini yaşayışın şiddet ve yoğunluğu”nu ölçü olarak aldığı araştırmasıdır. Bu araştırma beşli bir tipoloji sunar: “Gayr-ı âmil, idare-i maslahatçı, dini bütün, softa veya yobaz.” Günay ise şiddetin azlığı veya çokluğu ve biçimine göre dokuz dindarlık tipi belirler. Birinci türe beş tip girer: “Ateşli dindarlık (sofu, softa ve grupçu), alaca dindarlık, mevsimlik dindarlık, beynamaz (iş dindarlığı), ilgisiz (veya soğuk) dindarlık”; ikinci tür ise dört tipten oluşur: “Geleneksel halk dindarlığı, seçkinlerin dindarlığı, laik dindarlık ve tranzisyonel (geçişli) dindarlık.”⁶⁵

Yakın zamanda yapılan bir çalışmada ise Taş, üçlü bir tipoloji oluşturmuştur. Bunlar: geleneksel/ilmihalci dindarlık, modernist/humanistik dindarlık ve popüler/hurafeci dindarlık şeklinde ortaya konmuştur.⁶⁶

Görülmektedir ki; dindarlığı tanımlamak ve kategorize etmek son derece geniş bir hareket alanı sunmaktadır. Yapılan çalışmanın amacı ya da incelenen toplumun mahiyetine göre çeşitli tipolojiler ortaya konulabilmektedir.

Dindarlık tipolojileri ile ilgili başka bir önemli nokta da, bu tipolojilerin ortaya konmasını mümkün kılan ölçümlerde kullanılan kriterler olmasıdır. Bu kriterler dindarlığın ölçümünde ve kategorize edilmesinde belirleyicidir. Öte yandan araştırmalarda kullanılacak kriterler de yine ortaya koyacağınız teorik varsayımlara ve beklentilere göre şekillenmektedir. Kısaca dindarlık kriterleri ile dindarlık tipolojileri birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

---

⁶³ Mehmedoğlu, a.g.e.,s.39.

⁶⁴ Köktaş, 1993, s.49-51.

⁶⁵ Mehmedoğlu, a.g.e. , s.39.

⁶⁶ Taş, Kemaleddin, “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma” *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, s. 183-195.

2.3.2. Dindarlık ölçme ve dindarlık ölçekleri

Özel yöntem ve teknikler kullanılarak bir kişinin dindarlık düzeyini kestirmeye (belirlemeye) ve varılan sonucu rakamsal değerlerle ifade etmeye dindarlık ölçme denir. Dindarlık düzeyi ise, bir ölçeğin kendine göre tanımladığı çerçevede, kişilerin ne kadar dindar olduğunu gösteren rakamsal bir ifadedir.⁶⁷

Dindarlık ölçme ile ilgili çalışmaların 1940'lı yıllarda başladığı görülmektedir. Bu çalışmaları, 1960'lı yıllardan itibaren ileri ölçüm tekniklerinin kullanıldığı alan araştırmaları izlemiştir. Müslüman dindarlığının ölçümü ile ilgili çalışmaların Türkiye'de başlaması ise 1980'li yıllara rastlamaktadır.⁶⁸

Dindarlık, bireyin dini pratiklere bağlılığı ile tasvir edilmiştir. Belirli bir dini sisteme inanan bireylerin, inançlara ve ibadetlere bağlılık sıklığına, göre dindarlık tanımına gidilmiştir. Özeldir ise ayrıştırmalar kiliseye devam sıklığına göre yapılmıştır. Ancak bireyin ritüellere katılım sıklığına bağlı bu yaklaşım, gerçek dindarlığı ölçmede yetersiz kaldığı, bireyin eylemlerine yüklediği anlamı ve duygularını ölçmediği gerekçesiyle eleştiriye uğramıştır.⁶⁹

Dindarlığın çok boyutlu ölçümü üzerine başta ABD ve Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere çok sayıda empirik araştırmalar gerçekleştirildi. Geleneksel ve kurumlaşmış din ve dindarlıkların gerilemesi ve Kilise'nin temsil ettiği dine karşı artan ilgisizlik din sosyologlarını yeni dindarlık arayışları ve yönelimlerinin ve yeni dini formların gizli anlatımlarını araştırmaya yöneltti. Luckmann'ın "görünmeyen din" kavramının etkileri gözlemlendi. Bellah'ın "sivil din" konsepti dindarlık araştırmalarında özellikle dinin toplumdaki bütünleştirici fonksiyonunu anlamak bakımından önemli araçsal işlev yüklendi. Makro sosyolojik araştırmalarda karşılığı olan "sivil din" kavramının, bireysel ve mikro-sosyolojik düzeydeki dindarlık araştırmalarına uygulanabilmesi ve bu yolla bireylerin yaşam devreleri içerisinde açık bir dini anlamı olmasa da zımnen dinsel bir işlev gören pratikler ve sembollerin bilimsel incelenmesi için Bailey'nin "örtülü din" kavramı devreye sokuldu. Bütün bu durum ve olguları ölçmek için teknikler geliştirilmeye gayret edildi ve bunları operasyonel bir biçimde uygulama olanakları araştırıldı. Ancak dindarlığın boyutları ve ölçümü konusu herkesin kabul edebileceği bir teorik çerçeveye oturtulamadı.⁷⁰

---

⁶⁷ Onay, Ahmet, *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s. 45.

⁶⁸ Onay, 2004, s. 43.

⁶⁹ Karasahin, 2008 s. 194.

⁷⁰ Günay, Ünver, "Dindarlığın Sosyolojisi", s.39.

1967 yılında Allport ve Ross adlı bilim adamlarının geliştirdiği Dini Yönelim Ölçeği bu alanda atılmış önemli adımlardan birisidir. Dini yönelim konusuna ağırlıklı olarak sosyal psikoloji disiplini perspektifinden yaklaşan Allport ve Ross dindarlığı, içe dönük dindarlık ve dışa dönük dindarlık olmak üzere ikiye ayırmışlardır.

2.4. Dinin Sosyal Fonksiyonları

Din, insanları birbirine bağlayan, topluma düzen veren en önemli, belki de tek bağıdır. Her toplum zorunlu olarak ‘consensus’u yani toplumu meydana getiren kesimler arasında anlaşmayı, toplum üyelerinin birliğini ihtiva eder. Bu toplumsal birlik, bütün fertler tarafından kabul edilmesini gerektirir. Nasıl sağlıklı vücut arasında bir ‘consensus’ varsa ruhla din arasında da doğal bir ‘consensus’ vardır. Toplumsal düzeni kuran dindir ve insanın gelişiminde hep din egemen olmuştur. Çünkü din kendinde insanın doğasının farklılaşmanın yansıtır, birliği yaratarak aynı anda akla, duyguya ve çalışmaya, yani insan varlığının bütün niteliklerine seslenir.⁷¹

İşlevselci sosyologlara göre din, toplumda son derece önemli bir role sahiptir, en temel ve belirleyici olgulardan biridir. Anlam verir, kimlik kazandırır, yapısal ve kültürel işlevleri yerine getirir. İnsana bir dünya görüşü ve kozmos temin eder, bulunduğu çevreden göç eden insanlar için bir kimlik kaynağı olur, dini grup üyeliğiyle, insanlara önemli bir aidiyet duygusu kazandırır. Ayrıca değer yargılarını ve kültürel değerlerini kutsallaştırmak suretiyle de toplum ve fert hayatı için önemli bir özellik olan devamlılık ve istikrara büyük katkılar sağlar.

Dinin en önemli toplumsal fonksiyonlarından biri, onun toplumsal düzenin korunmasını sağlayıcı ‘muhafazakar fonksiyonu’nda toplanmaktadır. Bu yönü altında din, dini inanç ve normlar, toplumda önemli bir ‘sosyal kontrol rolü’nü üstlenirler. Dindeki günah-sevap ve helal-haram gibi normlar, aynı zamanda ve birçok durumlarda toplumdaki ‘ahlaki normların temel ölçütlerini sağlayıcı fonksiyonlar’ görürler. Dinin, dini inançlar ve uygulamaların, ayin ve törenlerin ‘toplum dayanışmasını güçlendirici rolleri’ bulunmaktadır. Aynı şekilde din, kişi ve topluma, içinde yaşanan dünyaya ve hayata bir ‘anlam kazandırma fonksiyonu’ görür ve böylece onların dünya görüşleri ve hayat anlayışlarının şekillenmesinde önemli roller üstlenir. Dinin muhafazakar fonksiyonunun yanı sıra aynı zamanda ‘yaratıcı fonksiyonları’ da bulunmaktadır. Bu bakımdan, işaret etmek gerekir ki din sistemlerinin çok önemli bir özelliği de, çoğu

---

⁷¹ Aron, Raymond, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev. K.Alemdar, Ankara 1986, s. 105.

zaman toplum hayatındaki salt dini fonksiyonlarının yanı sıra başka birçok toplumsal fonksiyonları da görmeleri nedeniyle, sosyal kurumlar arasında tamamlayıcı bir göreve sahip olmalarında toplanmaktadır. Kişisel ve toplumsal kimlik belirlenmesi ve özellikle hızla değişen toplumların kimlik problemlerinin halli açısından dinin bu tamamlayıcı fonksiyonlarının önemi büyüktür.⁷²

Dinin sosyal fonksiyonlarının yanında ideolojik yönü üzerinde duran Mardin ise, İslamiyet altında tarikatların genel sosyolojik özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır, ancak bu özellikler genel olarak din kurumu için de benzerdir:

- Toplumun genel hatlarını tamamlayıcıdır,
- Talimat ve yön vericidir.
- İdeolojik ve kültürel anlamları topluma mal edicidir,
- Kişinin korunmasını sağlayıcıdır,
- İkincil grupların yokluğunda toplumsal hareketliliği sağlayıcı fonksiyonlar görür.⁷³

2.4.1. Din ve sosyalleşme

Sosyalleşme, yardıma gereksinimi olan bebeğin, yavaş yavaş içerisinde doğduğu kültür için geçerli olan becerileri edinerek kendi bilincinde olan, bilgili bir kişi haline gelmesidir.⁷⁴ Daha geniş manasıyla sosyalleşme bizlerin gerek toplumun norm ve değerlerini içselleştirerek, gerekse toplumsal rollerimizi yerine getirmeyi öğrenerek, toplum üyeleri haline gelmeyi öğrenme sürecimizdir. Sosyalleşme süreci bir iletişim ve etkileşim sürecidir. Bu süreçte birey ait olduğu toplumun veya grubun kültürünü öğrenmektedir.

İnsanın gelişmesinde doğanın ve terbiyenin ya da kalıtımın ve çevrenin görece önemleri konusu tartışılmaktadır. Ancak konumuz açısından kabul edilebilir olan, öğrenme süreciyle, terbiye ile gerçekleşen sosyalleşmedir. Sosyalleşme konusunda önemli olan bir husus da sosyalleşmenin sadece çocukluğu (aile ve okul dönemi) kapsayan bir olgu olmamasıdır. Sosyalleşme tek yönlü bir süreç değildir. Bireylerin ileriki dönemlerde topluma uyum sağlamayı öğrendikleri, kendi toplumsal rol ve yükümlülüklerini yeniden belirleyebilecekleri, tüm yaşam boyunca devam eden bir

---

⁷² Günay, 2006, s.415.

⁷³ Mardin, 2007, s.90.

⁷⁴ Giddens, 2000, s.25.

süreçtir. Dolayısı ile sosyalleşme toplumsal değişimin egemen olduğu dinamik bir süreçtir.

Dini sosyalleşme ise bireyin, içinde yaşadığı toplumun din ve kültür unsurlarını, değerlerini, sembollerini ve modellerini alarak içselleştirmesi, kendi şahsiyetine mal etmesi ve böylece dini kişiliğinin oluşması sürecini ifade etmektedir.⁷⁵

Sosyolojik açıdan bakıldığında, bireyin sosyal çerçevede bir benlik edinmesi, kimlik ve kişilik kazanması, toplumun bir üyesi olması ve hatta bir insan olması ancak toplumsallaşma ile mümkün olmaktadır. Sosyalleşme kültürün yeni kuşaklara aktarılmasını sağlayan bir süreçtir. Bu süreçte birey ait olduğu toplumun veya grubun kültürünü öğrenir, benimser ve onlardan biri olur.

Diğer bütün canlı türlerinin aksine insan yavrusunun tanımlanmamış olarak dünyaya geldiğini söyleyen Berger, içine doğulan dünyanın yalın bir şekilde verili ve kendisine önceden hazırlanmış bir dünya olmadığını belirtir. Bu yüzden insan 'insan' olmak için bir dünya üretmek, bu dünyayı üretirken aynı zamanda da kendini üretmek zorundadır.⁷⁶ İşte burada sosyal etkileşim ve sosyalleşme olgusu öne çıkmaktadır. Sosyalleşme sürecinde birey, hem biyolojik varoluşu için ihtiyaç duyduğu fiziksel desteği alır hem de içinde yaşadığı gruba, topluma ve kültüre özgü duygu, düşünüş, yapış ve inanış biçimlerini, kısaca değerlerini alır, kendi içinde özümsemek suretiyle şahsiyetine mal eder, içselleştirir ve böylece çevresine uyum sağlar.

Bu uyumu mümkün kılan en önemli unsur ortak değerlerdir. Değerler, insanların etik ya da uygun davranışlar hakkında, neyin doğru neyin yanlış olduğu, neyin istenilir neyin kötü olduğu konusunda taşıdıkları fikirleri gösterir. Toplumsal açıdan güçlü ve birleştirici özellikleri ile tanınan değerler, toplumsal etkileşimin normatif düzenlemesi için geniş imkanlar sağlarlar.⁷⁷

Toplumda var olan değerler, farklılıkları azaltarak bireylerin karşılıklı bağımlılığını ve duygusal, fiziksel birlikteliğini artırır. Sosyal bütünleşme olarak adlandırabileceğimiz bu birliktelik fonksiyonalist sosyologlar tarafından üzerinde çok durulan önemli bir kavramdır. Bu kuramcılar istikrarın, düzenin ve işbirliğinin değerler konsensüsü ile yani toplum üyelerinin neyin iyi ve değerli olduğu hakkında varacakları genel bir anlaşma ile sağlanabileceği üzerinde hemfikirdirler.

---

⁷⁵ Günay, 2006, s.424.

⁷⁶ Berger, 2000. s.41 .

⁷⁷ Kirman, 2004, s.57.

Bu değerler konsensüsüne karşılık gelebilecek ve dinle ilişkilendirilebilecek kavram ise ahlak kavramıdır. Ahlak insanların günlük hayatlarında bireysel ve toplumsal ilişkilerini, diğer canlılara hatta cansız varlıklara karşı tutum ve davranışlarını düzenleyen ilkeler ve değerler sistemidir. Bunlar belli bir dünya görüşünden ve buna uygun hayat tarzından kaynaklanırlar. Bu ahlak sisteminin kaynağı dinden ideolojiye, bilimden yaşam tecrübesine, bireysel trajedilerden felakete kadar geniş bir alandan beslenir. Ancak bu ahlak kurallarının ya da değer sisteminin varlığı ilelebet sürmemektedir. Bunları var eden değerler zamanın şartları karşısında belli dönemlerde etkisini yitirebilmekte, bazen de bu değerler değişebilmektedir. Toplumların ya da bireylerin dejenerasyonu değerler sisteminin fonksiyonlarını yitirmesiyle başlamaktadır. Bunun üzerine zaman zaman anlaşmazlıklar ve çatışmalar ortaya çıkmaktadır.

Değişimin zorlaması ile toplumda değerler konsensüsünün zayıflaması ortak davranış alışkanlıklarının bozulmasına, ahlak kurallarının ya da değerler sisteminin belirleyici ve bağlayıcı olmaktan çıkmasına yol açmaktadır. Toplumsal düzenin işlerliğini kaybetmesi anlamına gelen bu çözümlenme toplumsal parçalanma ve çöküşün başlangıcı olarak görülebilir. Toplumsal başıbozuklukların ve geniş çaplı düzensizliklerin yaşandığı bu durum anomi kavramı ile ifade edilmektedir. Hızlı bir değişim sürecinin yaşandığı bu toplumlarda kuralsızlıkların ve suç işleme oranlarının yükseldiği tespit edilmiştir.

Din kurumunun oldukça önemli bir işlevi burada, ahlâkî değerlerin herkesçe kabul edilmesine önder olmak ve yayılmasını sağlamakta ortaya çıkmaktadır. Değer çatışması, insanların benimsediği ve benimsemediği konular arasındaki çatışmadır. Bir birey için mükemmel olan bir başkası için kötü veya olumsuz olabilir. Böyle değerler üzerinde asgarî bir anlaşma bulunmadıkça grup yaşamı olanaksızlaşır.⁷⁸

Din bu asgari anlaşmayı mümkün kılan en önemli unsurlardan biridir. Bunu sağlamada teolojik ve felsefi tartışmalarda, Tanrı inancının ahlak üzerindeki belirleyiciliği de ele alınmaktadır. İncanın ahlak hayatına kazandırdığı yeni boyutun savunucuları olan İngiliz düşünörlere göre Tanrı-ahlak ilişkisi, ahlak kavramlarının tanımlanmasından çok ahlaki ödevin yerine getirilmesinde önem kazanmaktadır. Tanrının varlığına inanma, ahlâkî hayatta iyinin yapılması için teşvik edici bir unsur olmaktadır.⁷⁹

---

⁷⁸ Özkalp, Enver, *Sosyolojiye Giriş*, Ekin Yayınları, Bursa, 2005, s. 232.

⁷⁹ Aydın, Mehmet S., *Tanrı-Ahlak İlişkisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991, s. 199-200.

2.4.2. Din ve sosyal bütünleşme

Ünlü psikanalist Erich Fromm dinden, bir topluluğun bireylerince paylaşılan ve o bireylere belli bir yöneliş, belli bir bağlanma amacı kazandıran herhangi bir düşünce ve eylem sistemini anlar.⁸⁰ İşte psikolojik bir temele dayanan dinin bu birleştirici yönü dinin bütünleştirici fonksiyonunun kaynağıdır.

Bütünleşme kavramı bir toplumda farklılıkların azaltılarak, bireylerin karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde olmalarının sağlanmasıyla kültürel birliğin oluşturulmasına göndermede bulunmaktadır. Bu kavram bireyler ile toplumsal kurumlar arasındaki bağın yoğunluğunu ifade eder. Özellikle fonksiyonalist sosyologların üzerinde çok durduğu bu olgu toplumun sürekliliğini sağlayan en önemli unsurlardandır.

Bugün sosyal bütünleşme problemi ile uğraşanlar, bütünleşmede ve buna bağlı olarak gelişen toplum düzeninde kültür unsurunun önemini kabullenmişlerdir. Ayrıca kültürün maddi unsurlarının yanı sıra manevi unsurlarının da uyum için önemli olduğu genel kabul görmektedir. Bu maneviyat etrafında bütünleşmede din, toplum düzeninin korunması, birlik ve beraberliğin sağlanması konusundaki temel faktörlerden biridir.

Özellikle değişen ve çağdaşlaşan toplumlarda, din yadsınamaz bir biçimde, bireyin toplumla bütünleşme sorunlarını çözen en önemli toplumsal mekanizma olarak işlevini sürdürmektedir. Çünkü bir din toplumda yayılıp inançlar, normlar, tutum ve davranış kalıpları aracılığıyla bireylerin yaşamlarına nüfuz ettikçe, o toplumun yapısı üzerinde belirleyici olmakta, toplum bireylerini birbiriyle ve diğer toplumsal unsurlarla kaynaştırmaktadır.

Din sosyolojisinde yapısal-fonksiyonel kuramcılar dinin bu bütünleştirici fonksiyonunu özellikle öne çıkarmışlardır. H.Spencer'e göre kutsal şeyler toplumsal birliğin sembolüdür. T. Parsons, dinin, sosyal sistemin tehlikeye düşen dengesini korumada önemli bir rol oynadığını belirtir. M.Yinger de dinin en önemli sosyal fonksiyonunun toplumun bütünleşmesini sağlamak olduğunu söyler. Ona göre inanç sistemiyle, ayin ve sembolleriyle, ceza ve ödül öğretisiyle din, değerleri meşru vasıta ve amaç olarak benimseyen sosyalleşmiş bireyler hazırlamaya yardım eder.

2.4.3. Din ve sosyal farklılaşma

Farklılaşma kavramı sosyolojide daha çok ekonomik alanda tanımlanan tabakalaşma olgusunu açıklarken kullanılır. Tabakalaşma olgusunun temelini farklı

---

⁸⁰ Fromm, Erich, *Psikanaliz ve Din*, çev. Şükrü Alpagut, İstanbul, 1990, 31.

ekonomik imkanlara sahip, gruplar arasındaki kalıcı eşitsizliklere dayandığı belirtilir. Ancak toplumda farklılaşmanın birçok kaynağı olduğu görülmektedir. Bunlar arasında önemli olanlar; cinsiyet farklılığına dayanan toplumsal cinsiyet tanımlamaları, farklı etnik aidiyetlere dayanan etnisite belirlenimleri ve farklı dini aidiyetlere dayanan dinsel ayrışmalardır. Bu farklılıklar bir toplumda yaşayan bireylerin sosyal konumlarını, birbirleriyle ve diğer gruplarla olan ilişkilerini belirlemektedir.

Daha önce muhafazakar ve bütünleştirici sosyal fonksiyonları üzerinde durduğumuz, bireylerin sosyalleşmelerine yaptığı katkılarla benzeşmelerini ve ortak hareket etmelerini sağladığını belirttiğimiz dinin, aynı zamanda farklılaştırıcı ve ayrıştırıcı bir tesirinin de olduğu inkar edilemez bir gerçektir.

Dinin geçmişten günümüze kadar farklı niteliklerine rağmen her toplumda bir şekilde var olduğu genel kabul görmektedir. Kaynağına ve fonksiyonlarına ilişkin görüşler farklı olsa da her toplumda varlığı ve etkisi konusunda bir görüş birliği vardır. Ancak farklı inanç esaslarından hakim norm ve değerlere, binlerce çeşit kutsal nesne veya varlıktan değişik ibadet ve ritüele kadar karşılaşılan çeşitlilik ve zenginlik ne denli kuşatıcı ve karmaşık bir konu ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Bu yüzden din ile suçlu veya sapkın davranış arasında kuracağımız ilişki son derece yetersiz kalacaktır. Belki en iyi ihtimalle kendi tecrübelerimiz ve anlayışımız üzerine kurulmuş yargılar ortaya çıkacaktır.

Dinin insanları birleştirdiğini, bütünleştirdiğini belirtmiştik. Çünkü ortaya koyduğu hükümleri, değerleri kabul eden insanların duyuş ve düşünüşlerini, hareketlerini de etkilemektedir. Belki de birbirine benzer özellikleri taşıyan insanlar aynı inanç ve değerler sistemini, aynı ahlak anlayışını benimseye değer bulmaktadır. Ama din aynı zamanda kendisine tabi olanı zaruri olarak tabi olmayandan, başka inançları savunanlardan ayırmaktadır. Çünkü her aidiyet ve buna dayalı bir kimlik ya da isim aynı zamanda bir tanımlamadır. Her tanımlama ise bir sınırlama ve ayrıştırıcıdır. Bu yönüyle düşündüğümüzde dinin farklılaştırıcı etkisini anlamak kolaylaşmaktadır.

Toplumların ya da grupların din vasıtasıyla nasıl farklılaştığını daha fazla açmakta yarar var. Bir kere her din yeni ortaya çıktığında içinde doğduğu toplumda var olan norm ve değerlere karşı çıkarak onların yerine başkalarını ikame ederek vücuda gelmektedir. Dinin yeni tesis edilmesi esnasında ve sonrasında onun getirdiği ayin ve ibadetler konusunda uzmanlaşan ve diğerlerine yol gösterirken onların dışında ve üzerinde bir konum elde eden din adamları ya da ruhban sınıfı oluşabilmektedir.

Bu din genellikle bir önderin öncülüğünde yapılanmasını tamamladıktan sonra otoritenin ölümünden sonra belli bir dönem devam etse de bir süre sonra zamanın şartlarına göre değişime uğramakta ve getirdiği hükümlere ilişkin yorum farkları ortaya çıkmaktadır. Bu otorite boşluğunu doldurup değişim ihtiyacına cevap verecek i'tizal hareketleri ortaya çıkarken aynı zamanda önderin koyduğu kuralların aynıyla yaşatılması gerektiğini savunan gelenekçi gruplar da varlıklarını sürdürmektedir.

Diğer yandan dini tesis eden otoritenin ölümünden sonra karşılaşılan olayları, durumları farklı yorumlayarak ötekilerden ayırışan yeni mezhep ve tarikatlar de görülebilmektedir.

İşte farklı dinler, aynı dinin farklı mezhepleri, tarikatlar, cemaatler ve diğer dini yapılanmalar arasında görülen bu farklılaşmalar bazen uhrevi manevi güdülerle, bazen dünyevi-maddi gerekçelerle farklılığı bir gerilim hatta çatışma nedeni yapabilmektedir. Bu gerilimler başlı başına (nasıl tanımlandığı önemli olmakla birlikte) suçlu davranışın belirleyicisi olabilmektedir.

Tarih dini farklılıklardan kaynaklanan gerilimlerin, ayrışmaların, çatışmaların çokça görüldüğü bir arenadır. Bu çatışmalar büyük topluluklar ya da ülkeler bazında görülen ve uluslar arası hukuk açısından suç sayılan davranışlara yol açtığı gibi, grup ve bireysel bazda görülen ve içinde yaşanılan toplumun-devletin kuralları açısından suç sayılan davranışlara da yol açabilmektedir. Ancak bu çalışma söz konusu durumları açık örneklendirmeye yetmeyecek kadar sınırlı bir çalışmadır.

2.5. Suça Etkisi Açısından Din

Bu bölümde dinin toplumsal fonksiyonları ve birey için ürettiği anlam dünyası ile suçtan men edici ve suça teşvik edici yönleri üzerinde durulacaktır. Kuşkusuz din toplumsal yaşama tek yönlü bir tesirde bulunmamaktadır. Kimi zaman birleştirici, kimi zaman ayrıştırıcı rol oynamaktadır. Kimi zaman da aynı zamanda bir hukuk kaynağı olan dinin hakim olduğu toplumlarda sekülerleşmenin etkisi ile çelişkiler ve gerilimler doğmaktadır. Bu da toplumsal kargaşaya ve suçluluğa yol açmaktadır.

2.5.1. Bütünleştirici ve yasaklayıcı rolüyle suçtan men edici özelliği

Din toplumsal yaşam üzerinde çok önemli etkilere sahiptir. Özellikle fonksiyonalist kuramların vurguladığı gibi, o toplumun bütünleşmesini ve sosyal düzenin korunmasını sağlamakla bireyi çatışmadan, kaostan ve sapkın davranıştan men

eder. Yalnız bunlarla sınırlı olmamakla beraber dinin suçtan alıkoyucu fonksiyonları şöyle özetlenebilir.

Birincisi:; Bireyin duyuş ve düşünüşüne etki ederek, kendisinin de belirleyicisi olduğu norm ve değerleri içselleştirmesini sağlar ve ahlak, vicdan, günah gibi men edici araçlarla oto kontrol sağlar. Dinin içsel bir denetim mekanizması oluşturarak oto kontrolü sağlaması konusuna yukarıda değinmiştik.

İkincisi: Bir toplumun bireylerini benzeştirerek aralarındaki gerilimi, farklılaşmayı dolayısıyla çatışma potansiyelini düşürerek suçlu davranışı engeller. Bir toplumun bireylerini bir arada tutan çeşitli etkenler vardır. Ortak dil, ortak bayrak, ortak kültür gibi din de birleştirici, bir arada tutucu simgesel bir niteliğe sahip olabilmektedir. Bu niteliği dinin bireysel alanla sınırlı kalması, yalnızca vicdani tezahürleri yansıtması önerilerinin gerçekleşmesinin zorluğunu da açıklar. O bireysel olduğu kadar toplumsal hatta bazen toplum üstü bir evrene hitap etmektedir.

Üçüncüsü: Toplum üzerinde belirleyici olan bir üst mekanizmayı (otorite, devlet v.s.) meşrulaştırmak suretiyle bireyler üzerinde denetimi etkili kılarak onların koyduğu kurallara itaati mümkün kılar. Dinin dünyevi otoriteleri meşrulaştırması ve onlara itaati sağlaması, en belirgin ve en çok tartışılan özelliklerindedir. Tarih boyunca hakim siyasi otoritelerin Tanrısal gücü temsil iddiaları görülmüştür. Bu temsil iddialarının insanları ikna etmesi nispetinde, dünyevi otoritelerin de uzun ömürlü olduğu gerçektir. Ancak çatışmacı ekollerin bunu olumlu karşılamadığı ve dine bu fonksiyonundan dolayı karşı çıktığı da görülmektedir.

Dördüncüsü: Ölüm, hastalık, eşitsizlik gibi acı verici durumları anlaşılır-katlanılır kılmakla bireyi içine düşebileceği kaotik durumdan ve buna vereceği anarşik tepkilerden alıkoyarak suç işlemesini önler. Dinin bu temel işlevine ilişkin görüşler, onun antropolojik bir ihtiyaç olduğu ve ontolojik anlam ihtiyacına cevap verdiği yönündedir. Berger dinin insanın çektiği acıları hafifletmekten, izale etmekten ziyade onu anlamlandırmasını mümkün kılarak katlanır duruma getirdiğini belirtmektedir.

Beşincisi: Bizzat hüküm koyarak toplumda suç sayılan fiillerin yapılmamasını emreder ve yapılması halinde dünyevi ceza ve müeyyideleri emreder. Bu yönü seküler dünyada dinin tartışılmasının ana konusudur. Çok kapsamlı olmamakla birlikte dinin hüküm koyucu rolü ile sekülerleşme sürecinin doğurduğu tartışmalara ve suç teşkil edici yönüne sonraki bölümde değinilecektir.

2.5.2. Dinin ayrıştırıcı rolü ve dinin belirleyiciliğinde suçlu davranışın tezahürü

Dinin sosyal fonksiyonlarını ele alırken onun toplumun bütünleşmesine nasıl katkıda bulunduğu konusunda değerlendirmelerde bulduk. Ancak dikkat edilmesi gereken şudur ki, dinin toplumda bütünleşmeyi sağlayıcı rolü değerlendirilirken hep bir ön koşul var sayılmaktadır. Aynı dini inançları veya değerler sistemini benimseyen bir toplum içerisinde din, sosyal kontrolü sağlayan ve toplumun harcını oluşturan bir unsurdur. Oysa farklı dini inançlar taşıyan, ya da aynı dinin farklı mezheplerine mensup insanların böylesi bir duygu ve tutum birliği içinde olmadığı görülecektir.

Dolayısı ile dinin suçlu davranışın tezahür ettiği durumlara iki tür etkisi vardır. Birincisi her din kendine mensup olanları diğerlerinden ayırarak, farklılaştırmakta ve aralarında yarattığı gerilim ve çatışma ile suça teşvik etmektedir.

İkincisi de dinselliğin yaygın olduğu toplumlarda toplumsal günlük yaşam ile seküler yapılanmış devlet, hukuk gibi üst kurumların gerektirdiği yaşam tarzı arasında görülen gerilim ve çatışmadır. Bunlardan ilki din ve sosyal farklılaşma konusunda ele alındığından bu bölümde ikincisi üzerinde durulacaktır.

Açık bir şekilde ortadadır ki, dinsel yaşam sonucu ortaya konan davranışların suç mahiyeti taşıması, çoğunlukla kuralların dini referansları reddettiği seküler toplumlarda görülen bir durumdur. Yasa koyucunun toplumda hüküm süren ya da var olan dini kabulleri göz ardı ederek yaptığı yasaların, dini hükümlerle çelişmesi durumunda sırf dini kaygılarla suç niyeti gütmeyen yapılmış eylemler dahi suç sayılabilmektedir.

Ülkemizde birçok konuda bu durumun işlediği görülmektedir. En basit haliyle 22.11.2001 yılında Türk Medeni Kanunu'nda, yalnız dini şekil şartlarını yerine getirerek yapılan nikah yasaklanmaktadır. Kanunun 143. maddesinde yer alan; "Evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir. Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dinî töreni yapılamaz." ibaresi sosyal konumları itibarıyla bu nikahın kıyılmasına aracılık edenleri (özellikle resmi din görevlilerini) suç işlemiş saymaktadır. Bunun aksi bir duruma örnek olarak da dinen haram ve büyük günah kabul edilen ve belirli şartları taşıması kaydıyla ölüm cezasına kadar yaptırım gerektiren zina fiili, yürürlükte olan kanunlara göre iki yetişkinin rızasıyla olmak kaydıyla suç dahi sayılmamaktadır.⁸¹

---

⁸¹ 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.

2.5.3. Dünyevileşme sorunu ve hukuk kaynağı olarak din

Birey için 'dünyevileşme'nin anlamı realitenin geleneksel dini tanımlamalarının makul olma özelliğinin sona ermesidir.⁸² Bunun sonucunda beklenen dinin günlük hayatta her geçen gün etkisizleşerek önemini yitirmesidir. Ancak bu süreç çoğunlukla kurumsal yapıların öncülüğünde işlemekte ve bireyin dini referanslarından sıyrılması kolay gerçekleşmemektedir.

Bireyin dini referanslarını terk etmediği, günlük yaşamın ve ontolojik değerlendirmelerin hala dini kaynaklı olduğu toplumlarda birey, inançları ile kanunlar arasında bir gerilim yaşamaktadır. Bu durumun nedenlerini açıklamak görüldüğü kadar kolay değildir. Ancak benzer durumların ülkemizde çokça yaşandığını gördüğümüz için açıklama denemesine girmek yararlı olacaktır.

Dünyevileşme süreci iki yönlü olarak sapkın davranışa yol açmaktadır. *Bir*, dini referans almayan dünyevi hukuk açısından, *iki*, toplumda kabul gören dini norm ve değerler açısından. Dinin emredip, kanunların yasakladığı bir eylemi gerçekleştiren birey resmi otorite ve taraftarları tarafından suçlu görülmekte ve cezalandırmaktadır, kanunların serbest bırakıp dinin yasakladığı fiilleri gerçekleştirenler ise toplum tarafından ayıplanmakta, dışlanmakta, hatta (töre cinayetlerinde olduğu gibi) cezalandırmaktadır.

Karşılaştığımız durum yazılı hukuk ile fiili hukuk arasında bir ayrımın olduğunu göstermektedir. Toplumsal ilişkileri, toplumsal yaşantıyı düzenleyen kurallar din, ahlak, örf-adet ve hukuk gibi kaynaklardan doğarlar. Bunların bir kısmı süreç içerisinde kendiliğinden doğup, gelişip, yerleşip, değişirken, bir kısmı ise dönemselsel olarak bilinçli bir çabanın sonucu ortaya çıkarlar, yazılıp uygulamaya konurlar. Bu kuralların benimsenmesi de toplumun değişim ihtiyacına ve yapılan kuralların bu ihtiyaca cevap verebilme potansiyeline bağlı olarak değişir.⁸³

Gerçi hukuk kaynakları olarak, din, ahlak, örf-adetler ve yazılı hukuk kuralları şeklinde bir ayrım yapmak çok kolay değildir. Çünkü bütün bunlar birbirlerini besleyen, bağlı ve bağımlı olgulardır. Bu yönüyle yapılan ayrımlara itiraz edilebilir. Ancak özellikle yazılı hukuk kurallarını ötekilerden ayırmak mümkün görünmektedir. Çünkü modern toplumlarda görülen şekliyle bunlar, uzmanlaşmış kural koyucuların eliyle oluşturulmaktadır. Bu özellikleriyle yazılı hukuk kuralları, onları oluşturanların

---

⁸² Berger, 2000, s.195.

⁸³ Gürkan, Ülker, *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s.47 vd.

toplumda hakim değerleri yansıtma ve toplumsal beklentileri karşılıama arzularına bağlı olarak toplumla bütünüleşmekte ve toplum tarafından kabul görmektedir.

Dolayısıyla dinin toplum üzerindeki etkilerinin baskın ve belirgin olduğu, bireylerin günlük yaşamında dini referansların hâlâ önemli olduğu toplumlarda, yalnız dünyevi saiklerle kanun yapmak yazılı hukukun etkinliğini azaltarak fiili durumla bir çelişme yaşanmasına sebep olacaktır. Bu ise en masum ve sıradan fiil ve davranışların bile suç sayıldığı, kanunen serbest fiillerin de toplum tarafından ayıplanıp, reddedildiği yukarıdaki örneklerde işaret ettiğimiz durumların yaşanmasına yol açacaktır.

2.6. Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Yaşantı

Suçlu bireylerin topluma kazandırılması ve onun yukarıda sayılan fonksiyonlarını yerine getirmesi için öncelikle dinin öğretilmesi ve benimsetilmesi gerekmektedir. Bu görevi aile, okullar ve resmi/özel kurumlar yerine getirmektedir. Ancak suç işlemiş bireylerin, konumuz özelinde cezaevlerinde bulunan hükümlülerin din eğitim ihtiyacı cezaevlerinde karşılanmaktadır.

Ülkemizde cezaevlerinde suçlulara din eğitimi verilmesinin, onların topluma kazandırılmasında ve nedamet duygularını uyarıp beslemede faydalı olacağı düşünülmüş, 1959 yılından itibaren Adalet Bakanlığınca, Diyanet İşleri Başkanlığına cezaevlerinde dinî konferans ve dersler verilmesi için çeşitli başvurularda bulunulmuştur. Bugün Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığınca müştereken hazırlanan esaslara göre cezaevleri vaizlerinin Cumhuriyet Savcısı ve Müftü ile hazırlanan program çerçevesinde cezaevlerinde vaaz, konferans ve dersler verme, suçlularla ferdî görüşmeler yapma görevleri bulunmaktadır. Ayrıca tutuklu ve hükümlülerin genel kültür düzeyi ve özel öğretim ilkeleri göz önünde bulundurularak sekiz kademe halinde temel eğitim ve ortaöğretim seviyesinde verilecek Din ve Ahlâk Bilgisi ders müfredatları düzenlenmiştir.⁸⁴

Cezaevlerinde kadrolu din görevlilerince “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” derslerinin verilmesi kararının ardından bu dersle ilgili müfredat programı hazırlanmıştır. Bu program Genel Kurmay Başkanlığının 24 Mart 1982 tarih ve 1700-19-82 sayılı tensipleri ve Diyanet İşleri Başkanlığının 1 Nisan 1982 tarih ve D/4-2/552 sayılı görüşleri ile cezaevlerinde uygulanmaktadır. Cezaevlerinde öğretilen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin müfredat programı sekiz bölümden oluşmaktadır. Bu

---

⁸⁴ Karademir, 1997, s. 2.

program İlköğretim ve liselerde okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin müfredat programıyla büyük benzerlikler taşımaktadır.⁸⁵

Bu müfredat programında cezaevlerinde verilecek din eğitiminin amaçları şöyle tanımlanmıştır:

a- Ceza ve tutuklarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin ruh derinliklerine inilerek, manevi yönden onları yükseltmek, pişmanlık duygularını geliştirmek ve yeniden topluma kazandırılmalarını sağlamak.

b- Tutuklu ve hükümlüleri din konusunda aydınlatmak, eksik bilgilerini tamamlamak, yanlış bilgilerini düzeltmek, dini duygu ve düşüncelerini geliştirerek insan, aile, millet ve vatan sevgisi aşılacak.

c- Genel anlamda “Din” özel anlamda “İslam-Mü’min ve Müslüman” kavramları ile bunlara bağlı diğer dini terimleri, bilgi, düşünce ve davranış açısından kazandırmak.

d- İslam’ın en son ve en büyük din olduğunu kavratmak.

e- Kişinin dine olan ihtiyacını kavratmak, insan ile Allah arasında kurulacak kulluk ilişkilerini öğretmek.

f- İslam Dini’nin, iman, ibadet ve ahlâk esaslarını öğretmek, ibadet ve ahlâk esaslarının davranış haline dönüşmesine yardımcı olmak.

g- Doğumdan ölüme kadar yaşanan dini geleneklerimizi tanıtmak ve benimsetmek.

h- İslam Dini’nin hurafe ve batıl inanışlardan uzak, toplumda birlik ve ahengi sağlayıcı bir din olduğu inancını kazandırmak.

ı- İnsanı “üstün varlık” olduğunun bilincine erdirmek ve bunun yüklediği sorumlulukları öğretmek, insanın ve diğer canlıların hayatını korumanın önemini kavratmak ve benimsetmek.

i- Tutuklu ve hükümlünün, dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanmasını sağlamak.

k- Örnek bir insan olarak Peygamberimizin hayatını, güzel ahlâkını ve bu konudaki öğütlerini öğretmek.

l- İsteyen tutuklu ve hükümlülere namaz kılma, yüzünden Kur’an-ı Kerim okuma gibi becerileri kazandırmak.⁸⁶

Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında tutuklu ve hükümlülerin dinî ve ahlakî gelişmelerini sağlamaya yönelik olarak hazırlanan ve 15 Mayıs 2001

---

⁸⁵ Özdemir, Şuayip “Türkiye’de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı: 2, 2002, s.65.

⁸⁶ *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı*, s. 6.

tarihinde yürürlüğe giren işbirliği protokolünde ise Diyanet İşleri Başkanlığının yükümlülükleri şu şekilde ifade edilmektedir.

1. Kurumların büyüklüğü ve niteliği göz önüne alınarak, kurumlara "Dinî Danışman" olarak müftülük personeli görevlendirmek,

2. Müftülük personeline, tutuklu ve hükümlülere dinî ve ahlakî bilgiler vermek, bu konulardaki yanlış bilgilerini düzeltmek, dinî duygu ve düşüncelerini geliştirerek, insan, aile, millet ve vatan sevgisini aşlamak,

Bunu sağlamak için kurumlarda haftada en az iki gün Din Kültürü, Ahlâk Bilgisi Dersi ve dinî sohbetler ile ayda bir kez konferans vermek üzere, "Din ve Moral Hizmetleri" görevini yürütmek,

Sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında, istek halinde Kur'an-ı Kerim öğretimi ve dinî vecibelerin yerine getirilmesini sağlamak,

3. Ders verecek olan müftülük personelinin, ünite alt başlıklarını ayrıntılı olarak hazırlayarak kurum idaresine iletmesini temin etmek,

4. Ders konularının seçimini, hükümlü ve tutukluların özellikleri, Adalet Bakanlığı'nın Müfredat Programı ve Milli Güvenlik Kurulu'nun Tavsiye Kararlarını da dikkate alarak yapmak.⁸⁷

Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin bu hususlar ve amaçlar çerçevesinde uygulamaya koyduğu din eğitiminin Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında da verildiği görülmüştür. Kapalı cezaevine Adıyaman Müftülüğü'nce görevlendirilen iki din görevlisinin haftada 12 saat koşullara vaaz etmek üzere geldiği, Açık cezaevine ise haftada bir gün vaaz etmek üzere geldikleri belirtilmiştir. Bu rutin uygulamaların dışında konferanslar ve seminerler düzenlendiği, özel gün ve gecelerde etkinlikler gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

Ayrıca cezaevlerinde dini ibadetleri yerine getirmek üzere mescitler bulunduğu görülmüştür. Kapalı cezaevinde bulunan mescitten yararlanma imkanlarının kısıtlı olduğu, hükümlülerin ibadetlerini genelde koşu ortamında yerine getirdiği öğrenilmiştir. Ancak cezaevi mevcudunun kontenjanın neredeyse iki katına varmasının koşullarda dahi hususi ibadet imkanlarını güçleştirdiği hem yapılan görüşmelerden hem anket sonuçlarından anlaşılmıştır. Özellikle yer darlığı, banyo, abdest gibi ihtiyaçların karşılanmasında güçlük çekildiği öğrenilmiştir.

---

⁸⁷ Adalet Bakanlığı İle Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu Ve Hükümlülerin Dinî Ve Ahlakî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü, s.2.

Açık cezaevinde ise görece daha rahat şartlar olduğu gözlenmiştir. Cezaevi içerisinde serbest hareket etme imkanı bulan hükümlülerin mescitten de istedikleri gibi yararlanabildikleri, cemaatle namaz ve sohbet imkanı bulabildikleri belirtilmiştir. Haftalık vaazların yanısıra konferans ve seminer etkinliklerin yapıldığı öğrenilmiştir.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmamızın bu bölümünde Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan hükümlülerle yapılan anket çalışmasının bulguları değerlendirilecektir. Belirlenen örneklem ile yapılan bu çalışmada 1- hükümlülerin suçlarının türüne ilişkin veriler, 2- demografik veriler, 3- sosyo-ekonomik veriler ve 4- dini tutum ve davranışlarına, ibadetlerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir.

3.1. Suç Türlerine İlişkin Veriler

Çalışmaya katılan hükümlülerin suç türlerine göre dağılımını gösteren tablodan da görüleceği gibi çalışmamız için seçilen örneklem Adıyaman Ceza İnfaz Kurumları evrenini yansıtmaya yetecek büyüklükte ve çeşitliliktedir. Zaten örneklem seçimi yapılırken önce suçlara göre tabakalandırma yapılmış daha sonra belirlenen tabakalarda tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçim yapılmıştır. Dolayısıyla seçilen örneklemin temsil yeteneğinin çok yüksek olduğu söylenebilir.

Suç türlerinin belirlenmesinde kesin bir kriter belirlemenin güç olduğu görülmüştür. TCK'da yer alan suç türlerinin çok fazla çeşitlilik arz etmesi ve her suç türünden hükümlü bulunmaması kendimizce bir sınıflandırma yapmayı gerekli kılmıştır. Bu sınıflandırma yapılırken suçların niteliklerindeki benzerlikler ve tekabülünün varlığı dikkate alınmıştır. Suç tasnifinde karşılaşılan bir başka sorun da birden fazla suç işleyenlerin varlığı olmuştur. Bunların suçlarından birini ve genellikle en hafif olanını yazdıkları görülmüştür. Bunun önüne geçmek için resmi kayıtlardaki veriler tabakalandırmaya esas seçilmişse de benzer bir sorunun orada da var olduğu görülmüştür. Bu yüzden tespitlerde bazı eksiklikler olduğu peşinen kabul edilmelidir.

Tablo 1: Hükümlülerin Suç Türlerine Göre Dağılımı

Suç Türü	Frekans	Yüzde	Toplam
Cinayet, adam öldürme	61	45,9	45,9
Uyuşturucu suçları	18	13,5	59,4
Silah ticareti , silah bulundurma	7	5,3	64,7
Hırsızlık, yağma, kapkaç, gasp	26	19,5	84,2
Çek, dolandırıcılık, sahte para, mali suçlar	3	2,3	86,5
Yaralama, müessir fiil	7	5,3	91,7

Terör suçları	6	4,5	96,2
Cinsel suçlar	5	3,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Suç türlerine göre sınıflandırmadan anlaşıldığı kadarıyla cezaevinde kalan hükümlülerin çok büyük bir kısmı cinayet suçundan yatmaktadır. Cinayet suçlarından yatanların oranı %45,9 ile diğer tüm suç türlerinin toplamına yakın çıkmaktadır. Hırsızlık, yağma, kapkaç gibi mala karşı işlenen suçlar %19,5 ile ikinci sırada, uyuşturucu suçları %13,5 ile üçüncü sırada çıkmıştır. Diğer suç türlerinin oranlarının çok düşük olduğu görülmüştür.

Burada özellikle vurgulanması gereken husus, cezaevinde bulunan hükümlülerin suç türlerine ilişkin verilerin, işlenen toplam suçlara ilişkin verilerden çok ciddi farklar gösterdiğidir. Bunun nedeni ise hükümlülerin suçlarından yalnızca birinin, o an infaz edilmekte olanın kayıtlarda görünmesidir.

Toplumda yaygın olarak görülen ancak görece hafif sayılan birçok suç türüne hapis cezası dışında cezalar verilmektedir. Adli para cezaları, denetimli serbestlik ve diğer tedbir kararları, kamu yararına çalışma cezası ve hükmün açılanmasının geri bırakılması gibi uygulamalar, yaygın ancak hafif suçları işleyenlerin cezalarının cezaevine girmeden infaz edilmesini sağlamaktadır. Bunların dışında kalan bir kısım suçların hapis cezaları ise kısa süreli olduğundan uzun süren tutuklu yargılanma esnasında infaz edilmektedir.

Çalışmamızda adam öldürme suçunu işleyenlerin oranının en yüksek çıkmasının nedeni bu suçun toplumda bu denli yaygın olması değil, suça öngörülen cezanın yüksek olmasıdır. Diğer suçlar için de bunun geçerli olduğu, cezası yüksek olan suçları işleyenlerin oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Burada istisnai durum terör suçlarına ilişkindir. Terör suçları için öngörülen ceza miktarı yüksek olduğu halde örnekleme oransal olarak düşük çıkmıştır. Bunun nedeni daha önce belirttiğimiz; sol terör suçundan yatanların görüşmeleri grup halinde reddetmesi ve bunların örneklem seçimine dahil edilmemesidir.

3.2. Hükümlülerin Demografik Özellikleri, Aile ve Eğitimlerine İlişkin Veriler

3.2.1. Demografik özellikleri

Hükümlülerin demografik özellikleri üzerinde durulan bu bölümde; Cinsiyet, yaş, yerleşim birimi olarak doğum yerleri, ikametgahları, suç işledikleri yer ve medeni durumları ele alınmış, hükümlülerin bu özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 2: Hükümlülerin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Toplam
Erkek	122	91,7	91,7
Kadın	11	8,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Çalışmamızda cinsiyete göre bir dağılım yapma çabamız olmuşsa da Adıyaman ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin tamamına yakınının erkek olması cinsiyete göre sınıflandırmayı önemsiz kılmıştır. Yapılan ön çalışmalarda yalnızca 11 bayan hükümlü olduğu görülmüştür. Sınıfını temsil kabiliyetinin yüksek olması için bayan hükümlülerin tümü ile görüşme yapılmışsa da sonuçta örneklemin bütünü içerisinde çok düşük bir oranda kalmışlardır. Bu yüzden değerlendirme yapılırken cinsiyet değişkenine göre değerlendirme yapmaktan kaçınılmıştır.

Tablo 3: Hükümlülerin Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
18-24	28	20,3	21,1
25-34	61	45,9	66,9
35-44	29	21,8	88,7
45-54	12	9,0	97,7
55+	3	2,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Suç araştırmalarında en önemli ve anlamlı değişkenlerden biri yaştır. Yapılan çalışmalar suç işlemede yaş faktörünün belirleyici olduğunu, suçluluğun ve suç türlerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Adıyaman Ceza İnfaz Kurumlarında yaptığımız araştırmada da yaş gruplarının anlamlı dağılım

gösterdiği gözlenmiştir. Veriler hükümlülerden seçilen örneklemin yaşa göre değerlendirme yapmasına yetecek çeşitlilikte olduğunu ortaya koymuştur.

Çalışmaya katılan hükümlülerin en yoğun olduğu yaş grubunun %45,9 ile 25-34 olduğu görülmüştür. %21,8 ile 35-44 arası grup ikinci, %20,3 ile 18-24 arası grup ise üçüncü sırada gelmektedir. Cezaevinde kalma süreleri de göz önüne alındığında bu veriler, genç nüfusta suçluluğun daha yüksek olduğunu göstermektedir. 18-24 arası nüfusta olanların üçüncü sırada çıkmasında 18 yaş altı suçluların çocuk kabul edilerek belli tür suçlarda hapis cezası verilmemesinin etkili olduğu düşünülmektedir. 18 yaş altı çocuk hükümlülerin Çocuk Islah Evlerinde kalmaları ise bu grubun kıyas dışında kalmasına ve çocuk suçluluğu üzerine değerlendirme yapılamamasına sebep olmuştur.

Tablo 4: Hükümlülerin Doğdukları Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Frekans	Yüzde	Toplam
Büyükşehir	21	15,8	15,8
İl	44	33,1	48,9
İlçe	40	30,1	78,9
Kasaba	6	4,5	83,5
Köy	22	16,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Çalışmamızda elde edilen sonuçlar yerleşim birimlerine göre değerlendirme yapmaya elverişli bir örneklem seçildiğini göstermektedir. Kişilerin doğdukları, yaşadıkları ve suçu işledikleri yerleşim birimlerine göre dağılımı neticesinde bölgenin yapısına uygun bir dağılım olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar çalışma Adıyaman'da yapılmışsa da; Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında, Adana, Diyarbakır, Gaziantep gibi büyükşehirlerden, Adıyaman dışında Malatya, Urfa, Batman gibi yakın illerden ayrıca buralara bağlı ilçe ve köylerden çok sayıda hükümlü bulunduğu görülmüştür. İşte bu nedenle yerleşim birimlerine göre yapılan sınıflandırmanın anlamlı bir dağılım göstermesi beklentisi doğru çıkmıştır.

Araştırmamıza katılanların doğum yerlerine göre dağılımında şehirlerde doğanların oranının yüksek olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların %33,1'i il merkezinde, %30,1'i ilçe merkezinde, %15,8'i ise Büyükşehir sınırları içerisinde doğduğunu belirtmiştir. Köyde doğanların oranı %16,5 olurken en düşük oran %4,5 ile kasaba olmuştur. Burada büyükşehir, il ve ilçe gibi şehir merkezlerinde doğanların toplam

oranının yüksekliği dikkat çekmektedir. Bu yerleşim yerlerinde doğanların %78,9 oranı suçluluğun şehirlerde kırsal alana göre çok daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Küçük yerleşim birimleri örf ,adet gelek, inanç ve toplumsal ahlak kuralları gibi sosyal müeyyidelerin toplumsal davranışları ve ilişkileri daha çok biçimlendirdiği birimlerken, kent ve metropol gibi büyük yerleşim yerlerinde yasaların ve güvenlik güçlerinin davranışlar üzerindeki etkisinin daha baskın olduğu bilinmektedir. Verilere bu açıdan bakıldığında kırsal kesimde yaşayan, tarım toplumundan endüstri toplumuna doğru geçişi yaşayan toplum tipinde toplumsal davranışlarda sosyal aktörlerin davranışlarını yeterince yasalar çerçevesinde gerçekleştirmedikleri ifade edilebilir. Ancak yerleşim yerine ilişkin veriler, suçun işlendiği zamanki ikamet yeri ve suçun işlendiği yerler ile birlikte değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır.

Tablo 5: Hükümlülerin İkamet Ettikleri Yerleşim Birimine Göre Dağılımı

İkamet Ettiği Yerleşim Birimi	Frekans	Yüzde	Toplam
Büyükşehir	33	24,8	24,8
İl	47	35,3	60,2
İlçe	34	25,6	85,7
Kasaba	5	3,8	89,5
Köy	14	10,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Tablo 6: Hükümlülerin Suç İşledikleri Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Suçun İşlendiği Yer	Frekans	Yüzde	Toplam
Büyükşehir	35	26,3	26,3
İl	46	34,6	60,9
İlçe	32	24,1	85,0
Kasaba	4	3,0	88,0
Köy	16	12,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Örnekleme dahil olan hükümlülerin ikamet ettikleri yer ile suçu işledikleri yere ilişkin cevapları bir arada değerlendirildiğinde, suçların çoğunlukla yaşanan yerde işlendiği ortaya çıkmaktadır. Bu veriler doğum yerleri ile kıyaslandığında kısmi farklar ortaya çıkmaktadır. Bu da bizi göç olgusu ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Büyükşehir'lerde ikamet etme durumu %24,8 ile suç işleme durumu %26,3 arasında %1,5 gibi cüzi bir fark çıkmaktadır. İlde ikamet etme durumu %35,3 ile suç işleme durumu %34,6 arasında %0,7 gibi daha da küçük bir fark vardır. Bu fark ilçelerde %1,5, kasabalarda %0,8, köylerde de %1,5 çıkmaktadır. Örneğin çalışmanın genelinde büyükşehirlerde doğanların oranı %15,8 iken büyükşehirlerde suç işleyenlerin oranı %26,3 çıkmaktadır. Bu da büyükşehirlerde suç işleyenlerin yaklaşık %40,0'nın başka yerlerde yaşadıklarını suç işleme zamanlarında büyükşehirlerde yaşadıklarını ya da orada bulduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 7: Hükümlülerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde	Toplam
Hiç evlenmemiş	64	48,1	48,1
Evli	62	46,6	94,7
Eşi ölmüş	3	2,3	97,0
Boşanmış	4	3,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin medeni durumuna ilişkin tablo incelendiğinde evli ve bekar olanların oransal olarak birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Hiç evlenmeyenler %48,1 ile ilk sırada yer almaktadırlar. Evli olanlar ise %46,6 ile ikinci sırada yer almaktadırlar. Ancak hükümlülerin yaş gruplarına göre dağılımını gösteren tablo incelendiğinde, bekarlığın yüksek olduğu 18-24 yaş grubunda olanların %20,3 çıktığı, evliliğin yüksek olduğu 25-55 yaş gruplarında olanların toplamının ise %77,4 çıkmaktadır. Bu durumda hiç evlenmemiş olanların oranının da düşük çıkması beklenmektedir. Ancak çalışmaya katılan hükümlülerin %48,1'nin hiç evlenmemiş olması, evlilik ve çocuk sahibi olmanın suç üzerinde caydırıcı bir rolü olacağı değerlendirilmesine sevk etmektedir.

Türkiye ortalamaları ile kıyaslandığında boşanma oranlarının düşük olduğu ve dul olanların da oransal olarak çok düşük olduğu gözlenmektedir.

Medeni duruma ilişkin değerlendirmeler iki önemli sonucu ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan ilki suç işleme yaşının düşük olmasından dolayı bekar hükümlü sayısının çokluğu, ikincisi ise işlenen suçlara ve alınan uzun süreli cezalara rağmen boşanma oranlarının düşük olmasıdır. Sonuçlar ailede eşler arasında sadakatin ya da aileyi ayakta tutan başka unsurların güçlü olduğu anlamına gelmektedir. Geleneksel değerlerin hala

yaygın olduğu toplumda boşanmanın çok zor gerçekleşmesi de bunda önemli bir etken olabilir.

Bu durum hükümlüleri en çok ziyarete gelenlere ilişkin veriler değerlendirildiğinde de doğrulanmaktadır. Eş ve çocuklar %27,1 ile ikinci sırada gelmektedir. Bu soruda en çok ziyaret edenler sorulduğundan ve tek bir şık geçerli kabul edildiğinden gerçek oranın bundan daha yüksek olduğu ve evli olanların çoğunlukla eş ve çocuklarınca da ziyaret edildiği tahmin edilmektedir.

3.2.2. Eğitim durumlarına ve ailelerine ilişkin veriler

Hükümlülerin eğitim durumları incelenirken, yalnız kendilerinin değil ebeveynlerinin eğitim durumları da sorulmuştur. Anne babalarının hayatta olup olmadıkları, eğitim durumları ve aileleri ile ilişkileri konuları da ele alınmıştır.

Tablo 8: Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Frekans	Yüzde	Toplam
Okur yazar değil	8	6,0	6,0
Okur yazar olup okul bitirmeyen	16	12,0	18,0
İlkokul mezunu	47	35,3	53,4
İlköğretim ve dengi okul mezunu	25	18,8	72,2
Lise ve dengi meslek lisesi mezunu	23	17,3	89,5
Yükseköğretim mezunu	14	10,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Adıyaman Ceza İnfaz kurumlarında bulunan hükümlülerin eğitim durumlarına göre dağılımında da evreni temsil edecek ve eğitim düzeylerine göre değerlendirme yapmaya yetecek bir örneklem tespit edildiği düşünülmektedir.

Çalışmaya katılan hükümlülerden tamamen eğitimsiz olanların oranının düşük olduğu, anca alt seviyede eğitim alanların oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir. En yüksek suçluluk oranının %35,3 ile ilkokul mezunlarında olduğu verilerden anlaşılmaktadır. İkinci sırada %18,8 ile ilköğretim ve dengi okul mezunlarının geldiği görülmüştür. 8 yıllık kesintisiz eğitime geçiş değerlendirildiğinde ilköğretim düzeyinde ve daha aşağısında eğitim alanların toplam örneklem içindeki büyüklüğü %72,2'dir. Bu durum toplumun eğitim seviyesinden de kaynaklanmaktadır. Türkiye'de nüfusun önemli

bir kısmı ilköğretim seviyesinde ve aşağısında kümelenmektedir. Bu durumun suç işleme oranlarına yansıdığı düşünülmektedir. Ortaya çıkan önemli bir sonuç da; hükümlüler arasında yükseköğretim mezunlarının %10,5 gibi ciddi bir oranda çıkmasıdır. Bu veri üç açıdan değerlendirilebilir.

- i. Eğitimin suç üzerinde caydırıcı etkisi bulunmamaktadır.
- ii. Verilen eğitimin niteliği düşük olduğu için davranışlara yansımamaktadır.
- iii. Yasaların suç saydığı bu eylemler toplum vicdanında suç olarak görünmemekte yasalar suç tasnifinde geri kalmış durumdadır.

Elde edilen veriyi bu kategorilerden birisine dahil ederek değerlendirebilmek için eğitim düzeyi işlenen suç kategorisini birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Örneğin bu araştırmanın yürütüldüğü örneklem içerisinde bulunmamakla birlikte siyasi suçlular yasanın suç saydığı davranışlarını dayandıkları siyasi ideoloji ve doktrin tarafından meşrulaştırarak suç görmemekte, dolayısıyla eğitim böylesi durumlarda suçdan caydırıcı olmamaktadır.

Tablo 9: Hükümlülerin Annelerinin Hayatta Olup Olmadığına Göre Dağılımı

Anne Sağ mı?	Frekans	Yüzde	Toplam
Evet	107	80,5	80,5
Hayır	26	19,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Tablo 10: Hükümlülerin Babalarının Hayatta Olup Olmadığına Göre Dağılımı

Baba Sağ Mı?	Frekans	Yüzde	Toplam
Evet	92	69,2	69,2
Hayır	41	30,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin anne ve babalarının hayatta olup olmamalarına ilişkin tablolara bakıldığında %19,5'inin annesinin %30,8'inin ise babasının hayatta olmadığı görülmektedir. Babası hayatta olmayanların oranının annesi hayatta olmayanlara göre daha fazla olması, baba otoritesinin ortadan kalkmasının suç işlemeye yatkınlık bakımından anne otoritesinin ortadan kalkmasına göre daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Annesi ve babasından birini veya ikisini kaybedenlerin oranı ise toplamda

%50,3 olmaktadır. Bu sonuç aile yapısı ile suç arasında doğrudan ve güçlü bir ilişkiye işaret etmektedir.

Tablo 11: Hükümlülerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Babannın Öğrenim Durumu	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
Okur yazar değil	35	26,3	27,1
Okur yazar olup okul bitirmeyen	21	15,8	42,9
İlkokul mezunu	51	38,3	81,2
İlköğretim ve dengi okul mezunu	7	5,3	86,5
Lise ve dengi meslek lisesi mezunu	11	8,3	94,7
Yükseköğretim mezunu	7	5,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Tablo 12: Hükümlülerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Annenin Öğrenim Durumu	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	2	1,5	1,5
Okur yazar değil	85	63,9	65,4
Okur yazar olup okul bitirmeyen	10	7,5	72,9
İlkokul mezunu	28	21,1	94,0
İlköğretim ve dengi okul mezunu	6	4,5	98,5
Lise ve dengi meslek lisesi mezunu	0	0,0	98,5
Yükseköğretim mezunu	2	1,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Okuma yazma bilmeyenler babalarda %26,3 iken annelerde %63,9 dur. Aralarında çok yüksek bir fark çıkmaktadır. Bu da toplumda kadınların eğitim düzeyini ve eğitimde cinsiyet ayrımını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hükümlülerin babalarının eğitim durumu değerlendirildiğinde %86,5'inin eğitimsiz ya da ilköğretim ve altı düşük eğitim seviyesinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu oran annelerin eğitim durumu değerlendirildiğinde daha da yüksek çıkmaktadır. Hükümlülerin annelerinin %98,5'inin ilköğretim ve altı seviyede olduğu görülmektedir.

Genel durum incelendiğinde hükümlülerin ailelerinin eğitim durumu ile suçluluk arasında önemli bir ilişki olduğu, suçluların çok yüksek bir kısmının ailesinin eğitimsiz olduğu veya düşük eğitim seviyesinde olduğu saptanmıştır.

Tablo 13: Hükümlülerin, Babanın Kötü Muamelesine Göre Dağılımı

Babanın Kötü Muamelede Bulunup Bulunmadığı	Frekans	Yüzde	Toplam
Ben yanlış bir şey yaptığımda	36	27,1	27,1
Canı sıkkın olduğunda	3	2,3	29,3
Sebepsiz yere (haklı haksız her vesileyle)	6	4,5	33,8
Küfür etmez ve dövmezdi	88	66,2	100,0
Toplam	133	100,0	

Tablo 14: Hükümlülerin, Annenin Kötü Muamelesine Göre Dağılımı

Annenin Kötü Muamelede Bulunup Bulunmadığı	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
Ben yanlış bir şey yaptığımda	30	22,6	23,3
Canı sıkkın olduğunda	2	1,5	24,8
Sebepsiz yere (haklı haksız her vesileyle)	5	3,8	28,6
Küfür etmez ve dövmezdi	95	71,4	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin %33,8'i çocukluğunda babasından kötü muamele gördüğünü, %28,6'sı ise annesinden kötü muamele gördüğünü belirtmiştir. Annesinden veya babasından kötü muamele gördüğünü belirtenlerin toplam oranı ise %62,4 çıkmaktadır. Bu durum suç işlemede aile içi şiddet ya da kötü muamelenin önemli bir etken olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 15: Hükümlülerin Ailede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Ailede Yaşayan Kişi Sayısı	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	5	3,8	3,8
1 Kişi	3	2,3	6,0
2 Kişi	3	2,3	8,3
3 Kişi	2	1,5	9,8
4 Kişi	16	12,0	21,8
5 Kişi	15	11,3	33,1
6 Kişi	24	18,0	51,1
7+ Kişi ve Daha Fazla	65	48,9	100,0
Toplam	133	100,0	

Ailede yaşayan kişi sayısına ilişki tablo yorumlandığında, 7 ve daha fazla kişi yaşayan ailelerin çokluğu göze batmaktadır. Hükümlülerin %48,9'u ailelerinde 7 ve daha üstü kişi olduğunu belirtmiştir. Ailesinde yaşayan kişi sayısının 6 olduğunu belirtenlerin oranı %18,0, 5 kişi olduğunu belirtenlerin oranı %11,3 4 kişi olduğunu belirtenlerin oranı ise %12,0 çıkmıştır. Sonuçlar değerlendirildiğinde kalabalık ailelerde yetişenlerin suça daha yatkın olduğu düşünülmektedir. Kuşkusuz bu durum direk ailedeki kişi sayısı ile ilişkili değildir. Ailelerin sosyo-ekonomik durumu ve eğitim olanaklarının da bu değişkenle yakından ilgili olduğu göz önüne alınırsa, suçluluğa etkisi daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 16: Hükümlülerin, Cezaevinde Kendilerini Ziyaret Edenlere Göre Dağılımı

Cezaevinde Ziyaret Edenler	Frekans	Yüzde	Toplam
Anne-baba-kardeş	75	56,4	56,4
Eş ve çocuklar	36	27,1	83,5
Diğer akrabalar	3	2,3	85,7
Arkadaşlar	2	1,5	87,2
Hiç kimse	15	11,3	98,5
Diğer	2	1,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Cezaevinde bulunanları ziyarete gelenler arasında anne-baba-kardeş grubu %56,4 ile ilk sırada yer almaktadır. Eş ve çocuklar ise %27,1 ile ikinci sırada. Burada

dikkati çeken husus hükümlülerin aileleri ile ilişkilerinin suç işleyip ceza almalarına rağmen güçlü olmasıdır. Aileden ya da akrabalarından biri tarafından ziyaret edilenlerin toplam oranı %85,7 çıkmaktadır. Bu oran suça ve suçluluğa ilişkin korumacılığa işaret etmektedir. Suç işleyen bireylerin toplumdan dışlandığı ve yaptığı fiile ilişkin bu dışlamanın toplumsal yapıyı sürdürmede fonksiyonel olduğundan bahseden teoriler bulunsa da, geleneksel toplumlarda bazı suçlarda hem toplumun hem de özellikle aile çevresinin suç işleyeni sahiplendiği görülmektedir.

3.3. Ekonomik Duruma İlişkin Veriler

Adıyaman Açık ve Kapalı Cezainfaz kurumunda bulunan hükümlülerin ekonomik durumlarına ilişkin sorgulamada aylık gelirleri, cezaevi dışındaki meslekleri , cezaevinde herhangi bir meslek edinip edinmedikleri ve gelir getirici bir uğraşlarının olup olmadığı sorulmuştur.

Tablo 17: Hükümlülerin, Aylık Gelirine Göre Dağılımı

Aylık Gelir	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	2	1,5	1,5
0-300 TL	82	61,7	63,2
301-600 TL	20	15,0	78,2
601-1000 TL	13	9,8	88,0
1000+ TL	16	12,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin cezaevi dışındaki aylık gelirlerini gösteren tabloya baktığımızda %61,7'sinin 0-300 seçeneğini işaretlediği görülmektedir 301-600 seçeneğini işaretleyenler %15,0 ile ikinci sırada yer almaktadır. Bu ikisi birlikte değerlendirildiğinde herhangi bir geliri olmayanlar ya da asgari ücretin altında geliri olanlar %78,2 gibi çok yüksek bir oranda çıkmaktadır. Bu sonuçlar ekonomik sorunların ortak bir özellik olduğuna ve suç işlemeye de önemli etki ettiğine işaret etmektedir.

Tablo 18: Hükümlülerin, Cezaevi Dışındaki Mesleklerine Göre Dağılımı

Cezaevi Dışında Mesleği	Frekans	Yüzde	Toplam
Mesleği Yok	35	26,3	26,3
Kanun Yapıcılar, Üst Düzey Yöneticiler Ve Müdürler	1	,8	27,1
Profesyonel Meslek Mensupları	5	3,8	30,8
Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	5	3,8	34,6
Büro ve Müşteri Hizmetlerinde Çalışan	1	,8	35,3
Hizmet ve Satış Elemanları	10	7,5	42,9
Nitelikli Tarım, Hayvancılık, Avcılık, Ormancılık ve Su Ürünleri	16	12,0	54,9
Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	36	27,1	82,0
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	19	14,3	96,2
Öğrenci	5	3,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin meslek sınıflandırması yapılırken Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun standartlarına göre ana gruplarda yer alan sektörler referans alınmıştır. Soru kağıtlarında cezaevi dışındaki mesleklerini yazmaları istenmiş, yazılan bu meslekler daha sonra ilgili sektöre göre kodlanarak sınıflandırma yapılmıştır. Soruya cevap vermeyenler de herhangi bir mesleği olmadığını belirtenlerin içinde değerlendirilmiştir.

Sonuçlar, çalışmaya katılanların önemli bir kısmının herhangi bir mesleği olmadığını ve herhangi bir işte çalışmadığını (%26,3) ortaya koymuştur. Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar ayrıca değerlendirildiğinden %26,3'lük bu kesimin hem mesleksiz hem de işsiz olduğu kabul edilmektedir.

Sahip olduğu mesleği belirtenler ele alındığında ise sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar %27,1 ile ilk sırada yer almıştır. Bu grup fırıncılık, şoförlük, inşaat ustalığı v.b. gibi belli bir beceri gerektiren ve toplumda çokça görülen meslekleri içine almaktadır. İkinci sırada %14,3 ile nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar gelmektedir. Halk arasında serbest meslek diye tabir edilen bu grupta daha çok kol gücüne dayalı işler yer almaktadır. Üçüncü sırada %12,0 ile nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık,

ormancılık ve su ürünleri yetiştiriciliği gibi kırsal alanda yaygın olarak görülen meslekler gelmektedir. Genelde çiftçilik olarak ifade edilen bu meslekler bölgede de hakim ekonomik uğraşı olarak öne çıkmaktadır. Hizmet ve satış elemanları ise %7,5 ile dördüncü sırada yer almıştır.

Mesleklere ilişkin değerlendirmede dikkati çeken husus herhangi bir işi ve mesleği olmayanlarla (%26,3), nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların (%14,3) toplamda yüksek bir oranda (%40,3) çıktığıdır. Bu oran suçluların çok önemli bir kısmının herhangi bir ekonomik faaliyette bulunacak mesleki bir beceriye sahip olmayan insanlardan oluştuğunu göstermektedir. Hükümlülerin aylık gelirlerini gösteren tablodaki verilerle birlikte ele alındığında işsizliğin ve ekonomik problemlerin suçlulukta önemli bir etken olduğu gerçeği bir kez daha açığa çıkmaktadır.

Tablo 19: Hükümlülerin, Cezaevinde Gelir Getiren Uğraşlarının Olup Olmadığına Göre Dağılımı

Cezaevinde Gelir Getiren Bir Uğraşı Var Mı?	Frekans	Yüzde	Toplam
Hayır	88	66,2	66,2
Evet	45	33,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin cezaevinde herhangi bir gelir getirici uğraşlarının olup olmadığına ilişkin tablodan %33,8'inin gelir getirici faaliyette bulunduğu tespit edilmiştir. Bu uğraşlar başında Açık Ceza İnfaz kurumunda bulunan atölyelerde yapılan işler gelmektedir. Bu orana evet cevabı verenlerin çoğunluğu Açık Ceza İnfaz kurumunda kalan hükümlülerdir. Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda ise nerdeyse tek gelir getirici uğraşının el işi çalışmaları olduğu öğrenilmiştir.

Tablo 20: Hükümlülerin, Cezaevinde Bir Meslek Edinip Edinmediklerine Göre Dağılımı

Cezaevinde Bir Meslek Edindi Mi?	Frekans	Yüzde	Toplam
Hayır	69	51,9	51,9
Evet	64	48,1	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin cezaevinde herhangi bir meslek edinip edinmediklerini gösteren tablodan cezaevlerinde ciddi bir meslek edindirme çabası olduğu anlaşılmıştır.

Hükümlülerin %48,1 (yarısına yakını) cezaevinde bir meslek edindiklerini ifade etmiştir. Bu oran hükümlülerin rehabilitasyonuna yönelik çabalar ve stratejiler ışığında değerlendirildiğinde çok önemli bir orandır. Meslek edindirmeye yönelik açılan kurslarla hükümlülerin tahliye edildikten sonra ekonomik faaliyette bulunacak beceriler edinmesi ve yeniden suç işlemesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Özellikle verilen sertifikalar iş kurmak ya da işe girmek isteyenler için fonksiyonel olmaktadır.

3.4. Dine Yaklaşımları, Dini Tutum ve Davranışları

Hükümlülerin dini tutum ve davranışları, dine yaklaşımları ele alınırken inanç esaslarına, ibadetlere, dinle ilişkilerine, dini konulardaki sorunlarına ve taleplerine ilişkin sorular sorulmuştur. Dine ilişkin incelemeler ve dindarlığın ölçülmesi konusundaki zorluklar burada görülmüştür.

Tablo 21: Hükümlülerin, Tanrı'nın Varlığına Olan İnançlarına Göre Dağılımı

Tanrı'nın Varlığına İnanç	Frekans	Yüzde	Toplam
Hayır	5	3,8	3,8
Evet	121	91,0	94,7
Evet, şüphelerim var	7	5,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin dini tutumlarını ölçmeye Tanrı'nın varlığına olan inançtan başladık. Çünkü bu değişken diğer dini tutum ve davranışları da belirleyen en önemli faktördür. Elde edilen veriler Tanrı'ya olan inancın yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Çalışmaya katılanların %91,0'i Tanrı'nın varlığına inandığını belirtmiştir. %5,3'ü Tanrı'nın varlığına inandığını ancak bu konuda şüpheleri olduğunu, %3,8'i ise Tanrı'nın varlığına inanmadığını ifade etmiştir.

Tablo 22: Hükümlülerin, Tanrı'nın Adaletine Olan İnançlarına Göre Dağılımı

Tanrı'nın Adaletine Olan İnanç	Frekans	Yüzde	Toplam
Hayır	13	9,8	9,8
Evet	120	90,2	100,0
Toplam	133	100,0	

Tanrı'nın adaletine olan inanç sorgulandığında ise veriler bir miktar değişmektedir. Tanrı'nın adaletine olan inanç %90,2 ile varlığına olan inanca yakın oranda çıkmaktadır. Ancak inanıp da şüphesi olduğunu belirtenler dahil edildiğinde oranın düştüğü görülmektedir. Tanrı'nın adaletine inanmayanların oranı %9,8'dir. Bu oran Tanrı'nın varlığına inanmayanların ve inanıp da şüphesi olanların oranlarının toplamına (%9,1) yakın bir orandır. Bu dağılım aynı zamanda katılımcıların dini hassasiyetleri ile de ilgilidir. Toplumumuzda yaygın eğilim, dini hassasiyeti yüksek insanların başına gelen herhangi bir şeyi sonucuna göre değerlendirip onda bir hayır olabileceği beklentisi içinde olmalarıdır. Dini hassasiyeti düşük olanlar ise aksine, başına gelen en ufak bir haksızlıkta kendisini veya karşısında kendisine haksızlık yapanı sorgulamak yerine uğradığı haksızlığın karşılığını hemen vermeyen Tanrıyı sorgulama eğilimi gösterir.

Ancak Tanrı'nın adaletine inanmayanların bir kısmının öte dünyada hesap sorulacağına ve herkesin yaptığı için karşılığını bulacağına inandığı ortaya çıkmıştır. Bir sonraki soruya verilen cevaplar bu oranın %94,0 çıktığını göstermektedir. Yani örnekleme dahil hükümlülerin %4,0'ü Tanrı'nın adaletli olduğuna inanmadığı halde öte dünyada hesap sorulacağına ve herkesin yaptığı için karşılığını alacağına inanmaktadır.

Tablo 23: Hükümlülerin, Öte Dünyada Hesap Sorulacağına Ve Herkesin Yaptığının Karşılığını Bulacağına Olan İnanca Göre Dağılımı

Öte Dünyada Hesap Sorulacağına İnanç	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
Hayır	7	5,3	6,0
Evet	125	94,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Ahret inancının temelini oluşturan “öte dünyada hesap sorulacağına ve herkesin yaptığı için karşılığını bulacağına” olan inanca ilişkin tablo incelendiğinde hükümlülerin %94,0'ünün buna olumlu cevap verdiği, yani ahirete ve ilahi adaletin er ya da geç tecelli edeceğine inandığı görülmektedir. Ahret inancının insanların içerisinde manevi bir yasakçı olduğu ve suç işlemelerine engel olduğunu savunan inancı olumsuzlaması bakımından da bu veri önemlidir. Burada ortaya çıkan sonuç, suç işleyenlerin bunun bir karşılığı olduğunu ve hem dünyada, hem ahirette ceza öngörüldüğünü bilerek bunu

gerçekleştirdiğini düşündürmektedir. Ancak yine vurgulamak gerekir ki, elde edilen veriler hükümlülerin bugünkü bakışlarını yansıtmaktadır. Suçluluğa etkisi üzerine değerlendirme yapılırken, suç işledikleri zaman da böyle düşünüp düşünmediklerinin bilinmesi gerekir.

Tablo 24: Hükümlülerin, Dini Bilgiye Sahip Olma Açısından Kendini Nasıl Tanımladıklarına Göre Dağılımı

Dini Bilgiye Sahip Olma Açısından Kendini Nasıl Tanımlar?	Frekans	Yüzde	Toplam
Çok bilgili	6	4,5	4,5
Bilgili	25	18,8	23,3
Normal	60	45,1	68,4
Az bilgili	34	25,6	94,0
Hiç bilmez	8	6,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin dini bilgiye sahip olma açısından kendilerini değerlendirmelerinden çıkan sonuç kendini çok bilgili görenlerin oranının son derece düşük olması. Hükümlülerin çok büyük oranının kendini normal bilgili saymasıdır. Çalışmaya katılan hükümlülerden %4,5'i kendini çok bilgili, %18,8'i bilgili, %45,1'i ise normal bilgili saymaktadır. Dini konularda az bilgili olduğunu belirtenlerin oranı %25,6, hiç bilgisi olmadığını belirtenlerin oranı ise %6 çıkmıştır. İlerde göreceğimiz gibi hükümlüler cezaevinde din eğitimini de son derece önemsemektedir. Yine önemli bir oranda cezaevinde dindarlaşma temayüllerinin arttığını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, cezaevi gibi dine yönelimin olduğu, öğrenme fırsatlarının ve boş zamanın olduğu bir ortamda sağlıklı dini bilgi edinme konusunda zaaf yaşandığını göstermektedir.

Tablo 25: Hükümlülerin, Sahip Olduğu Dini Bilgilerin Kaynağına Göre Dağılımı

Dini Bilgilerinin Kaynağı	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	4	3,0	3,0
Kendisi okuyarak öğrendi	41	30,8	33,8
Okuldan öğrendi	17	12,8	46,6
Anne babasından öğrendi	26	19,5	66,2
Cami hocası - kuran kursundan öğrendi	21	15,8	82,0

Arkadaşlarından öğrendi	11	8,3	90,2
Bir cemaat veya grup içerisinde öğrendi	13	9,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Sahip olunan dini bilgilerin kaynağına ilişkin soruda en başta kişisel çabaların geldiği görülmektedir. Hükümlülerin %30,8'i sahip olduğu dini bilgileri kendisi okuyarak, 19,5'i anne babasından, %15,8'i cami hocasından ya da Kuran kursundan, %12,8'i okuldan öğrendiğini ifade etmiştir. En düşük bilgi kaynakları ise %8,3 ile arkadaş çevresi, %9,8 ile bir cemaat veya grup olmuştur. Dini bilgilerin kaynağı bakımından yapılan değerlendirme kişisel çabalarla edinilen bilgilerin en birincil kaynak olduğunu göstermektedir.

Tablo 26: Hükümlülerin, Anne Babalarının Dini Eğitim Hususunda Yardımlarına Göre Dağılımı

Anne Babanın Dini Eğitim Konusunda Yardımı	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
Kendileri anlattılar	64	48,1	48,9
Kuran kursuna hocaya gönderdiler	35	26,3	75,2
Bana zorla öğrettiler	3	2,3	77,4
Hiçbir şey yapmadılar	30	22,6	100,0
Toplam	133	100,0	

Anne-babaların dini eğitim almaları hususunda nasıl yardımcı olduklarına ilişkin tablo hükümlülerin anne babalarından gördükleri en önemli dini eğitim desteğinin kendilerine anlatma şeklinde olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmaya katılanların %48,1'i anne babalarının dini bilgileri kendilerinin anlattığını, %26,3'ü Kuran kursuna-hocaya gönderdiklerini, %22,6'sı ise hiçbir şey yapmadıklarını ifade etmiştir.

Burada ortaya çıkan durum hükümlülerin büyük bir çoğunluğunun sağlıklı bir dini eğitim almadıklarıdır. Toplumun dini eğitim almadaki yeterliliği ve ebeveynlerin eğitim seviyesi değerlendirildiğinde zaten eğitim seviyesi çok düşük olan ebeveynlerin (ilköğretim ve altı düzeyde eğitim alanların oranı babalarda %86,5, annelerde %98,5) verdiği dini bilgilerin de son derece yetersiz ve etkisiz olacağı şüphe götürmezdir.

Tablodan anlaşılan şudur ki, profesyonel ya da ehlinden dini eğitim alanların oranı yalnızca %26,3'tür. Bu oran din eğitimi almış olma açısından küçümsenecek bir rakam değildir. Ancak Kur'an kursu ile sınırlı olduğu ve Kur'an kurslarının çoğu zaman kısa dönemli yaz kursundan ibaret olduğu, müfredat olarak Kur'anın harflerini tanıyıp yüzünden okumakla sınırlı olduğu dikkate alındığında çok ciddi bir din eğitimi olarak değerlendirmenin doğru olmayacağı görülecektir. Dolayısıyla hükümlülerin dini eğitim konusunda son derece yetersiz kaldığı değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır.. Dine ilişkin tutumlar ve dindarlık ile suç ilişkisi değerlendirilirken bu gerçek göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 27: Ailesini Dini İnanç Ve Yaşayışları Açısından Nasıl Değerlendirdiği

Ailesini Dini İnanç Ve Yaşayışları Açısından Nasıl Değerlendiriyor	Frekans	Yüzde	Toplam
Çok dindar	28	21,1	21,1
Dindar	58	43,6	64,7
Normal	39	29,3	94,0
Az dindar	6	4,5	98,5
Dindar değil	2	1,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin cezaevi dışında bulunan ailelerini dini inanç ve yaşayış bakımından değerlendirmesi sorulduğunda %21,1'inin çok dindar, %43,6'sının ise dindar olarak tanımladığı görülmüştür. Dindarlık konusunda önemli olanın çok dindar ve dindar cevapları olduğu düşünüldüğünde %64,7'sinin ailesini dini açıdan yüksek hassasiyete sahip olarak gördüğü düşünülmektedir. Ancak dindarlığı tanımlamak ve ölçmek son derece zordur. Kesin ve ölçülebilir kriterleri olmadığından dindarlık tanımı yapmak ve bu tanıma göre değerlendirme yapmak güçtür. Çalışmamızda hükümlülerin ailelerini nasıl tanımladığı sorulmuştur. Bu tanımlama reel olanı tanımlaması bakımından kusurludur, ancak hükümlülerin ailelerini tanımlayışı bir yandan da onların ailelerinde görmek istedikleri niteliği ortaya koyması bakımından önemlidir.

Tablo 28: Hükümlülerin, Kendi Çocuklarına Dini Eğitim Verilmesini İsteyip İstemediklerine Göre Dağılımı

Çocuklarına Dini Eğitim Verilmesi İsteği	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle isterim	97	72,9	72,9
İsterim	28	21,1	94,0
Fikrim yok	5	3,8	97,7
İstemem	1	,8	98,5
Kesinlikle istemem	2	1,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Dini tutumlar konusunda belirgin olarak ortaya çıkan bir sonuç da çalışmaya katılan hükümlülerin çocuklarına dini eğitim verilmesini isteyip istemediklerine ilişkin tercihleridir. Dini bilgiye sahip olma konusunda kendilerini farklı düzeylerde tanımlasalar da hükümlülerin çok büyük bir kısmı çocuklarına dini eğitim verilmesini talep etmektedir. Ankete katılan hükümlülerin %72,9'u çocuklarına dini eğitim verilmesini kesinlikle istediğini belirtmiştir. İsterim diyenlerin oranı ise 21,1 çıkmıştır. Kesinlikle isterim ve isterim seçeneğini işaretleyenler birlikte değerlendirildiğinde çocuklarına dini eğitim verilmesini isteyenlerin oranı %94,0 olmaktadır. İstemezdim ya da kesinlikle istemezdim diyenlerin toplamı %2,3, fikrim yok diyenler ise 3,8 çıkmaktadır.

Tablo 29: Hükümlülerin Ergenlik Çağına Girdiğinde Gusül Abdesti Bilgisine Göre Dağılımı

Ergenlik Çağına Girdiğinde Gusül Abdesti Bilgisi	Frekans	Yüzde	Toplam
Evet biliyordu	119	89,5	89,5
Hayır bilmiyordu	13	9,8	99,2
Hala bilmiyor	1	,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin ergenlik çağına girdiğinde gusül abdesti almayı bilip bilmediklerine ilişkin bir soru sorulmuştur. Bu soru dini açıdan önemlidir; çünkü gusül abdesti ibadetlerin çok büyük bir bölümü için öncelikli şartlardandır ve toplum içinde de önemli bir örf olarak varlığını sürdürmektedir. Hatta başka ibadetler ile kıyaslandığında gusül abdestinin örfi bir eylem olduğu düşünülmektedir. Hükümlüleri %89,5'i soruya olumlu cevap vermiş ve bildiğini belirtmiştir, %9,8'i ise olumsuz cevap vermiştir. Bu

sonuca göre hükümlülerin gelişimleri boyunca toplumun geleneksel dindarlığı ile çatışmadıkları ifade edilebilir.

Tablo 30: Hükümlülerin, Kur'an Okumayı Bilip Bilmediklerine Göre Dağılımı

Kur'an Okumayı Biliyor Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Evet	48	36,1	36,1
Hayır	77	57,9	94,0
Biliyordum ama unuttum	8	6,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Tablo 31: Hükümlülerin, Kur'an Okuyup Okumadıklarına Göre Dağılımı

Kur'an Okuyor Mu? Türkçe'sinden ya da Arapça'sından	Frekans	Yüzde	Toplam
Sürekli	30	22,6	22,6
Ara sıra	43	32,3	54,9
Nadiren	15	11,3	66,2
Hiç okumam	45	33,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Kuran okumayı bilip bilmediklerini gösteren Tablodan anlaşıldığı kadarıyla hükümlülerin %63,9'u bugün Kuran okumayı bilmemekte, %36,1'i Kuran okumayı (Arapça'sından) bilmektedir. Türkçe'sinden ya da Arapça'sından Kur'an okuyup okumadıklarına yönelik soruda ise sürekli okuyanların oranı %22,6, ara sıra okuyanların oranı ise 32,3 çıkmıştır. Hiç okumam diyenler %33,8 ile en fazla, nadiren okurum diyenler ise %11,3 ile en az çıkmıştır. Kur'an okumanın dini yükümlülük açısından önemli bir amel olduğu ve hem bir zikir olarak hem de bir bilgi kaynağı olarak sürekli okunması gerektiği için burada dini davranışın görünürlüğü açısından en önemli seçenek sürekli okurum diyenlerdir. Ancak görülmektedir ki boş zamanın ve okuma ihtiyacının yüksek olduğunun varsayıldığı cezaevi ortamında Kur'an okuma fiili düşük oranda gerçekleşmektedir.

Dinin en temel kaynağı olan, kutsal kitabı okumayı bilip bilmemeye ilişkin bu veriler, Tanrı inancının varlığı, Ahiret inancının varlığı gibi konularda yüksek oranda olumlu cevaplar çıksa da, amellere, fiili göstergelere ilişkin daha ilk soruda bu oranın

önemli ölçüde düştüğünü göstermektedir. İleride benzer sorularda yine düşük oranlı veriler ortaya çıkmıştır.

Tablo 32: Hükümlülerin Dini Kitap Okuma Durumlarına Göre Dağılımı

Ne Sıklıkta Dini Kitap Okuyor?	Frekans	Yüzde	Toplam
Sürekli	16	12,0	12,0
Arasına	61	45,9	57,9
Nadiren	24	18,0	75,9
Hiç okumam	32	24,1	100,0
Toplam	133	100,0	

Dini kitap okumaya ilişkin oranlar ise Kur'an okumaya ilişkin oranlara göre biraz farklı çıkmaktadır. Sürekli okurum diyenlerin oranı azalırken (%12,0), ara sıra okurum diyenlerin oranı artmakta ve %45,9 ile en yüksek oranda çıkmaktadır. Nadiren okurum diyenler %18,0, hiç okumam diyeler %24,1 çıkmıştır. Dini bilgilerin kaynağına ilişkin tablo en önemli bilgi kaynağının kişisel çabalar (kendim okuyarak - %30,8) olduğunu göstermiştir. Burada görülmektedir ki, bu belli dönemlerle sınırlı kalmakta, dini bilgi edinmek konusunda düzenli ve sürekli bir çaba gösterilmemektedir.

Tablo 33: Hükümlülerin 'Bir İnsan Dini Bilgilerini En İyi Şekilde Öğrenmelidir' Düşüncesine Katılımına Göre Dağılımı

'Bir İnsan Dini Bilgilerini En İyi Şekilde Öğrenmelidir' düşüncesine katılım	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	104	78,2	78,2
Katılıyorum	23	17,3	95,5
Fikrim yok	5	3,8	99,2
Kesinlikle katılmıyorum	1	,8	100,0
Toplam	133	100,0	

'Bir İnsan Dini Bilgilerini En İyi Şekilde Öğrenmelidir' düşüncesine katılıp katılmadıklarına ilişkin soruya verilen cevap hükümlülerin dini bilgileri öğrenmeyi gerekli gördüğünü ortaya koymuştur. %77,2'si kesinlikle katılıyorum, %17,3'ü ise katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Bu iki olumlu seçeneğin toplam oranı %95,5 çıkmıştır ki bu oran hükümlülerin dini eğitimi son derece önemsediklerini göstermektedir.

Tablo 34: Hükümlülerin, İslam Dininin Suç İşlemeyi Engelleyen Bir Yapıya Sahip Olup Olmadığına İlişkin Düşüncesine Göre Dağılımı

İslam Dininin Suç İşlemeyi Engelleyen Bir Yapıda Olduğunu Düşünüyor Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Evet	102	76,7	76,7
Hayır	14	10,5	87,2
Fikrim yok	17	12,8	100,0
Toplam	133	100,0	

İslam dininin suç işlemeyi engelleyen bir yapıda olup olmadığına ilişkin soruya hükümlülerin %76,7'si evet, %10,5'i hayır cevabını vermiştir. Fikrim yok diyen %12,8'lik kesim orantısız olarak dağıtıldığında evet diyenlerin oranı %82,0 civarında çıkmaktadır. Toplumsal davranışlar üzerinde müeyyidesi olan kurumlar maddi müeyyidesi olan hukuk, manevi müeyyidesi olan din, ahlak gibi kurumlarla ele alınır. Her ne kadar %82,0 yüksek bir oran gibi görünse de bizim toplumumuz gibi geleneksel toplum yapı özelliklerini hala sürdüren toplumlarda tıpkı Allah'a inanma gibi en az %90larda olması beklenen, olmadığı takdirde sorunlu bir alan özelliği gösteren değerlendirmesi yapılabilir. Bu, hükümlülerin çok büyük bir çoğunluğunun suçun önlenmesinde İslam dinine önemli bir fonksiyon yüklediklerini göstermektedir.

Tablo 35: Hükümlülerin, Yaptıkları İşin Helal-Haram, Günah-Sevap Olmasına İlişkin Hassasiyetlerine Göre Dağılımı

Helal-Haram, Günah-Sevap Hassasiyeti	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle ederim	60	45,1	45,1
Ederim	53	39,8	85,0
Fikrim yok	9	6,8	91,7
Etmem	8	6,0	97,7
Kesinlikle etmem	3	2,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin tutum ve davranışları açısından önemli bir tespit de yaptıkları işin helal-haram olmasına dikkat edip etmediklerine ilişkindir. Hükümlülerden %45,1'i yaptıkları işlerde helal ve harama kesinlikle dikkat ederim, %39,8'i ise ederim demiştir. İki sonucun toplamı birlikte değerlendirildiğinde %85,0'inin işlerinde helal ve harama dikkat ettiklerini düşündükleri görülmektedir. Yaptıkları işlerin önemli bir kısmının

kanunen yasak olduğu gibi dini açıdan da yasak (haram) işler olduğu göz önüne alınırsa burada hükümlüler açısından birkaç seçenek birden akla gelmektedir.

Bunlardan biri soruya içinde buldukları cezaevi koşullarında cevap verdikleri, dolayısıyla şimdiki durumlarını ortaya koyduklarıdır. İkincisi helal harama dikkat ettikleri ancak dini bilgilerinin zayıf olduğu dolayısıyla bilinçli bir helal-haram tavrı takınmadıklarıdır. Üçüncüsü yaptıkları işleri dini anlamda gerekçelendirdikleri ya da meşrulaştırdıklarıdır. Dördüncüsü ise helal ya da harama dikkat ettikleri halde öfke ya da zorunluluk gibi nedenlerle isnat edilen filleri işledikleridir.

Tablo 36: Hükümlülerin, ‘İnsanların Suç İşlememesi İçin Onlara Dini Bilgilerin İyi Öğretilmesi Gereklidir’ Düşüncesine Katılıp Katılmamasına Göre Dağılımı

Suç İşlememesi İçin İnsanlara Dini Bilgiler İyi Öğretilmelidir	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	85	63,9	63,9
Katılıyorum	31	23,3	87,2
Fikrim yok	7	5,3	92,5
Katılmıyorum	6	4,5	97,0
Kesinlikle katılmıyorum	4	3,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Bir kontrol sorusu olan ‘insanların suç işlememesi için onlara dini bilgilerin iyi öğretilmesi gereklidir’ düşüncesine katılıyor musunuz? sorusuna verilen cevaplar, ‘İslam dininin suç işlemeyi engelleyen bir yapıya sahip olduğunu düşünüyor musunuz? sorusuna verilen cevapları destekler niteliktedir. İnsanların suç işlememesi için onlara dini bilgilerin iyi öğretilmesi gerekir düşüncesine kesinlikle katılıyorum diyenler %63,9, katılıyorum diyenler %23,3 çıkmıştır. Fikrim yok diyen %5,3’lük kısım dağıtıldığında ise kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum diyenlerin toplamı %91,7 olmaktadır. Bu oran İslam dinin suç işlemeyi engelleyen bir yapıya sahip olduğunu düşünenlerin oranından yaklaşık %10 yüksek çıkmaktadır. Bu yüzde onluk kesimin dini suçu önleyici bir faktör olarak gördüğü ancak İslam dininin buna uygun olmadığını düşündüğü sonucuna varılabilir.

Dinin suç işlemeyi önleyici bir faktör olup olmadığına ilişkin sorulara verilen cevap benzer değişkenlerle birlikte değerlendirildiğinde hükümlülerin dine yaklaşımının fonksiyonalist bir yaklaşım olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım cezaevi idarelerinin

ve devletin bu konuya yaklaşımı ile de örtüşmektedir. Ceza evlerinde verilen din eğitimine ilişkin gerekçelerde suç işleyenlerin ıslahı, toplum için taşıdıkları riskin azaltılması, toplum için faydalı bir birey olmaları gibi gerekçeler öne çıkarılmaktadır. Dinin sosyal düzeni korumadaki rolü üzerine hem toplumun normlarına aykırı davranışlarda bulunanların, suç işleyenlerin ve ceza alanların, hem sosyal düzeni korumakla, suçluları cezalandırmak ve bertaraf etmekle görevli olanların konsensüse varması bu konuda ciddi bir stratejik çabayı gerektirmektedir.

Tablo 37: ‘Allah’tan Korkmayan İnsan Her Şeyi Yapar’ Düşüncesine Katılıp Katılmamalarına Göre Dağılım

‘Allah’tan Korkmayan İnsan Her Şeyi Yapar’ Düşüncesine Katılıyor Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	99	74,4	74,4
Katılıyorum	16	12,0	86,5
Fikrim yok	5	3,8	90,2
Katılmıyorum	6	4,5	94,7
Kesinlikle katılmıyorum	7	5,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Dini tutumları ya da dine yüklenen anlamı ortaya koyan bir başka soru da Allah’tan korkmayan bir insanın her şeyi yapabileceğine dair yaygın kanaate katılıp katılmadıkları sorusudur. Hükümlülerin 74,4’ü bu fikre kesinlikle katıldıklarını, %12,0’i katıldıklarını belirtmiştir. Fikrim yok diyenlerin oranı %3,8, katılmıyorum diyenlerin oranı %4,5, kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı ise %5,3 çıkmıştır. Bu sonuçlar hükümlülerin Allah korkusunu bireyi kontrol altına alan içsel bir faktör olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Teorik tartışmalarda değindiğimiz bu husus, dinin büyüleyici ve korkutucu niteliğini ve bunun toplumsal düzeni sağlamadaki rolünü de anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Bizzat suç işleyenlerin bunu ifade etmeleri ayrıca anlamlarıdır.

Tablo 38: Arkadaş Seçiminde En Çok Neye Dikkat Ettiklerine Göre Dağılımı

Arkadaş Seçiminde En Çok Neye Dikkat Eder?	Frekans	Yüzde	Toplam
Aynı zevk ve özelliklere sahip olmamıza	12	9,0	9,0
Zengin olmasına	2	1,5	10,5
Dürüst ve terbiyeli olmasına	96	72,2	82,7
Dindar olmasına	15	11,3	94,0
Çevrede beğenilen biri olmasına	1	,8	94,7
Yakın akraba olmasına	2	1,5	96,2
Diğer	5	3,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Arkadaş seçiminde neye dikkat ettiklerine ilişkin cevaplarda dürüst ve terbiyeli olması %72,2 ile en çok dikkat edilen husus olmuştur. İkincisi %11,3 ile dindar olması, üçüncüsü ise %9,0 ile aynı zevk ve özelliklerde olmak şeklinde ortaya konmuştur. Diğer seçeneklerin çok düşük oranlarda kaldığı gözlenmiştir. Burada ilginç olan hükümlülerin dindar olmayı dürüst ve terbiyeli olmaya bir delil saymamalarıdır. Ahlaki değerler, dürüstlük, güvenilirlik gibi hasletler dinin emrettiği nitelikler olsa da, çalışmaya katılanların böyle bir değerlendirme yapmadıkları, dolayısı ile dindarlığa belli bir şüphe ile yaklaştıkları düşünülmektedir.

Tablo 39: Hükümlülerin Allah'a Dua Etme İhtiyacı Hissedip Etmediklerine Göre Dağılımı

Zaman Zaman Allah'a Dua Etme İhtiyacı Hissediyor Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle hissediyorum	111	83,5	83,5
Hissediyorum	17	12,8	96,2
Fikrim yok	2	1,5	97,7
Kesinlikle hissetmiyorum	3	2,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Ceza infaz kurumlarında bulunan ve çalışmamıza katılan hükümlüler zaman zaman Allah'a dua etme ihtiyacı hissedip etmediklerine ilişkin soruya çok yüksek oranda olumlu cevap vermiştir. Katılımcıların %83,5'i kesinlikle Allah'a dua etme ihtiyacı hissettiğini belirtirken, %12,8'i hissediyorum seçeneğini işaretlemiştir.

Kesinlikle hissetmiyorum diyenler %2,3 fikri olmadığını belirtenler ise %1,5 ile son sırada çıkmıştır. Allah'a dua etme ihtiyacı hissettiğini belirtenlerin toplamı %96,2 olmaktadır. Ortaya çıkan sonuç hükümlülerin içinde buldukları şartlara katlanmak ya da umutlarını sürdürmek için Allah'a sığındıklarını göstermektedir.

Tablo 40: Hükümlülerin Bu Dünyaya Gelmelerinden Memnuniyetine Göre Dağılımı

Bu Dünyaya Geldiğinden Memnun Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle Memnunum	59	44,4	44,4
Memnunum	29	21,8	66,2
Bazen	21	15,8	82,0
Memnun Değilim	9	6,8	88,7
Kesinlikle memnun değilim	15	11,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Cezaevinde bulunan hükümlülerin bu dünyaya geldiklerine memnun olup olmadıklarına ilişkin soruya verdikleri cevap büyük bir bölümünün işledikleri suça, aldıkları cezaya ve içinde buldukları olumsuz koşullara rağmen dünyaya geldiklerinden memnun olduklarını göstermektedir. Kesinlikle memnunum diyenlerin oranı %44,4 memnunum diyenlerin oranı 21,8 bazen memnun olduklarını belirtenlerin oranı %15,8 çıkmıştır. Memnun değilim diyenlerin oranı %6,8 çıkarken, kesinlikle memnun değilim diyenlerin oranı %11,3 olmuştur. Bu durum hükümlülerin çok yüksek bir oranının içinde yaşadıkları koşulları içselleştirdiğini ve cezaevinde olmanın güçlüklerini yaşamayı öğrendiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 41: Cezaevinde Olmanın Dini İbadetleri Yerine Getirmeyi Engelliyip Engellemediğine İlişkin Düşünceye Göre Dağılım

Cezaevinde Olmak İbadetleri Yerine Getirmeyi Engelliyor Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle engellemiyor	70	52,6	52,6
Engellemiyor	30	22,6	75,2
Fikrim yok	19	14,3	89,5
Engelliyor	9	6,8	96,2
Kesinlikle engelliyor	5	3,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Cezaevinde olmanın dini ibadetleri engelleyip engellemediğine ilişkin veriler hükümlülerin cezaevi koşullarını çoğunlukla olumlu gördüğünü ya da ibadetleri cezaevi koşullarından bağımsız değerlendirdiğini göstermektedir. %52,6'sı kesinlikle engellemediğini belirtirken, %22,6 sı engellemediğini belirtmiştir. Kesinlikle engelliyor ya da engelliyor diyenlerin oranı ise toplamda %10,6 çıkmıştır. Katılımcıların %14,3'ü ise bu konuda fikri olmadığını beyan etmiştir. Sonuç itibarıyla hükümlülerin çok büyük bir kısmı cezaevinde olmayı ibadetleri yerine getirmeye engel olarak görmemektedir.

Tablo 42: İnsanların Bu Dünyadaki Fiillerinden Mesul Olduğu ve Yaptıklarının Karşılığını Öbür Dünyada Mutlaka Göreceğine İlişkin Düşünceye Göre Dağılım

İnsanlar Fiillerinden Mesuldür Karşılığını Mutlaka Görecektir Düşüncesine Katılım	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	104	78,2	78,2
Katılıyorum	16	12,0	90,2
Fikrim yok	7	5,3	95,5
Katılmıyorum	3	2,3	97,7
Kesinlikle katılmıyorum	3	2,3	100,0
Toplam	133	100,0	

İnsanların bu dünyada yaptıklarından mesul olduğu ve yaptıklarının karşılığını öbür dünyada mutlaka göreceği şeklindeki düşünceye katılıp katılmadıkları sorulan hükümlülerden %78,2'si kesinlikle katıldıklarını %12,0'si ise katıldıklarını belirtmiştir. Yukarıda ele alınan “öte dünyada hesap sorulacağına ve herkesin yaptığının karşılığını bulacağına” olan inanca dair tabloda da benzer bir konu ele alınmıştır. Bir anlamda kontrol sorusu olan bu soruda farklı olan, insanların eylemleri konusundaki mesuliyettir. Sorunun farklı şekilde sorulmasının da etkisiyle; hükümlülerin büyük çoğunluğunun, insanları eylemlerinden sorumlu tuttuğu mesuliyeti yalnızca kadere yüklediği görülmüştür.

Tablo 43: ‘Kaza Ve Kader İle İlgili İnançlarımız Olmasaydı, Cezaevinde Yaşamak Mükün Değildi’ Düşüncesine Katılıp Katılmadığı

Kaza ve Kader İnanıcı Olmasaydı, Cezaevinde Yaşamak Mükün Değildi	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle katılıyorum	81	60,9	60,9
Katılıyorum	23	17,3	78,2
Fikrim yok	14	10,5	88,7
Katılmıyorum	12	9,0	97,7
Kesinlikle katılmıyorum	3	2,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Kaza ve kader inancının bireyin yaşamı açısından önemini ve pratik sonuçlarını ortaya koyan bu soruda, kaza ve kader inancının zor cezaevi koşullarını katlanır kılma ve içinde bulunduğu durumu anlamlandırmadaki fonksiyonuna verilen cevap; bu inancın hükümlülerin yaşamını katlanılabilir kılmada önemli bir işlev yerine getirdiğini göstermektedir. Çalışmaya katılan hükümlülerin %60,9’u bu düşünceye kesinlikle katıldığını, %17,3’ü ise katıldığını beyan etmiştir. %10,5’i bu konuda fikri olmadığını belirtirken, %9,0’ı katılmadığını, %2,3’ü ise kesinlikle katılmadığını beyan etmiştir.

Burada dikkati çeken, olumlu cevaplar benzer diğer sorulardan düşük olsa da önemli sayıda hükümlünün başına gelenlerde kaderin payını önemseydiğidir. Ahirete ve bireysel sorumluluğa ilişkin sorularda olumlu cevapların toplamı %90’ların üzerine çıkarken, burada tezat teşkil edencesine kadere işlev yükleyenlerin toplamı %78,2 çıkmıştır. Yani ahirete, hesap gününe, bireyin yaptığı karşılığını bulacağına inancı olsa da, önemli oranda kişi eylemlerinin sorumluluğunu kadere yüklemekte ve bu sayede cezaevinde kalmayı katlanılır kılmaktadır.

Tablo 44: Hükümlülerin Vakit Namazlarını Kılma Sıklıklarına Göre Dağılımı

Vakit Namazlarını Hangi Sıklıkta Kılar?	Frekans	Yüzde	Toplam
Sürekli	54	40,6	40,6
Arasıra	29	21,8	62,4
Nadiren	19	14,3	76,7
Hiç kılmam	31	23,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Vakit namazlarını hangi sıklıkta kıldıklarına göre hükümlülerin sınıflandırılmasını gösteren tablodan sürekli namaz kılanların oranının %40,6 ile en yüksek olduğu görülmüştür. Hiç kılmam diyenler %23,3 ile ikinci, ara sıra kılarım diyenler %21,8 ile üçüncü, nadiren kılarım diyenler ise %14,3 ile son sırada çıkmıştır. Burada görülen %40,0 sürekli namaz kılma oranının toplumun genelinden çok yüksek olduğu düşünülmektedir.

Cezaevine girmeden önce vakit namazlarına göre çok daha düzenli kılındığı bilinen Cuma namazlarını sürekli kılanların oranının dahi %31,6 olduğu göz önüne alınırsa, vakit namazlarını sürekli kılanların oranının çok yüksek olduğu, dolayısıyla cezaevine girdikten sonra namaza yönelimin ciddi oranda yükseldiği düşünülmektedir.

Tablo 45: Hükümlülerin Namazı Hiç Kılmadığı Ya da Kaçırdığı Durumlarda Üzülüp Üzülmediğine Göre Dağılımı

Eğer Kılmıyorsa ya da Az Kılıyorsa, Bunun İçin Üzülüyor Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	6	4,5	4,5
Çok üzülüyorum	70	52,6	57,1
Üzülüyorum	29	21,8	78,9
Bazen	19	14,3	93,2
Üzülmiyorum	1	,8	94,0
Hiç üzülmiyorum	8	6,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Çalışmaya katılan hükümlülerin kılmadıkları namazları için üzülüp üzülmediklerini gösteren tablo incelendiğinde, namaz vecibesinin önemine olan inanç ile bu vecibeyi yerine getirme konusunda ciddi fark olduğu görülecektir. Çalışmaya katılanların %52,6'sı namazlarını kılmadıkları ya da az kıldıkları için çok üzülüklerini beyan etmişlerdir. Üzülüyorum diyenler ise %21,8'dir. Namaz namaza atfedilen önemi ve namaz konusundaki duygusal tepkiyi gösteren bu oranlar toplamda 74,4 çıkmaktadır ki, bu da her 4 hükümlüden üçünün namazı ciddi anlamda önemseydiğini göstermektedir. Namaz konusunu dert edinmedikleri anlamına gelen üzülmiyorum ve hiç üzülmiyorum seçenekleri ise toplamda %6,8 olarak çıkmıştır.

Tablo 46: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önce Cuma Namazlarını Kılma Sıklıklarına Göre Dağılımı?

Cezaevine Girmeden Önce Cuma Namazlarını Hangi Sıklıkta Kıldardı?	Frekans	Yüzde	Toplam
Uygulanamaz	11	8,3	8,3
Sürekli	42	31,6	39,8
Ara sıra	38	28,6	68,4
Nadiren	19	14,3	82,7
Hiç kılmazdı	23	17,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Çalışmaya katılan hükümlülerin cezaevine girmeden önce Cuma namazlarını hangi sıklıkta kıldıklarını gösteren soru belki de suç öncesi dindarlığa ilişkin en önemli kriterlerden biridir. Çünkü Cuma namazlarının camide kılınması şartı cezaevinde kılma imkanının olmaması bu soruyu otomatik olarak suç işlemekten ve cezaevine girmeden öncesi ile ilişkilendirmektedir.

Soruya verilen cevaplara bakıldığında cezaevine girmeden önce Cuma namazlarını sürekli kıldığını belirtenlerin oranı %31,6 çıkmıştır. Bu oran Cuma namazının görünürlüğü ve toplumda tepkisel bir yaklaşımı beraberinde getirdiği gerçeğiyle birlikte düşünüldüğünde düşük bir orandır.

Dini ibadetler arasında en ehemmiyet verilen ve toplumsal olarak da denetlenebilirliği söz konusu olan bu ibadeti sürekli yerine getirenlerin oranının düşüklüğü hükümlülerin cezaevine girmeden, yani suç işlemekten önceki dindarlığına ilişkin önemli bir fikir vermektedir. Vakit namazlarını sürekli kılma oranının %40,6 olduğu düşünüldüğünde (şimdi-cezaevinde) toplumdan soyutlanmanın ve cezaevi koşullarının önemli bir dindarlaşma eğilimi yarattığı düşünülmektedir.

Tablo 47: Hükümlülerin Ramazan Orucunu Tutma Durumlarına Göre Dağılımı

Ramazan Orucunu Ne Kadar Tutar?	Frekans	Yüzde	Toplam
Tamamını	73	54,9	54,9
Çoğunu	21	15,8	70,7
Azını	23	17,3	84,2
Hiç tutmam	16	12,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin en düzenli ve yoğun olarak yaptıkları ibadetin oruç ibadeti olduğu görülmüştür. Ramazan orucunun tamamını tuttuğunu belirtenlerin oranı, %54,9, çoğunu tuttuğunu belirtenlerin oranı ise %15,8 çıkmıştır. Hiç tutmam diyenlerin oranı %12,0'dir. Rakamlardan anlaşılan hükümlülerin Ramazan orucu konusunda daha hassas olduğudur. Bu oranın yüksek çıkmasında Ramazan orucunun kendine özgü niteliklerinin, bu ayda toplumsal yaşamda dini hassasiyetlerin yükselmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 48: Hükümlülerin Hapse Girmesine Sebep Olan Fiili Yapmadan Önce O Fiilin Günah Olup Olmadığını Düşünmelerine Göre Dağılımı

İşlediği fiilin haram, helal olma durumunu düşündü mü?	Frekans	Yüzde	Toplam
Evet	70	52,6	53,4
Hayır	63	47,4	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin işledikleri fiilin helal-haram, günah-sevap olmasına göre değerlendirmelerini gösteren tablodan, varsayımları boşa çıkaracak bir sonuç çıktığı anlaşılmaktadır. Olaya teolojik yaklaşımın beklentisi, suç işleyenlerin suça ilişkin bir muhasebe yapmadan, bir anlık öfke, cahillik, ya da düşüncesizlikle eyleme geçtiğidir. Ancak hükümlülerin cevaplarından anlaşıldığı kadarıyla yarısından fazlası eylemlerini helal-haram, günah-sevap değerlendirmesinden sonra gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla ya eylemlerini caiz, maruz gösterecek şekilde gerekçelendirmişlerdir, ya da şartların zorlaması ile günah-haram olduğunu bilerek bu eylemleri gerçekleştirmişlerdir.

Tablo 49: Dini İnanç Ve Tutumlarında, Dini Yaşantısında Hapse Girdikten Sonra Herhangi Bir Değişiklik Olup Olmadığına Göre Dağılımı?

Dini Yaşantısında Hapse Girdikten Sonra Herhangi Bir Değişiklik Oldu Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Kesinlikle oldu	54	40,6	40,6
Oldu	18	13,5	54,1
Kısmen	18	13,5	67,7
Olmadı	24	18,0	85,7
Kesinlikle olmadı	19	14,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Tablo 50: Hükümlülerin Hapishaneye Girmesi ve Dindarlığı ile İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı

Hapishaneye Girmesi ve Dindarlığı ile İlgili Düşünceleri	Frekans	Yüzde	Toplam
Hapishaneye girmeden önce daha dindardım	15	11,3	11,3
Hapishanede daha dindar oldum	44	33,1	44,4
Hapishaneden çıktuktan sonra daha dindar olacağım	20	15,0	59,4
Hapishane ile dindarlığım arasında bir ilişki yok	54	40,6	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin hapishane ve dindarlığı ile ilgili düşüncelerine Göre Dağılımına ilişkin soruda hükümlülerin cezaevine girmeden önce ve sonra din ile ilişkilerini, dindarlık durumlarını tanımlamaları istenmiştir. Verileri gösteren tablodan cezaevine girmenin iki yönlü etki ettiği ancak dindarlaşma eğiliminin, dindarlıktan uzaklaşma eğiliminden fazla olduğu anlaşılmıştır. Hapishane ile dindarlığım arasında bir ilişki yok diyenler %40,6 ile ilk sırada çıkmıştır. Hapishanede daha dindar oldum diyenler %33,1 ile ikinci sırada çıkmıştır. Hapishaneden çıktuktan sonra daha dindar olacağım diyenlerin oranı %15,0 hapishaneye girmeden önce daha dindardım diyenler ise %11,3 ile son sırada çıkmıştır.

Tablo 51: Hükümlülerin Dini Vecibeleri Yerine Getirmek Konusunda Cezaevi Koşullarını Nasıl Değerlendirdiğine Göre Dağılımı?

Dini Vecibeleri Yerine Getirmek Konusunda Cezaevi Koşullarını Değerlendirmeleri?	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	4	3,0	3,0
Şartlar çok iyi	50	37,6	40,6
Şartlar iyi, bazı sıkıntılar var	56	42,1	82,7
Şartlar kötü	14	10,5	93,2
Şartlar çok kötü	9	6,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Dini vecibeleri yerine getirmek bakımından cezaevi koşullarını değerlendirmeleri istenen hükümlülerin çoğunlukla şartları iyi bulduğu ancak bazı sıkıntılar olduğunu belirttiği gözlenmiştir. Şartları iyi ama sıkıntılı bulanların oranı %42,1 ile ilk sırada çıkmıştır. Şartların çok iyi olduğunu söyleyenlerin oranı ise %37,6 ile ikinci sırada gelmektedir. Cezaevi koşullarının ibadetler için olumsuz olduğunu belirtenlerin oranı ise toplamda %17,3 çıkmıştır. Bu sonuçlar hükümlülerin ibadetler konusunda cezaevindeki zorlukların arkasına sığınmadıklarını göstermektedir.

Tablo 52: Hükümlülerin Dini Vecibeleri Yerine Getirme Konusunda Cezaevi Personelinin Kendisine Karşı Tutumunu Nasıl Değerlendirdiğine Göre Dağılımı

Değerlendirmeleri	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	2	1,5	1,5
Çok iyi	65	48,9	50,4
İyi, sorunlu	30	22,6	72,9
Müdahale yok	34	25,6	98,5
Kötü, engelliyorlar	2	1,5	100,0
Toplam	133	100,0	

Dini vecibeleri yerine getirmek konusunda cezaevi personelinin tutumuna ilişkin de genel bir memnuniyet olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan hükümlülerin %48,9'u cezaevi personelinin kendilerine karşı çok iyi olduklarını, %22,6'sı ise iyi olduklarını ancak bazı sorunlar olduğunu ifade etmiştir. Herhangi bir müdahalede bulunmadıklarını belirtenlerin oranı % 25,6, tutumlarının çok kötü olduğunu ve ibadet etmelerini engellediklerini ifade edenler ise yalnızca %1,5 çıkmıştır. Sonuçlardan cezaevi personelinin dini ibadetler konusunda hükümlülere güçlük çıkarmadığı, ya da en azından bu konuda bir müdahalelerinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 53: Hükümlülerin Cezaevinde Verilen Din Eğitimi Yeterli Bulup Bulmadığına Göre Dağılımı

Cezaevinde Verilen Din Eğitimi Yeterli Buluyor Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
Evet, kesinlikle çok iyi	24	18,0	18,8
İyi, ihtiyacı karşılıyor	29	21,8	40,6
Hayır, yetersiz	48	36,1	76,7
Hayır, kesinlikle çok kötü	31	23,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin cezaevinde verilen din eğitimi yeterli bulup bulmadığına ilişkin tablodan, cezaevlerinde verilen din eğitiminin yetersiz bulanların daha çok olduğu anlaşılmaktadır. Hayır, yetersiz diyenler %36,1 ile ilk sırada, hayır kesinlikle çok kötü diyenler 23,3 ile ikinci sırada çıkmaktadır. Bu iki seçenek birlikte değerlendirildiğinde din eğitimi yetersiz bulanların toplamı %59,4 çıkmaktadır. Cezaevinde verilen din eğitimi için, evet kesinlikle çok iyi diyenler %18,0, iyi ihtiyacı karşılıyor diyenler ise %21,8 çıkmıştır. Bunların toplamı %39,8 çıkmaktadır.

Eğitime ve dini bilgiye ilişkin önceki verilerle birlikte ele alındığında cezaevinde ciddi bir din eğitimi eksikliği olduğu düşünülmektedir. Dine suçluluğu önleyici bir faktör olarak bakan yaklaşımlarla, cezaevlerine hükümlülerin rehabilitasyonu-ıslahı için bir eğitim kurumu gibi gören yaklaşımların ki devletin bakışı da bu yöndedir, din eğitimindeki bu eksikliği iyi okumaları gerekmektedir.

Tablo 54: Hükümlülerin Dışarıdan Görevlendirilen Din Görevlilerinin İhtiyacı Karşılıyıp Karşılımadığına İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı

Cezaevi Din Görevlileri İhtiyacı Karşılıyor mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
Evet her türlü ihtiyaca cevap veriyor	39	29,3	30,1
Faydalı ancak seyrek geliyorlar	52	39,1	69,2
Faydalı, yetersiz	12	9,0	78,2
Hayır, çok yetersiz	29	21,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Cezaevine dışarıdan görevlendirilen müftü, vaiz gibi din görevlilerinin hükümlülerin dini konulardaki ihtiyacı karşılayıp karşılamadığına ilişkin tablodan, bu görevlendirmelerin hükümlülerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğunu göstermektedir. Hükümlülerin %29,3'ü bu görevlilerin her türlü cevaba ihtiyaç verdiğini düşünürken geri kalanların eksiklikler olduğunu ya da çok yetersiz kaldıklarını beyan ettiği görülmektedir. Faydalı ancak seyrek geldiğini belirtenler %39,1, faydalı ancak yetersiz diyeler %9,0, hayır çok yetersiz diyenler ise 21,8 çıkmıştır. Olumsuz ya da eksik değerlendiren üç seçeneğin toplamı %69,9 çıkmaktadır. Bu oranın son derece yüksek olduğu ve din eğitiminin niteliği bakımından yetersizliğine ya da mahkumların ihtiyacı ile verilen din eğitiminin örtüşmediğine ilişkin görüşü pekiştirdiği ortadadır.

Tablo 55: Hükümlülerin Cezaevlerinde Kadrolu Din Görevlisi Bulunmasına İhtiyaç Olup Olmadığına İlişkin Düşüncesine Göre Dağılımı

Cezaevlerinde Kadrolu Din Görevlisi Bulunmalı mı?	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
Evet kesinlikle olmalı	85	63,9	64,7
Evet faydalı olacağını düşünüyorum	37	27,8	92,5
Hayır katkı sağlayacağını düşünmüyorum	6	4,5	97,0
Hayır kesinlikle olmamalı	4	3,0	100,0
Toplam	133	100,0	

Cezaevine verilen din eğitiminin yetersiz olduğuna ilişkin görüşlerin ağırlık kazandığını ve dışarıdan görevlendirilen din görevlilerinin ihtiyacı tam karşılayamadığını düşünen hükümlüler, cezaevinde müstakil, kadrolu din görevlisi bulunması gerektiği konusunda daha da baskın bir görüş benimsemektedir.

Hükümlülerin cezaevlerinde kadrolu din görevlisi bulunmasına ihtiyaç olup olmadığına ilişkin düşüncesine göre dağılımını gösteren tablodan anlaşıldığı kadarıyla, evet kesinlikle olmalı diyenler %64,7 ile ilk sırada gelmektedir. Evet faydalı olacağını düşünüyorum diyenler ise %27,8 ile ikinci sırada gelmektedir. Kadrolu din görevlisinin olması gerektiği yönünde olumlu görüşlerin toplamı ise %91,6 çıkmaktadır. Bu rakam, cezaevinde verilen din eğitiminin yeterli bulanların ve dışarıdan görevlendirilen din görevlilerinin ihtiyacı karşıladığını düşünenlerin bile cezaevinde kadrolu din görevlisi bulunmasını bir ihtiyaç olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Kadrolu din

görevlilerinin eğitimi konusunda daha fazla katkı sunacağına yönelik bir beklentinin olduğu görülmektedir.

Tablo 56: Hükümlülerin Cezaevine Girmesine Sebep Olan Fiil Dolayısıyla Pişmanlık Duyup Duymadıklarına Göre Dağılımı

İşlediği Fiil Dolayısıyla Pişmanlık Duyuyor Mu?	Frekans	Yüzde	Toplam
Cevapsız	1	,8	,8
Çok sık	80	60,2	60,9
Sık	15	11,3	72,2
Arasıra	15	11,3	83,5
Seyrek	2	1,5	85,0
Çok seyrek	1	,8	85,7
Hiç duymam	19	14,3	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin işledikleri ve cezaevine girmelerine sebep olan fiili gerçekleştirmiş olmaktan dolayı pişmanlık duyup duymadıklarına ilişkin tablo, büyük bir kısmının derin bir pişmanlık içinde olduğunu göstermektedir. Çok sık pişman olduğunu belirtenlerin oranı %60,2 ile ilk sırada gelmektedir. Bunu %11,3 ile sık pişman olduğunu belirten, yine %11,3 ile ara sıra pişman olduğunu belirtenler izlemektedir. Seyrek Ya da çok seyrek pişman olduğunu belirtenlerin toplamı %2,3 çıkarken, gerçekleştirmiş olduğu eylemden dolayı pişmanlık duymadığını belirtenlerin oranı %14,3 çıkmıştır.

İşledikleri suçtan hiç pişmanlık duymadıklarını ifade edenlerin %52,6'sının cinayet, adam öldürme suçlarından mahkum olduğu ve ikinci sırada %15,8 ile terör suçlarından (sağ terör-hizbullah) hüküm giyenlerin geldiği görülmüştür. Bu durumda işlenen suçlarda meşrulaştırıcı bir yaklaşım olduğu akla gelmektedir. Sağ terör örgütlerinin dini referansları ve töre cinayetlerinin dine dayandırılan meşruiyetlerinin bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 57: Hükümlülerin Eylemlerinden Pişmanlık Duyma Nedenlerine Göre Dağılımı

Pişmanlık Duyuyorsa Bu Pişmanlığın Nedeni?	Frekans	Yüzde	Toplam
Uygulanamaz	7	5,3	5,3
Cevapsız	3	2,3	7,5
İnsanlara zarar verdiğim için	26	19,5	27,1
Günah işlediğim için	33	24,8	51,9
Yakınlarımı kötü durumda bıraktığım için	43	32,3	84,2
Bir an öfkeye kapıldığım için	12	9,0	93,2
Diğer	9	6,8	100,0
Toplam	133	100,0	

Hükümlülerin eylemlerinden pişmanlık duyma nedenlerine göre dağılımını gösteren tablodan, dışarıda kalan yakınlarını kötü durumda bırakmaktan dolayı pişmanlık duymanın %32,3 ile ilk sırada geldiği görülmüştür. Günah işlediğim için pişmanım diyenler 24,8 ile ikinci sırada, insanlara zarar verdiğim için pişmanım diyenler ise %19,5 ile üçüncü sırada gelmektedir.

Bir anlık öfke ile hareket ettiği için pişmanlık duyanlar %9,0 başka sebeplerden pişmanlık duyanlar ise %6,8 çıkmıştır. Pişmanlığa ilişkin verilerden anlaşıldığı kadarıyla pişmanlığa götüren nedenlerin başında olaya ya da mağdura ilişkin nedenler gelmemektedir. Bugün yaşadıkları olumsuzluklar, cezaevinde kalma, ailesini zorda bırakma v.b. gibi pragmatik nedenler olmasa işlenen eylemden duyulan pişmanlığın da o ölçüde azalacağı görülmektedir.

Hükümlülerin işledikleri ve cezaevine girmelerine sebep olan fiillerden pişmanlık duyup duymadıklarını ve bu pişmanlığın sebebini sorgulayan iki soruya verdikleri cevaplardan, bazılarının bir çelişki içinde oldukları görülmektedir. Pişman olmadıklarını belirtenlerin sayısı 19 çıkarken, pişmanlığın nedenlerine ilişkin soruya cevap vermeyenlerin ya da pişman olmadığını belirtenlerin toplamı 10 çıkmıştır. Yani birileri pişmanlığı direk sorgulanırken pişman olmadığını belirtmiş, ancak bunun nedensel sorgulaması yapılırken daha gerçekçi davranarak pişmanlık nedeni belirtmişlerdir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Teorik ve uygulamalı iki bölümden oluşan bu tezde sosyolojik açıdan dindarlık suç ilişkisi ele alınmıştır. Suç olgusu sosyo-kültürel ve demografik değişkenler açısından ele alınırken, dindarlık çeşitli göstergeler ve hükümlülerin kendilerine ilişkin tanımlamaları üzerinden değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, bir yandan bireyi suç işlemeye götüren etkenleri belirleme çabasını içerirken öte yandan suç işleyip cezaevine girenlerin dini yaşamlarında meydana gelen olumlu olumsuz değişimleri ve dinin sosyolojik olarak önemini ortaya koymaya çalışmıştır.

Çalışmanın uygulamaya dayalı bölümünde önceden hazırlanan soru kağıtları, Adıyaman Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan ve kısmi tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş kişilere uygulanmıştır.

Suçla ilişkin teorik bölümde suç kavramının tanımı ortaya konmuştur, nelerin hangi koşullarda suç sayıldığı, nelerin suç olarak kabul edilmediği ve suçun çeşitli yönleri üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın sonunda neyin suç olduğuna ilişkin tartışmaların, suçlara yönelik kabullerin ve retlerin her alanda var olduğu gözlenmiştir. Kanunların suç saydığı eylemleri gerçekleştiren hükümlülerin bazılarının, eylemlerine farklı anlamlar yüklediği ve suç isnadını reddettikleri, ya da suçlarını haklı çıkaran çeşitli gerekçeler ileri sürdükleri gözlenmiştir.

Yapılan çalışmalar neticesinde suçun çok nedenli ve çok yönlü bir olgu olduğu gerçeği bir kez daha ortaya çıkmış, suçla ilişkin farklı teorilerin bir arada değerlendirilebileceği bir sosyal gerçeklikle karşılaşmıştır. Sonuçlar, sosyolojik suç teorilerinin neredeyse tümünün mevcut gerçekliği açıklamaya yararlı olacak varsayımlar içerdiğini göstermiştir.

Dine ilişkin teorik varsayımlar ise; dinin, sosyal düzeni kurma ve korumada önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Suçtan öncesine ilişkin veriler belirgin ve kesin olmadığı için bu konuda değerlendirmeler daha çok cezaevi yaşamına etkileri ve hükümlülerin dine yükledikleri anlam üzerinde yoğunlaşmıştır. Hükümlülerin yüksek oranda, dini, suç işlemekten alıkoyan bir etken olarak değerlendirdiği, birey ve toplum düzeni açısından dine fonksiyonel bir anlam yüklediği görülmüştür.

Hükümlülerin demografik özelliklerine göre sınıflandırılmalarında elde edilen veriler, genç nüfusta suçluluk oranının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Cinsiyete göre değerlendirme yapıldığında ise suçun çok yüksek bir oranda erkekler arasında yaygın olduğu gözlenmiştir. Kadın hükümlülerin tüm evren içindeki oranının %2

civarında olması cinsiyet değişkeninin başka değişkenlerle birlikte değerlendirilmesini anlamsız kılmıştır.

Bir başka demografik özellik olan yerleşim birimlerine göre sınıflandırmada suçun şehirli niteliği ortaya çıkmıştır. Örnekleme dair olan hükümlülerin doğum yerlerine, ikametgahlarına ve suçu işledikleri yere göre dağılımında Büyükşehir, il ve ilçe gibi şehir merkezlerinden olanların % 70 civarında olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma Adıyaman ilinde yapılmasına rağmen, hükümlülerin büyük bir kısmının civar illerden ve Büyükşehirlerden geldiği gözlenmiştir. Çok belirgin olmamakla beraber göç olgusunun da ortaya çıktığı görülmüştür.

Hükümlülerin medeni durumlarına göre yapılan sınıflandırmadan evli ve bekar olanların oranlarının birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Ancak toplumdaki ortalama evlilik yaşının üzerinde olanların sayısının çok yüksek olması, evli olanların oranının da yüksek olması gerektiğini düşündürmektedir. Ancak bekar olanların oranının yüksek çıkması medeni durumun suçluluk konusunda belirleyici bir etkiye sahip olduğunu bekarlıkla suçluluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Demografik yapıya ilişkin bir özellik de hükümlülerin çoğunun kalabalık ailelerden gelmesidir. Hükümlülerin neredeyse yarısının 7 ve daha fazla kişiden oluşan ailelerde yaşadığı ortaya çıkmıştır.

Suç çalışmalarında önemli bir yer tutan suçluluk ve eğitim ilişkisinin incelenmesinden, okur yazar olmayanların oranının düşük olduğu, ancak düşük eğitim seviyesinde olanların oranının yüksek olduğu görülmüştür. Hiç okul bitirmeyenler % 18 civarında çıkarken, ilköğretim/dengi okul ve düşük seviyede eğitim alanların oranının %72,0 civarında olduğu gözlenmiştir. Bu düşük eğitim seviyesinin ebeveynlerde daha da aşağılara indiği görülmüştür.

Çalışmamızda belirginleşen bir başka gerçeklik de aile içi şiddet ve kötü muamelenin yaygınlığıdır. Annesinden ya da babasından kötü muamele görenlerin toplamı %62,4 çıkmıştır. Ailenin diğer bireylerinden ve aile dışından görülen şiddetin de eklenmesi ile bu oranın çok daha yukarılara çıkacağı şüphesizdir.

Ekonomik duruma bakıldığında sonuçlar, ekonomik sorunların ortak bir özellik olduğuna ve muhtemelen suç işlemeye de önemli etki ettiğine işaret etmektedir. Hükümlülerin %78'i asgari ücret sınırının altında ekonomik gelire sahip olduğunu belirtmiştir. İşsizliğin önemli bir sorun olduğu, en yaygın mesleklerin sanatkarlık/esnaflık, çiftçilik ve nitelik gerektirmeyen işler olduğu görülmüştür. Ayrıca

hükümlülerin önemli bir kısmının cezaevinde meslek öğrendikleri ve sertifika edindikleri ortaya çıkmıştır.

Dine ilişkin verilerin başında Tanrı'ya ve Tanrı'nın adaletine olan inanç gelmektedir. Hükümlülerin % 90 oranında Tanrı'ya ve Tanrı'nın adaletine inandığı ortaya çıkmıştır. Öte dünyada hesap sorulacağına ve herkesin yaptıklarının karşılığını bulacağına olan inancın ise bundan da yüksek olduğu görülmüştür. Hükümlülerin dini bilgi açısından kendilerini yeterli görmedikleri, dini bilgilerinin birincil kaynağının kişisel çabalar ve okumalar olduğu, ailelerin en önemli din eğitimi desteğinin kendilerinin anlatması şeklinde olduğu, sağlıklı dini bilgi edinme konusunda zaaf yaşandığı görülmüştür.

Çalışmadan elde edilen veriler hükümlülerin dine fonksiyonel yaklaştıklarını, suçluluğu önleyici bir etken olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Yine yukarıdakine yakın oranda kişi İslam dininin suçu engelleyici bir yapıda olduğunu, insanların dinlerini en iyi şekilde öğrenmeleri gerektiğini belirtmiştir. Tamamına yakını da çocuklarına dini eğitim verilmesini istediklerini belirtmiştir.

Dini kabullere ve beklentilere ilişkin verilerin yüksek çıkmasına karşın, ibadetlerin ve dini davranışların benimsenmesi ve yerine getirilmesinin düşük kaldığı, yani hükümlülerde bir fikir ve eylem bütünlüğünün olmadığı değerlendirilmektedir. Namaz kılma, Kuran okuma, dini kitaplar okuma gibi eylemlerin düzenli olarak gerçekleştirilmesi oranının çok düşük olduğu, oruç ibadetinin ise daha yaygın yerine getirildiği ortaya çıkmıştır.

Hükümlülerin kader inancını cezaevinde yaşamayı kolaylaştırıcı bir etken olarak değerlendirdiği ve cezaevi koşullarını içselleştirdiği de görülmektedir.

Din eğitimine ve din görevlilerine ilişkin verilerin bir arada değerlendirilmesinden şu sonuca varmak mümkündür. Hükümlüler cezaevinde din eğitimini önemsemekte ve dini konulara ilişkin daha yoğun eğitim talep etmektedir. Sonuçlar, dışarıdan görevlendirilen din görevlilerinin faydalı ancak yetersiz olduğunu, sürekli cezaevlerinde duracak ve daha yoğun eğitim verilmesini sağlayacak kadrolu din görevlilerinin bu soruna çözüm olacağına inanıldığını ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

Adalet Bakanlığı İle Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu Ve Hükümlülerin Dinî

Ve Ahlakî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü

ARON Raymond, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev. K.Alemdar, Ankara 1986

AYDIN Mehmet S., *Tanrı-Ahlak İlişkisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991

BALAMİR Rahşan, *Suç Teorileri İçinde Chicago Okulunun Yeri ve Önemi*, Hacettepe Ünv. S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999

BERGER Peter L., *Kutsal Şemsiye*, (çev. Ali Coşkun), Rağbet Yay., İstanbul, 2000

BİLGİSEVEN Amiran Kurtkan, *Din Sosyolojisi*, İstanbul 1985

DEMİRBAŞ Timur, *Kriminoloji*, Seçkin Yay., Ankara, 2001

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Müfredat Programı

DÖNMEZER Sulhi, *Kriminoloji*, 8.basım, Beta Yay., İstanbul, 1994

FROMM Erich, *Psikanaliz ve Din*, çev. Şükrü Alpagut, İstanbul 1990

GİDDENS Anthony, *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000

GÖLBAŞI Serkan, *Kentleşme ve Suç*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2008

GÜNAY Ünver, *“Dindarlığın Sosyolojisi” Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* Der. Karahan Kitabevi, Adana, 2006

GÜNAY, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul, 2006

GÜRKAN Ülker, *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999

- HANCI, İ.Hamit, *Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara “İç Göçler ve Çarpık Kentleşme”* Hekim ve Yaşam "İzmir Tabip Odası Bülteni" Mayıs-Haziran 1999, Sayı:6
- İÇLİ Tülin, *Kriminoloji*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1984
- KARADEMİR Kemal, *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 1997
- KARAŞAHİN Hakkı “*Din Sosyolojisinde Dindarlığın Ölçülmesi Problemi Üzerine Bir Araştırma*” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XLVIII (2008), Sayı I
- KIRMAN Mehmet Ali, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul 2004
- KONGAR Emre; *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1995
- KÖKTAŞ Emin, *Türkiye’de Dini Hayat*, İşaret Yayınları, İstanbul 1993
- KUTLU, Sönmez, “*Hadis Taraftarları Eş’arilik, Maturidilik*”, *İslam Düşünce Ekolleri Tarihi* , Ankuzem Yayınları, Ankara, 2006,
- MARDİN Şerif, *Din ve İdeoloji*, İletişim Yay., İstanbul, 2007
- MARSHALL Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü) Bilim ve Sanat Yay., Ankara,1999
- MEHMEDOĞLU Ali Ulvi, *Kişilik ve Din*, Dem Yayınları, İstanbul 2004
- NURSİ Bediüzzaman Said, *Şualar*, Sözler Yayınevi, İstanbul 1999
- ONAY Ahmet, *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*, Dem Yayınları, İstanbul 2004
- ÖZDEMİR Şuayip, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 1998
- PEKER Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Sönmez Yayınları, Samsun 1993
- PEKER Hüseyin, *Suçlularda Dini Davranışlar*, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Samsun, 1987

- SOKULLU Akıncı Füsün, *Kriminoloji*, İstanbul, 1994
- TAŞ Kemaleddin, “*Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma*” *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (Ed. Ünver Günay-Celaleddin Çelik), Adana, 2006
- TARDE Gabriel De, *Karşılaştırmalı Kriminoloji*, Çev., Yusuf Vehbi Dalda, EGM/APK, Ankara, 2004
- TECİM Erhan, “*Cezaevlerinde Dini Yaşantı Ve Din Algısı: Konya Örneği*”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya-2006
- TOPALOĞLU Bekir, *Kelam İlmi*, Damla Yayınevi, İstanbul, 1996
- ÜRESİNLER Ratıp, *Sosyo-Kültürel Yapı Ve Suç (Kırıkkale Örneği)*, Kırıkkale Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2005
- WACH Joachim, *Din Sosyolojisi*, (Çev. Ünver Günay), M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay. İstanbul 1995
- www.kriminoloji.com
- www.mevzuat.adalet.gov.tr
- YAVUZER Haluk, *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.09.204.06.01-426/17468
Konu : Anket çalışması

18/02/2009

ADIYAMAN CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : 27.01.2009 tarihli ve B.M. 2009/339 sayılı yazı.

Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalına bağlı Din Sosyolojisi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Muhammet ÇEVİK'in, Adıyaman E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumlarında "Dindarlık Suç İlişkisi Adıyaman Ceza İnfaz Kurumları Örneği" isimli tezi kapsamında anket çalışması yapmasına ilişkin ilgi yazınız ve ekinde alınan anket soruları incelendi.

Ekte gönderilen anket soruları ile ilgili çalışmanın; hükümlü ve tutukluların rızaları alınarak, kimliği, geçmişi, ailesi hakkında diğer bilgiler teşhir edilmeden, çalışma sonuçlarının iki örneği ile CD'sinin de Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi koşullarıyla, Cumhuriyet Başsavcılığınızın belirleyeceği bir tarihte, ses kayıt cihazı kullanılmadan yapılması uygun görülmüştür.

Gereğini rica ederim.

Nizamettin KALAMAN
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür

EK:
Anket Soruları (10 sayfa)

*Bu evrak elektronik imza ile imzalanmış ve DYS üzerinden gönderilmiştir. Ayrıca fizikî olarak gönderilmeyecektir.

Konya Yolu No:70 Beşevler 06330 ANKARA
Telefon: (0 312) 204 12 80-81 Faks: 223 60 07

Ayrıntılı bilgi için irtibat: T. ÇELEBİ Şb. Md.
e-posta: ctc.adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.adalet.gov.tr

EK-2: Anket Soruları

**HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİMDALI
DİN SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

***“DİNDARLIK SUÇ İLİŞKİSİ: ADIYAMAN CEZA İNFAZ
KURUMLARI ÖRNEĞİ”
KONULU YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI***

SORU KAĞIDI

Değerli arkadaşlar, sizden cevaplamanızı istenen bu anketler, sizin aleyhinizde ya da lehinizde birer delil teşkil etmemektedir. Sizlerin kimliğinin gizli kalması bizim araştırmamız için de gereklidir bu sebeple anketlerin üzerine herhangi bir isim yazmanızı istemiyoruz. Araştırmacı olarak bizler bu çalışmada cezaevinde dini inanç ve din algısını ölçmeyi amaçlamaktayız. Soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur, önemli olan sizin içten ve samimi olarak verdiğiniz cevaplardır. Bilimsel bir çalışmaya eşlik ettiğiniz için teşekkür ederiz.

1. Yaşınız?

- 18 – 24   25 – 34   35 – 44   45 – 54   55
+

2. Doğum yeriniz?

- Büyükşehir   İl   İlçe   Kasaba   Köy
Yurtdışı

3. İkamet ettiğiniz yer?

- Büyükşehir   İl   İlçe   Kasaba   Köy
Yurtdışı

4. Hangi suçtan dolayı cezaevinde bulunuyorsunuz?

.....

5. Suçu işlediğiniz yer?

- Büyükşehir   İl   İlçe   Kasaba   Köy   Yurtdışı

6. Medeni durumunuz?

- Hiç Evlenmedi
 Evli
 Eşi Öldü
 Boşandı

7. Öğrenim düzeyiniz?

- Okuma Yazma Bilmeyen
 Okur yazar olup da bir okul bitirmeyen.
 İlkokul mezunu
 İlköğretim ve dengi okul mezunu
 Lise ve dengi meslek okulu mezunu
 Yüksek öğretim

8. Anneniz sağ mı?

- Evet   Hayır

9. Babanız sağ mı?

- Evet   Hayır

10. Babanızın öğrenim düzeyi nedir?

- Okuma Yazma Bilmeyen
- Okur yazar olup da bir okul bitirmeyen.
- İlkokul mezunu
- İlköğretim ve dengi okul mezunu
- Lise ve dengi meslek okulu mezunu
- Yüksek öğretim

11. Annenizin öğrenim düzeyi nedir?

- Okuma Yazma Bilmeyen
- Okur yazar olup da bir okul bitirmeyen.
- İlkokul mezunu
- İlköğretim ve dengi okul mezunu
- Lise ve dengi meslek okulu mezunu
- Yüksek öğretim

12. Babanız size kötü muamelede bulunur muydu? (Şiddet, hakaret, cinsel/duygusal istismar)

- Ben yanlış bir şey yaptığımda
- Canı sıkkın olduğunda
- Sebepsiz yere (haklı haksız her vesileyle)
- Küfretmez ve dövmezdi

13. Anneniz size kötü muamelede bulunur muydu? (Şiddet, hakaret, cinsel/duygusal istismar)

- Ben yanlış bir şey yaptığımda
- Canı sıkkın olduğunda
- Sebepsiz yere (haklı haksız her vesileyle)
- Küfretmez ve dövmezdi

14. Çocukluğunuzda yaşadığınız travmatik bir olay var mı? Varsa belirtiniz.

- Evet .....
- Hayır

15. Ailenizde sabıkası olan kimse var mı?

- Evet ..... Anne
  - Baba
  - Kardeş
- Hayır

16. Nasıl bir evde oturuyorsunuz?

- Gecekondu Kira Mülk
 Apartman Dairesi Kira Mülk
 Müstakil ev Kira Mülk

17. Hane halkı (ailenizde siz dahil toplam kişi) sayısı?

- 1 2 3 4 5 6 7+

18. Aylık geliriniz (TL)?

- 0 – 300 TL
 301 – 600 TL
 601 – 1.000 TL
 1.000 YL ve üstü

19. Cezaevinde sizi kimler ziyarete gelir?

- Anne-Baba-Kardeş
 Eş ve çocuklar
 Diğer akrabalar
 Arkadaşlarım
 Hiç kimse
 Diğer .....

20. Cezaevi dışında fiilen çalıştığınız işkolu yada sahip olduğunuz meslek nedir?

-----

21. Cezaevinde gelir getiren, uğraştığınız bir iş var mı?

- Hayır
 Evet
İşin adı:-----

22. Cezaevinde bir sanat/meslek öğrendiniz mi?

- Hayır
 Evet
İşin adı:-----

23. Tanrının varlığına inanır mısınız?

- Hayır
 Evet
 Evet, ama şüphelerim var.

24. Tanrının mutlak adil olduğuna katılır mısınız?

- Hayır
- Evet

25. “Öte dünyada hesap sorulacağına ve herkesin yaptığının karşılığını bulacağına” inanır mısınız?

- Hayır
- Evet

26. Dini bilgiye sahip olma açısından kendinizi nasıl bulursunuz?

- Çok bilgili
- Bilgili
- Normal
- Az bilgili
- Hiç bilmem

27. Sahip olduğunuz dini bilgileri nereden öğrendiniz?

- Kendim okuyarak
- Okuldan öğrendim
- Anne babamdan
- Cami hocasından- Kuran Kursundan
- Arkadaşlarımdan
- Bir cemaat yada grup içerisinde

28. Kendi çocuklarınıza dini eğitim verilmesini ister misiniz?

- Kesinlikle isterim
- İsterim
- Fikrim yok
- İstemezdim
- Kesinlikle istemezdim

29. Kur-an okumayı bilir misiniz?

- Evet
- Hayır
- Biliyordum ama unuttum

30. Kur-an okur musunuz (Türkçe’sinden yada Arapça’sından)?

- Sürekli
- Ara sıra
- Nadiren
- Hiç okumam

31. Hangi sıklıkta dini kitap okursunuz?

- Sürekli Ara sıra Nadiren Hiç okumam

32. Anne babanız size dini eğitim almanız hususunda nasıl yardımcı oldular?

- Kendileri anlattılar
 Kuran kursuna-hocaya gönderdiler
 Bana zorla öğrettiler
 Hiçbir şey yapmadılar

33. Ergenlik çağına girdiğinizde gusül (boy) abdestinin hangi şartlarda ve nasıl alındığını biliyor muydunuz?

- Evet Hayır Hala bilmiyorum.

34. ‘Bir insan dini bilgilerini en iyi şekilde öğrenmelidir’ düşüncesine katılıyor musunuz?

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Fikrim yok
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

35. Sizce İslam dini suç işlemeyi engelleyen bir yapıya sahip midir?

- Evet
 Hayır
 Fikrim yok

36. Bir işi yaparken o işin helal-haram, günah-sevap olmasına dikkat eder misiniz?

- Kesinlikle ederim
 Ederim
 Fikrim yok
 Etmem
 Kesinlikle etmem

37. ‘İnsanların suç işlememesi için onlara dini bilgilerin iyi öğretilmesi gereklidir’ düşüncesine katılıyor musunuz ?

- Kesinlikle katılıyorum
 Katılıyorum
 Fikrim yok
 Katılmıyorum
 Kesinlikle katılmıyorum

38. ‘Allah’tan korkmayan insan her şeyi yapar’ düşüncesine katılır mısınız?

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Fikrim yok
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

39. Arkadaş seçiminde en çok neye dikkat edersiniz? (tek bir seçeneği işaretleyiniz)

- Aynı zevk ve özelliklere sahip olmamıza
- Zengin olmasına
- Dürüst ve terbiyeli olmasına
- Dindar olmasına
- Çevrede beğenilen biri olmasına
- Yakın akraba olmasına
- Diğer .....

40. Zaman zaman Allah’a dua etme ihtiyacı hissediyor musunuz?

- Kesinlikle hissediyorum
- Hissediyorum
- Fikrim yok
- Hissetmiyorum
- Kesinlikle hissetmiyorum

41. Bu dünyaya geldiğinizden memnun musunuz?

- Kesinlikle memnunum
- Memnunum
- Bazen
- Memnun değilim
- Kesinlikle memnun değilim

42. Cezaevinde olmak dini ibadetlerinizi yerine getirmeyi engelliyor mu?

- Kesinlikle engellemiyor
- Engellemiyor
- Bazen
- Engelliyor
- Kesinlikle engelliyor

43. ‘İnsanlar bu dünyada yapmış oldukları iyiliklerden ve kötülüklerden mesuldür, karşılığını öbür dünyada mutlaka görecektir’ düşüncesine katılır mısınız?

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Fikrim yok
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

44. ‘Kaza ve kader ile ilgili inançlarımız olmasaydı, cezaevinde yaşamak mümkün değildi’ düşüncesine katılır mısınız?

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Fikrim yok
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

45. Yardıma muhtaç olan bir insana (maddi açıdan) yardım eder misiniz?

- Kesinlikle ederim
- Ederim
- Fikrim yok
- Etmem
- Kesinlikle etmem

46. Vakit namazlarını hangi sıklıkta kılarırsınız?

- Sürekli
- Ara sıra
- Nadiren
- Hiç kılmam

47. Eğer kılmıyorsanız yada az kılıyorsanız, bunun için üzülüyor musunuz?

- Çok üzülüyorum
- Üzülüyorum
- Bazen
- Üzülmem
- Hiç üzülüyorum

48. Cezaevine girmeden önce Cuma namazlarını hangi sıklıkta kılardınız?

- Sürekli
- Ara sıra
- Nadiren
- Hiç kılmam

49. Ne sıklıkta bayram namazlarını kıldınız?

- Sürekli Ara sıra Nadiren Hiç kılmam

50. Ramazan orucunuzu hangi sıklıkta tutarsınız?

- Tamamını
 Çoğunu
 Yarısını
 Azını
 Çok azını
 Hiç tutmam

51. Ailenize dini inanç ve yaşayışları açısından baktığımızda durumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Çok dindar
 Dindar
 Orta
 Az dindar
 Dindar değil

52. Size göre günümüzde İslam dininin bütün şartlarını tam olarak yerine getirmek mümkün müdür?

- Kesinlikle mümkündür
 Mümkündür
 Kısmen
 Mümkündür değildir
 Kesinlikle mümkün değildir

53. Hapse girmenize sebep olan fiili yapmadan önce o fiilin günah olup olmadığını hiç düşündünüz mü?

- Evet
 Hayır

54. Kumar oynar mısınız?

- Sürekli Ara sıra Nadiren Hiç oynamam

55. Cezaevine girmeden önce hiç uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu madde kullandınız mı?

- Evet ..... Sürekli Ara sıra Nadiren
 Hayır

56. Dindarlıkla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin düşüncelerinizi daha iyi yansıtıyor?

- Hapishaneye girmeden önce daha dindardım
 Hapishanede daha dindar oldum
 Hapishaneden çıktıktan sonra daha dindar olacağım
 Hapishane ile dindarlığım arasında bir ilişki yok

57. Cezaevinde verilen din eğitimini yeterli buluyor musunuz?

- Evet, kesinlikle çok iyi
 İyi, ihtiyacı karşılıyor
 Hayır, yetersiz
 Hayır, kesinlikle çok kötü.

58. Dini vecibeleri yerine getirmek konusunda cezaevi koşullarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Şartlar çok iyi, her ibadetimizi rahatlıkla yapabiliyoruz
 Şartlar iyi ancak bazı konularda sıkıntı yaşıyoruz
 Şartlar kötü bu yüzden çok sıkıntı yaşıyoruz
 Şartlar çok kötü, hiçbir ibadet için imkan bulamıyoruz.

Sorunları Yazın: .....

59. Dini vecibeleri yerine getirme konusunda cezaevi personelinin size karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Çok iyi, ellerinden geldiğince yardımcı oluyorlar
 İyi, ancak bazı konularda sorun yaşıyoruz.
 Olumlu ya da olumsuz bir müdahaleleri olmuyor.
 Kötü, güçlerinin yettiğince engellemeye çalışıyorlar.

60. Cezaevine dışarıdan görevlendirilen din görevlilerinin (müftü, vaiz, imam-hatip) ihtiyacı karşıladığını düşünüyor musunuz?

- Evet, bence her türlü ihtiyaca cevap veriyorlar.
 Faydaları oluyor, ancak çok seyrek görebiliyoruz.
 Faydaları oluyor, ancak hükümlülerin merak ettiği konularda yetersiz kalıyorlar.
 Hayır, bence çok yetersiz kalıyorlar.

61. Cezaevlerinde kadrolu din görevlisi (vaiz yada imam-hatip) bulunmasına ihtiyaç olduğunu düşünüyor musunuz?

- Evet, kesinlikle olmalı.
- Evet, faydalı olacağını düşünüyorum.
- Hayır, katkı sağlayacağını düşünmüyorum.
- Hayır, kesinlikle olmamalı.

62. İhtiyaç fazlası paranız olsaydı nasıl değerlendirirdiniz?

- Borsada
- Altın – döviz alarak
- Bankaya faize yatırarak
- Faizsiz finans kurumlarına vererek
- Ticaret yaparak
- Diğer.....

63. En çok hangi çeşit müziği seviyor ve dinliyorsunuz?

- Türk sanat müziği
- Türk halk müziği
- Türk tasavvuf musikisi
- Yabancı pop
- Klasik batı müziği
- Türk Pop müziği
- Arabesk
- Dini ilahi ve marşlar
- Diğer .....

64. Cezaevine girmenize sebep olan fiil dolayısıyla pişmanlık duyar mısınız?

- Çok sık
- Sık
- Ara sıra
- Seyrek
- Çok seyrek
- Hiç duymam

65. Aynı şartlarla yine karşılaşırsanız o fiili yine yapar mısınız?

- Kesinlikle yaparım
- Yaparım
- Fikrim yok
- Yapmam
- Kesinlikle yapmam

66. Eğer pişmanlık duyuyorsanız bu pişmanlığın nedeni hangisidir?

- İnsanlara zarar verdiğim için pişmanım
- Günah işlediğimi düşündüğüm için pişmanım
- Yakınlarımı kötü durumda bıraktığım için pişmanım
- Bir anlık öfkeye kapıldığım için pişmanım
- Diğer.....

67. Bu dünyaya yeniden gelme şansınız olsaydı cezaevinde bulunmanıza sebep olan fiili yine yapar mıydınız?

- Kesinlikle yapardım
- Yapardım
- Fikrim yok
- Yapmazdım
- Kesinlikle yapmazdım

68. Dini inanç ve tutumlarınızda, dini yaşantınızda hapse girdikten sonra herhangi bir değişiklik oldu mu?

- Kesinlikle oldu
- Oldu
- Kısmen
- Olmadı
- Kesinlikle olmadı

Anketimize katılarak çalışmamıza destek verdiğiniz için teşekkür ederiz.

ÖZET

Ülkemizde suç üzerine yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır. Toplumsal yaşam için ciddi bir risk teşkil eden bu kesimi tanımak sorunlarla mücadele için önemlidir.

“Dindarlık Suç İlişkisi: Adıyaman Ceza İnfaz Kurumları Örneği” adlı çalışmamız temel itibarıyla cezaevinde bulunan hükümlülerin sosyo-ekonomik durumları ile dini tutum ve davranışları, cezaevi koşullarını dini yaşam açısından değerlendirmeleri, ceza infaz kurumlarında verilen din eğitimi ve buna ilişkin beklentileri araştıran bir saha çalışmasıdır.

Çalışma sonucunda; hükümlülerin daha çok genç ve orta yaş grubunda oldukları, büyük çoğunluğunun eğitim seviyesinin düşük olduğu ve genelde işsiz bir çevreden geldikleri saptanmıştır. Suçluluğu önlemede dine önemli bir işlev yükleyen hükümlülerin dini bilgileri bakımından kendilerini istenilen noktada görmedikleri görülmüştür. Cezaevinde dindarlaşma temayülünün daha arttığını belirten hükümlülerin, cezaevlerinde daha fazla din eğitimi, dini yaşayabilme imkanı talep ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Suç, suç teorileri, hükümlüler, cezaevi, din, dinin sosyal fonksiyonları

ABSTRACT

Studies that were done on crime are very limited in our country. It is crucial to get to know about the people who have committed crimes that pose great risks to the society to solve problems.

In our thesis, “Correlation Between Religiosity and Committing Crime: Example of Adiyaman Prisons” we have studied the following issues: Socio-economical situations of prisoners, and also their relations with religious activities, conditions of prisons with regard to religious life, offering of religious courses in prisons and expectations in that regard.

At the end of the study, we have seen that the prisoners are generally young and middle age people, and most of them are undereducated and come from low income classes and some are jobless. It has also been seen that the level of religious literacy is low among prisoners. Because religiosity is increasing among prisoners, the need to offer them more religious courses, guidance and allowing them to practice their daily prayers seemed crucial.

Key words: Crime, crime theories, prisoners, prison, religion, social functions of religion